

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO

GEOGRAFSKO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Študijski program:
GEOGRAFIJA – D
PEDAGOGIKA – D

Mentor: dr. Tatjana Resnik-Planinc, doc.

LJUBLJANA, 2007

MARTA NARDIN

IZJAVA

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

ZAHVALA

Zahvaljujem se doc. dr. Tatjani Resnik – Planinc za mentorstvo pri izdelavi diplomske naloge. Prav tako se zahvaljujem Simonu, staršem, sestrama, prijateljem ter vsem ostalim, ki ste mi na kakršen koli način stali ob strani v času študija in pri nastajanju pričujočega dela.

GEOGRAFSKO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Izyleček

V diplomskem delu Geografsko izobraževanje odraslih je obravnavana tematika opredeljena po temah: pomen geografskega znanja za odrasle, značilnosti odraslih v procesu izobraževanja in osnovnošolski pouk geografije za odrasle. V nadaljevanju so prikazani rezultati raziskave (ankete in preizkusa geografskega znanja) med odraslimi, ki zaključujejo osnovno šolo za odrasle (in primerjava z rezultati učencev redne osnovne šole), z namenom ugotoviti trajnost geografskega znanja in zmožnost kompleksnega geografskega razmišljanja odraslih, ki zaključujejo osnovno šolo za odrasle. Na podlagi ugotovitev raziskave so postavljene potrebe in smernice za nadaljnje geografsko izobraževanje odraslih. Pouk geografije sicer omogoča uporabo raznovrstnih učnih metod in oblik, vendar pa v praksi, v osnovni šoli za odrasle, niso vse izvedljive zaradi zmanjšanega števila učnih ur ter slabega predznanja odraslih. Torej je predhodno potrebno ugotoviti zmožnost odraslih za sodelovanje pri izvajanju različnih učnih metod, upoštevajoč, da naknadno pridobivajo osnovnošolsko oz. srednješolsko izobrazbo in da je njihovo osnovno geografsko znanje nižjih razredov zelo slabo.

KLJUČNE BESEDE: didaktika geografije, šolska geografija, izobraževanje odraslih, preizkus geografskega znanja

GEOGRAPHY ADULT EDUCATION

Abstract

In the diploma thesis Geographical Education of Adults the theme is dealt with according to the following topics: the importance of geographical knowledge for adults, the characteristics of adults in the process of education, and primary education in geography for adults. The thesis presents the results of a research (a questionnaire and a test of geographical knowledge) carried out among adults who are about to finish primary school for adults. These results are then compared with the results of students in regular primary school with the purpose of establishing the lastingness of geographical knowledge and the ability of complex geographical thinking among adults in primary school for adults. On the basis of the research outcomes the needs and directions for further geographical education of adults are set. Although geography lessons provide the opportunity for using various teaching methods and approaches, it is not possible to use many of them in practice in primary schools for adults, since the number of lessons is reduced and the previous knowledge of adults is rather low. Therefore, it is necessary to determine beforehand the ability of adults to participate in various teaching methods, taking into account the fact that they are subsequently acquiring primary or secondary education and that their prior basic geographical knowledge is very low.

KEY WORDS: methodology of teaching geography, school geography, adult education, testing geographical knowledge

KAZALO

1. UVOD.....	3
2. POMEN GEOGRAFSKEGA ZNANJA ZA ODRASLE.....	4
2.1. Vseživljenjsko izobraževanje.....	4
2.2. Prostorska orientacija.....	6
2.3. Informiranost.....	6
2.4. Prevozi, potovanja in prosti čas.....	6
2.5. Osebna identiteta in medkulturna vzgoja.....	7
2.6. Ureditev okolice.....	7
2.7. Delo.....	8
3. ZNAČILNOSTI ODRASLIH V PROCESU IZOBRAŽEVANJA.....	10
3.1. Motivacija odraslih za izobraževanje in motivacija pri pouku geografije.....	10
3.2. Intelektualne značilnosti odraslih.....	12
3.3. Čustva in učenje.....	13
3.4. Potrebe in problemi odraslih.....	14
4. POUK GEOGRAFIJE ZA ODRASLE.....	15
4.1. Osnovna šola za odrasle.....	15
4.2. Načrtovanje in posebnosti izobraževanja odraslih.....	16
4.2.1. Posebnosti pri načrtovanju in izvajanju pouka geografije za odrasle.....	17
4.2.2. Usvajanje in ponavljanje učne snovi z uporabo zemljevida.....	17
4.2.3. Sheme in risbe pri geografskem poučevanju odraslih.....	20
4.2.4. Uporaba geografskih besedil pri geografskem poučevanju odraslih.....	21
4.3. Usposobljenost in priprava učiteljev za geografsko poučevanje odraslih.....	25
4.3.1. Organizacija učnega procesa geografije za odrasle.....	28
4.3.2. Primer učne priprave za 9. razred v osnovni šoli za odrasle.....	29
4.3.3. Cilji pouka geografije za odrasle.....	40
4.3.4. Razvijanje geografskega in kritičnega (kompleksnega) mišljenja pri pouku geografije v osnovni šoli za odrasle.....	41
4.3.5. Oblikovanje učnega okolja za odrasle.....	43
4.3.6. Učila pri pouku geografije za odrasle.....	44
4.3.6.1. Primeri uporabe računalnika – interneta pri pouku geografije.....	46
4.3.7. Ocenjevanje in vrednotenje znanja odraslih pri pouku geografije.....	48
4.3.8. Osnove pouka geografije v osnovni šoli za odrasle.....	49
4.3.9. Različni pristopi v geografskem izobraževanju odraslih.....	49
4.3.9.1. Tradicionalni pristop.....	49

4.3.9.2. Sistemski pristop	49
4.3.10. Učne metode in oblike pri pouku geografije za odrasle	52
5. EMPIRIČNI DEL	59
5.1. Namen in cilji empirične raziskave	59
5.2. Hipoteze	61
5.2. Metodologija dela	63
5.2.1. Metode dela	63
5.2.2. Tehnike	63
5.2.3. Instrumenti	63
5.2.4. Populacija in raziskovalni vzorec	63
5.2.5. Postopek zbiranja podatkov	66
5.2.6. Postopek obdelave podatkov:	66
6. Rezultati ankete z interpretacijo	67
6.1. Pomen in uporabnost geografskega znanja	67
6.2. Splošna ocena geografskega znanja	68
6.3. Interes za geografske teme ter geografske revije in oddaje	68
7. Rezultati testa znanja z interpretacijo rezultatov	70
7.1. Znanje imen in lege kontinentov ter oceanov	70
7.2. Orientacija po smereh neba	72
7.3. Razumevanje merila na karti	73
7.4. Znanje o toplotnih pasovih na Zemlji	74
7.5. Razumevanje posledic gibanja Zemlje	75
7.6. Sposobnost razumevanja klimograma	76
7.7. Sposobnost razlage izbranih geografskih pojmov	78
7.8. Sposobnost določanja tipov reliefa in kraških pojavov	80
7.9. Znanje geografije Slovenije	82
7.9.1. Naravnogeografske pokrajine Slovenije	82
7.9.2. Gostota poselitve Slovenije glede na poselitvene dejavnike	84
7.10. Znanja s področja geografije sveta	86
8. SMERNICE ZA NADALJNJE GEOGRAFSKO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH	92
9. ZAKLJUČEK	94
SUMMARY	96
10. VIRI IN LITERATURA	98
11. SEZNAM PREGLEDNIC, GRAFOV, SLIK IN PRILOG	101

1. UVOD

Naslov naloge Geografsko izobraževanje odraslih smo si izbrali kot iskanje odgovora na vprašanje, kako pristopiti k poučevanju geografije v osnovni šoli za odrasle. Geografija kot predmet v osnovni šoli za odrasle lahko ponudi koristna in uporabna znanja za življenje odraslega, toda kaj resnično pridobijo odrasli pri predmetu geografija v osnovni šoli za odrasle?

Namen diplomske naloge je predstaviti geografsko izobraževanje odraslih, s poudarkom na osnovnošolskem izobraževanju. Preizkusiti ter prikazati želimo trajnost geografskega znanja (faktografsko znanje), ter zmožnost logičnega sklepanja in povezovanja naučenih dejstev na primeru odraslih, ki zaključujejo program osnovne šole za odrasle.

V okviru naloge smo si zastavili naslednje cilje:

- utemeljiti pomen znanja geografije za odrasle,
- opisati značilnosti izobraževanja odraslih,
- opisati metode dela z odraslimi z vidika uporabnosti oz. učinkovitosti pri geografskem izobraževanju odraslih,
- s pomočjo ankete in preizkusa geografskega znanja med učenci osnovne šole za odrasle in učenci redne osnovne šole, ki zaključujejo osnovno šolo ugotoviti trajnost njihovega znanja in zmožnost kompleksnega geografskega razmišljanja,
- na podlagi ugotovitev ankete in preizkusa znanja utemeljiti potrebe odraslih pri osnovnošolskem geografskem izobraževanju in postaviti smernice za pouk geografije odraslih.

Odrasli, ki so vključeni v formalne programe, kjer poteka geografsko izobraževanje, so predvsem tisti, ki naknadno pridobivajo osnovnošolsko oz. srednješolsko izobrazbo. Tovrstna izobraževanja potekajo v večini primerov frontalno, število ur geografije pa je v primerjavi z rednim šolanjem zmanjšano, čeprav težijo k doseganju istih učnih ciljev.

Glede na časovno omejenost predmeta geografija v osnovni šoli za odrasle in specifično populacijo odraslih, ki jih izobražujemo, je pouk v praksi usmerjen predvsem v razvoj mišljenja, ki daje prednost pridobivanju in utrjevanju temeljnih geografskih spoznanj, spretnosti in navad. Geografija kot učni predmet v osnovni šoli za odrasle pa ponuja tudi aktualne teme, ki jih lahko učitelj - andragog uporabi za razvijanje celostnega, logičnega mišljenja in sklepanja. Vsak učitelj na podlagi izkušenj in potreb odraslih, ki jih poučuje oceni kdaj in pri katerih temah je primerno razvijati kompleksno geografsko mišljenje.

Aktualne teme lahko predstavimo z uporabo raznovrstnih učnih metod (igra vlog in simulacijska igra, diskusija, razgovor, delo v skupinah, delavnice, študija primera, projekt, raziskava, ...) in učil (računalniška tehnologija – multimedija), ki v večji meri spodbujajo samostojno iskanje ter razumevanje informacij in tako pridobljeno znanje je trajnejše. Prav pri izobraževanju odraslih je potrebno še toliko bolj upoštevati njihovo predznanje, motivacijo in različne metode dela, ki spodbujajo njihovo samoizobraževanje.

Zagotovo pouk geografije omogoča uporabo raznovrstnih učnih metod in oblik, vendar vprašanje je, v kolikšni meri je to v praksi izvedljivo v osnovni šoli za odrasle. Predhodno je potrebno ugotoviti zmožnost odraslih za sodelovanje pri izvajanju različnih učnih metod (določene učne metode zahtevajo višjo raven geografskega predznanja in zmožnost kompleksnega geografskega mišljenja), kar je tudi namen raziskave.

2. POMEN GEOGRAFSKEGA ZNANJA ZA ODRASLE

Geografsko znanje je sestavni del temeljne izobrazbe, saj vsebuje vedenja o domovini in svetu ter o varovanju okolja in smotrnem gospodarjenju z njim. Zato je to znanje nujno potrebno za vsakega posameznika, ki vstopa na trg dela ali pred nadaljnjim izobraževanjem. Pomaga pridobiti znanje, sposobnosti in spretnosti, s katerimi se lahko orientirajo in razumejo ožje in širše življenjsko okolje ter jih vzgajajo, da bi to okolje znali pravilno vrednotiti in spoštovati (Program osnovne šole za odrasle, 2003). Geografska izobrazba tudi omogoča, da se odrasli zavedo svojih dejanj in ravnanja družbenega okolja (Brinovec, 2004).

Predvsem je zavedanje in poznavanje pomena znanja geografije pomembno pri delu učitelja za odrasle, kajti s tem lahko lažje pridobi pozornost učencev, ki so v osnovni šoli za odrasle večinoma mlajši odrasli, ki niso zaključili osnovne šole znotraj sistema rednega šolanja. Pri motivaciji na začetku ali pa na koncu učne ure je pomembno, da učitelj predstavi pomen in uporabnost pridobljenih znanj.

2.1. Vseživljenjsko izobraževanje

»Vseživljenjsko izobraževanje je bilo v sedemdesetih letih 20. stoletja uveljavljeno bolj kot razširjena pravica posameznika do izobraževanja, kot vprašanje njegove svobodne odločitve. Danes pa je vse bolj razumljeno kot dolžnost posameznika, da se izobražuje vse življenje, oziroma kot njegovo osebno odgovornost za razvoj lastnega izobraževanja, za osebni razvoj, za soudeležbo pri uresničevanju državljskih pravic in gospodarskih ciljev. Če namreč hočejo odrasli preživeti na trgu dela v času hitrih družbenih, gospodarskih in tehnoloških sprememb, morajo stalno prilagajati svoje znanje in spretnosti nepredvidljivim zahtevam tega trga« (Kodelja, Jelenc, 2005, str. 10).

Znanje geografije v najširšem pomenu je dobra podlaga za vseživljenjsko izobraževanje in nadaljnje šolanje na vseh vrstah in stopnjah šol ter v vseh starostnih obdobjih. V sebi nosimo stalno potrebo po obvladovanju vse širšega prostora in potovanju, zato ni naključje, da je geografija eden izmed najbolj priljubljenih predmetov na Univerzi za tretje življenjsko obdobje, kar dokazuje tudi veliko število vpisanih na študijski program geografije v študijskem letu 2006/2007:

- geografija Slovenije: 3 skupine po 60 do 70 udeležencev,
- geografija Slovenije in sveta: 3 skupine po 40 udeležencev.

(Univerza za tretje življenjsko obdobje, 2007)

Program za geografijo Slovenije na Univerzi za tretje življenjsko obdobje

Vsebina

- spoznavanje fizične geografije Slovenije (geološki in morfološki pregled, podnebje, vreme, vegetacija, prsti, vode v Sloveniji, problemi varstva okolja),
- spoznavanje družbene obče geografije Slovenije (razvoj prebivalstva, poselitev, primarne, sekundarne, terciarne in kvartarne panoge gospodarstva, zunanja trgovina),
- spoznavanje regionalne geografije, ki jo izbere študijska skupina. Po vsaki kabinetni pripravi, pri kateri s svojimi prispevki sodelujejo tudi študenti, sledijo ekskurzije na obravnavana področja.

Namen programa je, da študenti temeljiteje spoznajo domovino, njene lepote in začitijo odgovornost pri ohranjanju naravne in kulturne dediščine.

Metode: Predavanja z razgovori, predvajanje videokaset in diapozitivov. Spoznavanje geografske literature in branje seminarских prispevkov. Vsa spoznanja povezujejo ekskurzije.

Program za geografijo Slovenije in sveta na Univerzi za tretje življenjsko obdobje

Vsebina

Fizična geografija:

- zgradba in značilnosti površja,
- vreme in podnebje,
- rastlinstvo in prsti,
- vodovje.

Družbena geografija:

- prebivalstvo,
- naselja,
- kmetijstvo in industrija,
- promet in turizem.

Vsebine iz geografije Slovenije in sveta so nadgrajene in poglobljene s študijami primerov in temami sorodnih ved, zlasti zgodovine – interdisciplinarni pristop. Slušatelji podrobno spoznavajo Slovenijo, njene naravne in družbene značilnosti (zlasti posebnosti), ter pridobijo znanja o drugih deželah sveta (Evrope, Azije, Afrike, Severne in Južne Amerike, Avstralije in Antarktike). Slušatelji pridobijo poglobljen in celosten vpogled v geografske procese, ki oblikujejo naravo in družbo. Svoja dosedanja znanja iz obče geografije, geografije Slovenije in geografije sveta razširijo ter med seboj povežejo, s čimer pridobijo celovitejše vedenje o geografiji, uporabno v vsakdanjem življenju.

Metode: Predavanje, razgovor, diskusija, delo v parih ali v manjših skupinah.

Vir: Univerza za tretje življenjsko obdobje, 2007

2.2. Prostorska orientacija

Prostorska orientacija je ena temeljnih spretnosti za preživetje človeka, ki že od rojstva spoznava prostor in se uri v obvladovanju le tega. Odrasli si vse od otroštva oblikujemo predstavnostne zemljevide posredno prek televizije, knjig, računalnika in drugih medijev ter neposredno v domačem kraju, njegovi okolici ter drugih krajih, ki jih obiskujemo. (Umek, 2005)

Kolikor večji je prostor, ki ga obvladujemo neposredno ali posredno preko informacij o njem, toliko več različnih možnosti, priložnosti in izbir imamo v svojem vsakdanjem življenju, bodisi za izbiro dela in oskrbo, bodisi za preživljanje prostega časa.

Na podlagi podatkov, ki jih dobimo o različnih pokrajinah, oblikujemo tudi svoje mnenje o pokrajinah. Menim, da je vloga geografskega izobraževanja odraslih, da spoznajo različne pokrajine bolj objektivno in celostno kot jih prikazujejo različni mediji. Preko tega se širi prostor posameznikovega miselnega in neposrednega delovanja, kar v globalnem gospodarstvu, politiki in okolju vse bolj neposredno vpliva na življenje vsakega posameznika. Velika prednost pri izobraževanju odraslih so lahko njihove izkušnje.

Tako lahko pri pouku geografije povezujejo »šolske« in »izkušnjske« podatke, jih organizirajo v mreže in sisteme, s tem pa razvijajo miselne in druge spretnosti, s katerimi zavestno obdelujejo podatke. Pouk geografije je za odrasle zanimiv zaradi njegove življenjskosti, aktualnosti, celovitosti in usmerjenosti v prihodnost. Omogoča namreč bogato in raznovrstno znanje, razvija številne spretnosti ter oblikuje stališča in vrednote, ki pomembno prispevajo k delovanju družbe in posameznikov. (Umek, 2005)

2.3. Informiranost

Informativni pomen geografije je bil vse od njenega začetka v obdobju stare Grčije povsem upravičen in nujen. Vedeti, *kaj je kje* in *kje je kaj*, je bila prednost v trgovini in pri vojskovanju. Ta vloga geografije se je ohranila vse do danes, vendar je treba zaradi obsega razpoložljivega vedenja o svetu in predvsem zaradi dostopnosti podatkov v geografski vzgoji in izobraževanju poudariti tisto informativno (materialno) znanje, ki ga odrasli učenci morajo usvojiti in jasno ločiti od informacij (podatkov), ki imajo le kratkotrajno življenjsko dobo in ob katerih je pomembno predvsem, da učenci usvojijo druge spretnosti, kot so: kako informacijo najhitreje pridobiti, kako preveriti njeno zanesljivost, kako jo razumeti, interpretirati in prikazati. (Popit, 2005)

Geografsko znanje pomaga odraslim spremljati in razumeti vsakodnevne informacije javnih občil. Večja informiranost nas bolje pripravi na spremembe, ki se nenehno dogajajo in vplivajo na naše življenje. Krajevna oddaljenost oz. bližina dogodka daje vsakdanjim novicam različen pomen, zato se nanje drugače odzivamo. Pogosto novice, ki je krajevno ne moremo umestiti, niti ne zaznamo, čeprav dogodek morda celo neposredno vpliva na naše življenje. (Umek, 2005)

2.4. Prevozi, potovanja in prosti čas

Vsakodnevne poti na delo in po opravkih ponavadi dobro poznamo. V neznanih krajih pa nam potovanje zelo olajša uporaba avtokarte ali elektronske navigacijske naprave. Tudi načrti mest na papirju ali računalniku, če jih znamo brati, so nam pri iskanju določene točke bolj v pomoč

kot še tako natančna besedna navodila. V velikih mestih je nujno branje načrtov prog javnega prometa. Za načrtovanje potovanj z različnimi prevoznimi sredstvi in peš je zelo uporabno znanje o oceni časa potovanja na podlagi različnih zemljevidov. Kljub temu da je kartografska pismenost v sodobnem svetu eno izmed temeljnih znanj vsakega posameznika, pa večina odraslih raje vpraša za pot, kot da bi uporabila navedene pripomočke. (Umek, 2005)

Z geografskim znanjem se lahko bolje pripravimo tudi na preživljanje prostega časa (npr.: pohodništvo in gornišтво, kolesarjenje, smučanje, padalstvo, kajakaštvo, ...) v novih krajih in pokrajinah, ustrezneje predvidimo težave in si pripravimo boljši načrt.

2.5. Osebna identiteta in medkulturna vzgoja

Osebna identiteta je povezana z okoljem, tudi geografskim. Obvladovanje večjega prostora širi občutek domačnosti in pripadnosti večjemu območju, s tem pa tudi zanimanje za širše družbeno in naravno okolje. Bogati nas tako poznavanje domače pokrajine kot tudi tujih pokrajin. Razumevanje součinkovanja in prepletenosti naravnih in družbenih sestavin ter vpliva vsakodnevnega delovanja vsakega posameznika na pokrajinske procese krepi občutek povezanosti z okoljem in daje večji pomen dejanjem vsakega posameznika. (Umek, 2005)

Medkulturna vzgoja, poznavanje raznolikih pokrajin in načinov življenja po svetu razbijajo stereotipe in povečujejo strpnost do drugačnosti. Geografija ponuja nešteto možnosti za sodelovanje med šolami oz. izobraževalnimi programi iz različnih delov Slovenije in sveta. Skoraj ni učne enote, pri kateri z informacijami iz bolj ali manj oddaljenih krajev ne bi mogli obogatiti in konkretizirati pouka. Pridobljene spretnosti obvladovanja sodobne informacijske tehnologije in možnosti komunikacij z ljudmi iz vseh delov sveta so za sodobnega človeka neprecenljivega, celo eksistenčnega pomena. (Umek, 2005)

V zrelih letih pa se odrasli lahko združujejo v *študijskih krožkih in različnih društvih*, da bi bolje spoznali domovino in svet. Študijski krožki, ki potekajo v povezavi z geografijo (evidenco delovanja študijskih krožkov vodi Andragoški center Slovenije) so zelo pogosto povezani še z drugimi vedami, najpogosteje z etnologijo in zgodovino. Primer: obnova starega objekta v vasi, zasnova turističnega vodnika po domačem kraju oz. opis pohodniških poti v okolici, spoznavanje domačega kraja, itd. (Bogataj, 2006)

Znanje geografije je vsekakor eno od znanj, ki širi razgledanost ljudi in jih motivira za nadaljnje spoznavanje različnih krajev in pokrajin, pa tudi drugih znanstvenih področij.

2.6. Ureditev okolice

V majhnem okolju, v katerem živimo, je treba upoštevati vse pokrajinske elemente: lego, relief, kamnine, prst, mikroklimo, infrastrukturo, širše naravno in družbeno okolje (Umek, 2005).

A) Geografsko znanje nam lahko konkretno pomaga pri ureditvi okolice doma oz. vrta

Primer

Pri izbiri rastlin in prostora zanje je potrebno upoštevati:

- sestavo tal: morda so tla iz apnenca in nagnjena proti jugu, prst je tanka bazična, težko je izkopati večje jame za velike rastline, kisloljubne rastline ne bodo uspevale ali pa je potrebno tla zanje zelo prilagoditi;

- prepustnost tal: če so tla prepustna in je lega izpostavljena vetru, se hitro pojavi suša, zato je koristno razmisliti o sistemu za zalivanje;
- klimatske razmere: megle ni, precej pa je snega, ki lahko polomi krhkejše rastline, zato jih moramo zavarovati;
- naklon in ekspozicija: zaradi naklona in južne lege sneg hitro skopni, in ker je sonca veliko, so smiselni rastlinjaki, itd...

B) Prav tako nam geografsko znanje pomaga pri razumevanju ureditve domačega kraja

Primer:

- ureditev učne-turistične poti,
- izgradnja čistilne naprave v bližnji okolici,
- obnova starega mlina,
- regulacija rečne struge,
- ustrezna raba prostora: z ustrežno rabo, npr. plazovitega ali poplavnega območja, lahko gospodarsko škodo zmanjšamo in ne ogrozimo življenj ljudi. Z ustreznim znanjem lahko nekatere naravne nesreče omilimo oz. ob takšnih dogodkih ustrezneje ravnamo.

Torej nam geografsko znanje pomaga oceniti razmere, povezati nekatere značilnosti in jih razumeti, prav tako pa lažje razumemo nasvete strokovnjakov in dobrih praktikov in jih upoštevamo pri ureditvi svoje okolice.

2.7. Delo

Odrasli, ki se odločijo za izobraževanje, so večinoma že zaposleni v različnih poklicih. Podatek o njihovem poklicu učitelju lahko pomaga, saj jih pri določenih učnih temah lahko motivira s tem, da opozori na pomen geografskega znanja pri opravljanju njihovega poklica.

Poklici, pri katerih se mora zaposleni dobro znati v pokrajini, so: poštar, gozdar, veterinar, zdravnik, gasilec, vojak, policist, trgovski potnik, prevoznik, serviserji, inšpektorji, ... Pri opravljanju naštetih poklicev so v veliko pomoč kartografska pismenost in spretnost orientacije v prostoru.

Pri poklicih na področju kmetijstva, rudarstva, elektrogospodarstva, komunale, gradbeništva in turizma s svojo dejavnostjo neposredno vplivamo na okolje, pokrajino, zato naše celostno poznavanje pokrajine neposredno vpliva na kakovost odločitev in uspešnost pri delu. Brez ustreznega znanja je naše delo manj uspešno, dolgoročno pa je lahko celo škodljivo tako za dejavnost kot za okolje ali celo neposredno za naše zdravje. Brez celostnega razumevanja sovplivanja naravnih in družbenih dejavnikov v pokrajini smo bolj dovzetni za enostranske rešitve, npr. za ozko »strokovne« ali samo ekonomske, ki pa se lahko že v nekaj letih pokažejo za napačne in škodljive. Primer: V ravninski vasi so se pri novi kanalizaciji pojavile težave, ker projektant ni upošteval blagega zniževanja terena proti reki. Dodatna vgraditev črpalk je precej povečala tako začetne kot stalne stroške delovanja kanalizacije. (Umek, 2005)

Tudi pri samozaposlitvenih dejavnostih moramo razmišljati o vplivu prostora na našo dejavnost. Smo prostorsko dobro dostopni? Ali je pot dobro označena? Kje so enake dejavnosti in kolikšno je naše vplivno območje? Kako je območje komunalno in komunikacijsko opremljeno? Pomembno je tudi poznavanje gospodarske moči območja (potencialni gospodarski, naselbinski in prebivalstveni razvoj). (Umek, 2005)

Vse dejavnosti vsaj posredno vplivajo na okolje. Na naše odločitve (npr. izbira vrste energije, s katero bomo delali ali se samo ogrevali) vplivajo številni dejavniki, najbolj pogosto ekonomski, odsevajo pa tudi hierarhijo naših vrednot. Med temi so za preživetje človeštva vse bolj pomembne prostorske vrednote. Za ustrezen trajnostni sonaravni razvoj je nujno poznavanje prepletenosti ter sovplivanja naravnih in družbenih dejavnikov, prav to znanje pa nam daje geografija. (Umek, 2005)

3. ZNAČILNOSTI ODRASLIH V PROCESU IZOBRAŽEVANJA

Učitelj organizira učni proces in posreduje novo učno snov, obenem pa prevzame vlogo svetovalca in usmerjevalca. Vodenje udeležencev izobraževanja zelo močno vpliva na njihovo uspešnost in napredovanje.

Vodenje udeležencev pojmuje kot nenehno in sistematično delo z njimi, skupno reševanje vseh problemov povezanih z izobraževanjem, pomoč, svetovanje in usmerjanje pri študiju. Za uspešno andragoško vodenje moramo poznati intelektualne, emocionalne in socialne značilnosti odraslih ter razumeti njihove emocionalne in socialne potrebe.

3.1. Motivacija odraslih za izobraževanje in motivacija pri pouku geografije

Med motivi, ki vodijo odrasle k vključevanju v osnovno izobraževanje, so največkrat želja po znanju ali zahteve delovne organizacije ter drugi pritiski okolja.

Pri vključevanju in med potekom izobraževanja se odrasli srečujejo z nekaterimi notranjimi in zunanjimi ovirami, ki pomembno vplivajo na motivacijo. Večja objektivna ovira je prezaposlenost, saj jih obremenjujejo mnoge delovne, družinske in druge obveznosti. Zato je potrebno udeležence izobraževanja usposobiti za načrtovanje učenja in ustvarjanje potrebnih pogojev zanj. Predvsem pa je pomembno, da jih načrtno usposabljammo za samoizobraževanje.

Z vidika permanentnosti izobraževanja in vzgoje je izredno pomembno, da pri udeležencih načrtno razvijamo sposobnost samostojnega učenja in samoizobraževanja, širimo in poglobljamo interese ter prebujamo nove. Tako bo osnovno izobraževanje pomenilo večini izhodišče za sistematično in kontinuirano nadaljnje izobraževanje v skladu s potrebami dela in celotnega osebnostnega razvoja. Z vidika permanentnosti izobraževanja je odločilno, da v učnem procesu prevladuje pozitivna motivacija, ki krepi voljo in željo po nadaljnjem izobraževanju. (Osnovno izobraževanje odraslih, 1978)

Med subjektivnimi ovirami za učno motivacijo izstopajo predvsem premajhno poprejšnje znanje, slabo razvite učne navade ter nepoznavanje metod in tehnik uspešnega učenja. Te ovire moramo pričakovati in jih sproti načrtno odstranjevati z dodatno pomočjo tistim, ki zaostajajo, ter s sistematičnim razvijanjem racionalnih učnih metod, tehnik in učnih navad. (Krajnc, 1982)

Maslow je opredelil primarne socialne potrebe na ravni vsesplošno človeške danosti, značilne za ljudi. Razlike med posamezniki, ki živijo v različnih družbenogospodarskih razmerah, nastajajo šele na podlagi drugotnih socialnih potreb. Med te lahko zanesljivo štejemo tudi potrebe po spoznavanju oz. znanju.

Prehod od potreb h konkretni dejavnosti za njihovo zadovoljevanje povzročijo šele motivi. Potrebe posameznika po izobraževanju so glede na njihovo intenzivnost latentne in artikulirane oz. izražene. Empirične raziskave so pokazale, da so motivi za izobraževanje odraslih razvrščeni po naslednjem zaporedju:

1. pridobitev novega znanja,
2. izboljšanje svojega položaja,

3. uspešnost pri delu, poklicu, stroki,
4. želja, veselje do učenja in izobraževanja,
5. zahteve na delu, možnost zaposlitve,
6. obvladovanje odnosov v družbi, uveljavitev,
7. izboljšanje izobrazbene ravni, usposobljenosti. (Kapun, 1990)

Zgornji podatki so pridobljeni z anketo v sklopu raziskave na vzorcu, ki je zajel 1934 anketirancev. Trije zares močni motivi, ki so se uvrstili na prva mesta, zavzemajo dve tretjini vseh odgovorov.

Subjektivne okoliščine, ki negativno vplivajo na motive so: pomanjkanje časa, strah pred neuspehom, pomanjkanje poprejšnjega znanja, nizka samozavest, starost in predolga doba pretrganega izobraževanja ter pomanjkanje učnih navad in tehnike (Kapun, 1990).

Motive glede na končni cilj poudarjajo anketirani po naslednjem zaporedju:

- povečati uspešnost svojega delovanja:	75,4 %
- zadovoljstvo in veselje pri učenju:	6,5 %
- doseči stopnjo izobrazbe – usposobljenost:	4,2 %
- drugo:	13,9 %
- (Kapun, 1990)

Empirične raziskave so tudi pokazale, da se motivi odraslih zelo razlikujejo glede na:

- **starost** (8 % anketirancev starih od 25 do 40 let navaja kot motiv veselje oziroma zadovoljstvo pri učenju, 6 % jih navaja kot motiv doseči stopnjo kvalifikacije; 83,3 %, starih do 25 let pa jih navaja kot motiv željo, da bi bili pri delovanju uspešnejši);
- **zaposlenost** (zaposleni imajo močnejše izražene motive za izobraževanje kot nezaposleni);
- **položaj na delu** (vodilne in vodstvene delavce bolj spodbuja želja po uspehu in po višji stopnji izobrazbe; osebe z višjim osebnim dohodkom pogosteje navajajo kot motiv uspešnost). (Kapun, 1990)

Za krepitev motivacije so pomembni zlasti:

- dober učitelj, zavzet za andragoško delo in udeležence, ki zna vzbuditi zanimanje in voditi do potrebnega znanja,
- v izobraževalnem procesu krepimo motivacijo s kvaliteto, vsebinsko in metodično prilagojenostjo izobraževanja;
- uporaba pozitivnih motivacijskih sredstev, kot so pohvale, priznanje, spodbujanje z odkritimi in neposrednimi pogovori, prijateljski svetovalni odnos ter poudarjanje in približevanje ciljev, s čimer povečamo raven njihovih idej,
- stalen sistem povratne informacije, vgrajen v sam učni proces, s katerim podkrepimo njihove uspehe in usmerjamo pri učenju. (Osnovno izobraževanje odraslih, 1978, str. 136; Kranjc, 1984)

Včasih je bil vodilni motiv pri pouku geografije čustveno interesne narave, želja po odkrivanju oziroma spoznavanju neznanih krajev, dežel in pojavov, njihovih zanimivosti in posebnosti. Samo takšen motiv danes ne zadošča več, saj so lahko dostopni različni mediji, bogati s tovrstnimi informacijami.

Za učitelja odraslih je zelo pomembno poznavanje vrste in pogostosti posameznih motivov odraslih, ki jih poučuje, saj mu to olajša načrtovanje in izvajanje motivacijskih ukrepov. Poleg tega mu to omogoča odpravo ovir, ki dušijo motive posameznikov za izobraževanje in usposabljanje. Za uspešno motiviranje odraslih za izobraževanje in usposabljanje učitelju pomagajo predvsem praktične izkušnje pri vpeljevanju motivacijskih tehnik pri pouku geografije.

Odkrivanje kot motiv spoznavanja geografskih pojavov oziroma realnega geografskega kompleksa mora biti zato usmerjeno tudi v iskanje in ugotavljanje odnosov med geografskim okoljem oziroma njegovimi prvinami in faktorji na eni ter človekom in družbo na drugi strani. Učenci najlažje spoznajo geografske probleme ter vzročno prepletanje geografskih dejavnikov, če so ustrezno motivirani, npr. z odkrivanjem. (Zgonik, 1975)

V zgornjem odstavku Zgonik poudarja bistvo notranje motivacije, saj pravi, da je vir produktivnosti v učencih samih. Pri zunanji motivaciji pa se učenci uče bolj zaradi posledic, ki niso nujni sestavni del samega učenja. V učnem procesu geografije se obe vrsti motivacije prepletata, toda le notranja motivacija ustvarja v učencih pozitiven odnos do geografskih spoznanj. To je najvišja stopnja učne motivacije, seveda vse ob jasno postavljenih vzgojno-izobraževalnih učnih ciljih, didaktičnih načelih in kriterijih pri samem izboru vsebine.

Pri odraslih, ki se izobražujejo, prevladuje predvsem zunanja motivacija, kar pomeni, da je vloga učitelja pri pouku geografije toliko bolj zahtevna, če želi, da odrasli vzpostavijo pozitiven odnos do geografskih spoznanj.

3.2. Intelktualne značilnosti odraslih

Raziskave kažejo, da je lahko učenje v odraslih letih prav tako uspešno kot v mladosti. Sodoben človek dosega vrh svojega intelektualnega razvoja šele proti tridesetim letom. Skrb za mentalno kondicijo zagotavlja, da ostane miselno ustvarjalen in uspešen pri delu in učenju tja do tretjega življenjskega obdobja in še dlje. Znani ameriški psiholog E. L. Thorndike je na osnovi raziskav o učenju odraslih trdil, da ima med 25. in 45. letom človek podobne sposobnosti, kot jih je imel med 20. in 25. letom, boljše sposobnosti, kot jih je imel med 15. in 20. letom, ter mnogo večje sposobnosti, kot jih je imel med 5. in 15. letom. Učitelji, ki poučujejo odrasle od 25. do 45. leta starosti, lahko v glavnem pričakujejo, da se bodo ti naučili enako hitro, kot so se naučili podobne stvari med 15. in 20. letom. (Valentinčič, 1973)

Ameriški psiholog I. Lorge pa je raziskoval hitrost in moč inteligence v posameznih življenjskih obdobjih in ugotovil, da odrasli v zrelejših letih potrebujejo nekaj več časa za učenje in reševanje problemov, končna učinkovitost učenja pa ni manjša. Potrdil je že Thorndikova dognanja, da starejše skupine zaostajajo za mlajšimi pri miselno manj zahtevnih nalogah, so pa boljše pri obvladovanju visokošolskega učnega gradiva. (Valentinčič, 1973)

Po Andriloviću obsega učni oziroma spoznavni proces pri učenju odraslih dvoje zaporednih aktivnosti - receptivno in responditivno. Receptivna (sprejemna) dejavnost obsega sprejemanje in razumevanje informacij ter njihovo povezovanje (strukturiranje) v smislu celote. Pri tem je pomemben podatek, da sprejemajo odrasli več kot 80 % informacij prek vida (branje, opazovanje, spremljanje TV oddaj, ...). (Andrilović, 1976)

Responditivna (odzivna) dejavnost zajema naše odzivanje na informacije. Novo povezujemo s prejšnjim izkustvom in znanjem, informacije notranje predelujemo, rešujemo zahtevne naloge, skušamo snov osvojiti in si jo zapomniti. Z vidika končnega znanja je bistvena

razlika, ali se ustavimo samo pri receptivni aktivnosti - pri sprejemanju in razumevanju informacij, ali pa gremo dalje in si z aktivno predelavo informacij prizadevamo, da bi jih resnično usvojili. (Andrilović, 1976)

Pri usmerjanju odraslih je zato zelo pomembno, da jim krepimo zaupanje v lastne intelektualne sposobnosti, hkrati ko jih navajamo na racionalne metode učenja in jim pomagamo priti do uspeha. To nam omogoča smotrno zamišljen učni postopek, ki obsega: uvajanje v novo snov, njeno sistematično obdelavo, aktivno predelavo, uporabo in utrjevanje, na koncu pa preverjanje vzgojno-izobraževalnih rezultatov. O tem pa več v poglavju Organizacija učnega procesa pri pouku geografije.

3.3. Čustva in učenje

Čustva imajo v življenju odraslega mnogo večji pomen, kot jim ga ponavadi pripisujemo. Kadar govorimo o izobraževanju, mislimo največkrat samo na intelektualne sposobnosti odraslih in pozabljamo, da so zelo pomembni pobudniki učenja tudi čustva, ki jih sprožijo motivi in cilji, uspehi in neuspehi, pohvale in graje, uresničena pričakovanja in razočaranja.

Na uspešnost učenja vplivajo pozitivno ali zaviralno različna čustva, povezana z odnosi, motivacijo in uspešnostjo, objektivnimi in subjektivnimi vplivi ter samim učenjem:

- učiteljeva spodbuda je vir pozitivnega in spodbudnega doživljanja;
- strah in nezaupanje vase pogosto spremljata kot negativni čustvi izobraževanje odraslih. Odrasli so lahko obremenjeni z neuspehi in slabimi izkušnjami šolanja;
- strah pred neuspehom, pred situacijami v katerih bi utegnili doživeti ponižanje in sramoto je najbolj razširjeno negativno in zaviralno čustvo. Najbolj prizadene verbalne sposobnosti, kar se kaže v nespretnem izražanju;
- zadoščenje pri učenju, ki ga dajo uspehi, uresničena pričakovanja, človeški odnosi in veselje nad notranjim bogatenjem, je pomemben vir pozitivnih in spodbudnih čustev;
- zadoščenje ob uresničenih pričakovanjih;
- topel človeški odnos in pozornost razblijata strah in negotovost ter sproščata še skrite sposobnosti;
- zadoščenje ob spoznanju novega, ob odkrivanju resnic in vrednot ter napredovanju, je najmočnejši vir motivacije za nadaljnje izobraževanje. Za odrasle je spodbudna zavest, da zmorejo vse zahtevnejše naloge, da so sposobni za učenje, da jih učitelji in vrstniki sprejmejo in priznavajo njihov prispevek v skupini. (Valentinčič, 1973)

Ko govorimo o čustvih in učenju v okviru osnovnošolskega izobraževanja odraslih, je potrebno spregovoriti o značilnostih mlajših odraslih, ki niso več vključeni v sistem rednega osnovnega šolanja in je potrebno pri delu z njimi poznati njihovo specifično obnašanje in možnosti za delo z njimi.

Andragogi, ki delajo z mladimi odraslimi, ki naknadno dokončujejo osnovno šolo, poročajo, da se pri njih pojavljajo nemir, agresivnost, težave pri miselni zbranosti in negativna predstava o sebi (Krajnc, 1999, str. 8). Vsak učitelj mora na osnovi znanja in lastnih izkušenj dela z odraslimi razviti metodiko izobraževanja, ki ustreza specifičnim potrebam skupine in omogoča obvladovanje učnega procesa.

3.4. Potrebe in problemi odraslih

Dokler šolski sistem izloča toliko mladih brez dokončane osnovne šole, se število odraslih, ki pozneje iščejo možnost za novo priložnost, da dokončajo svoje šolanje, ne bo zmanjšalo. Šolski sistem izloča mlade, preden končajo šolanje, ali pa mladi prostovoljno zapustijo šolo, morda celo sredi leta, ker se jim zdi, da pritiskov ne morejo več prenašati. Toda konkurenca na trgu delovne sile je velika in nekateri prej, drugi pozneje kot odrasli spoznajo, da socialno nikamor ne pripadajo, da so možnosti za delo, ki bi ga dobili brez šolske izobrazbe in izkušenj, zelo majhne. Pod pritiski okolja se kmalu vrnejo na izobraževanje, tokrat na andragoško ustanovo.

Med odraslimi za pridobivanje srednješolske izobrazbe prevladujejo mladi odrasli med 15. in 29. letom starosti (1994 jih je bilo 74 %, leto pozneje že 80 %). Za pridobivanje osnovnošolske izobrazbe je bilo leta 1995 starih od 15 do 19 let 72 % udeležencev. (Kranjc, 1999)

Na podlagi zgornjega odstavka torej sklepamo, da so odrasli, ki so vključeni v osnovnošolsko izobraževanje, večinoma mlajši odrasli. Torej mora tudi učitelj geografije v osnovni šoli za odrasle upoštevati to dejstvo pri svojem načinu dela.

Kljub temu, da so imeli odrasli formalno vedno možnost, da si pridobijo višjo stopnjo izobrazbe od obstoječe, se je izobrazbena struktura prebivalstva v enem desetletju (1981-1991) le počasi spreminjala. Za to je več razlogov. Po zelo optimističnih ocenah je pridobivanje nove stopnje izobrazbe relativno dolg proces: 5-6 let za srednjo šolo, 3-4 leta za višjo šolo in 6-7 za fakultetno izobrazbo. Ljudje omagajo, preden končajo predpisani program. Bodisi, da jim zmanjka motivacije ali pa se jim v tako dolgem obdobju med tem marsikaj zgodi v družini, osebno ali v službi. Zaradi različnih razlogov izobraževanje nekateri prekinejo za dolgo obdobje (5 in več let) ali pa se sploh ne vrnejo več. (Krajnc, 1999)

Drug pomemben razlog za osip je odraslim premalo prilagojena izobraževalna ponudba. Odrasle učijo ob večerih in vikendih učitelji rednih šol. Podoba pouka pri otrocih se ponovi zvečer. Vse najbolj za učenje drugačne lastnosti in prednosti odraslih ne pridejo do izraza: osebno izkustvo, visoka motiviranost, prostovoljno izobraževanje (brez prisile), sposobnost za odkrivanje uporabnosti znanja in neposredno povezovanje učne snovi s prakso.

A. Krajnc posebej razmejuje izkustvo od znanja: znanje se nanaša pretežno na šolsko izobrazbo, ki zajema predvsem verbalna, teoretična in abstraktna znanja, v izkušnjah pa se kopičijo tudi bolj praktična znanja, razvite veščine, motorične spretnosti,... Nekatera spoznanja človek pridobi šele z neposredno prakso oz. z lastnim izkustvom. Neposredno človekovo izkustvo ima nenadomestljivo vrednost. (cv: Brečko, 1998)

Pri izobraževanju odraslih je zelo pomembno, da učitelj upošteva izkušnje odraslih pri oblikovanju učnega procesa, kajti posameznik se identificira s svojimi izkušnjami, zato se čuti ogroženega, če novega znanja ne more povezati s prejšnjimi izkušnjami.

4. POUK GEOGRAFIJE ZA ODRASLE

4.1. Osnovna šola za odrasle

Formalno izobraževanje odraslih za dokončanje osnovne šole se izvaja na Ljudskih univerzah. Na institucijah, ki so navedene v preglednici 1 so lahko odrasli dokončali osnovno šolo v šolskem letu 2006/2007.

Preglednica 1: Seznam ljudskih univerz, ki so v šolskem letu 2006/2007 izvajale program osnovne šole za odrasle.

Občina	Zavod
1. AJDOVŠČINA	LJUDSKA UNIVERZA AJDOVŠČINA
2. CELJE	LJUDSKA UNIVERZA CELJE
3. ČRNOMELJ	ZAVOD ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO
4. JESENICE	LJUDSKA UNIVERZA JESENICE
5. KOČEVJE	LJUDSKA UNIVERZA KOČEVJE
6. KOPER	LJUDSKA UNIVERZA KOPER
7. KRANJ	LJUDSKA UNIVERZA KRANJ, CIK KRANJ
8. KRŠKO	LJUDSKA UNIVERZA KRŠKO
9. LJUBLJANA	CENTER ZA DOPISNO IZOBRAŽEVANJE UNIVERZUM
10. LJUBLJANA	IZOBRAŽEVALNO SREDIŠČE MIKLOŠIČ
11. LJUBLJANA	CENE ŠTUPAR- CENTER ZA PERM. IZOBRAŽEVANJE
12. LJUTOMER	ZIK LJUTOMER, ENOTA LJUDSKA UNIVERZA
13. MARIBOR	ANDRAGOŠKI ZAVOD MARIBOR- LJUDSKA UNIVERZA
14. MURSKA SOBOTA	LJUDSKA UNIVERZA MURSKA SOBOTA
15. NOVA GORICA	LJUDSKA UNIVERZA NOVA GORICA
16. NOVO MESTO	RAZVOJNO IZOBRAŽEVALNI CENTER NOVO MESTO
17. ORMOŽ	LJUDSKA UNIVERZA ORMOŽ
18. POSTOJNA	LJUDSKA UNIVERZA POSTOJNA
19. RADOVLJICA	LJUDSKA UNIVERZA RADOVLJICA
20. SLOVENJ GRADEC	JAVNI ZAVOD MOCIS, CENTER ZA IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH
21. SLOVENSKA BISTRICA	LJUDSKA UNIVERZA SLOVENSKA BISTRICA
22. TRBOVLJE	ZASAVSKA LJUDSKA UNIVERZA TRBOVLJE
23. TREBNJE	CIK TREBNJE, ENOTA LJUDSKA UNIVERZA
24. TRŽIČ	LJUDSKA UNIVERZA TRŽIČ
25. VELENJE	ANDRAGOŠKI ZAVOD- LJUDSKA UNIVERZA VELENJE

Vir: Seznam ljudskih univerz, 2007

Ljudske univerze izvajajo tudi različne srednješolske programe za odrasle. Poleg ljudskih univerz izvaja srednješolske programe za odrasle 81 rednih srednjih šol v Sloveniji, kar je 15 % od vseh ustanov, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih. Samo 5 od vseh izvajalk ima zato zaposlene posebne strokovnjake – andragoge. Odrasli imajo možnost, da pridobijo osnovnošolsko izobrazbo na osnovnih šolah za odrasle. To plačujejo občine, zato so osnovnošolski programi za odrasle enakomerno porazdeljeni po vseh regijah (od 4-14 % programov v posamezni regiji). (Klemenčič, 1995, Kranjc, 1999)

Programi za pridobivanje poklicne in srednješolske izobrazbe so manj enakomerno porazdeljeni po Sloveniji, kot je osnovna šola za odrasle: 21 % jih je v ljubljanski regiji, 13 % v mariborski, 12 % na Dolenjskem, 11 % na Gorenjskem, v ostalih pa od 1 do 10 % (Krajnc, 1999).

4.2. Načrtovanje in posebnosti izobraževanja odraslih

Subjekt izobraževanja odraslih so ljudje, ki so svoje redno izobraževanje nekoč že prekinili (časovno ne moremo natančno opredeliti, lahko pred enim letom, 5 – 10 ali več leti), zato skupine, ki obiskujejo osnovno šolo za odrasle niso homogene glede na starost, s tem pa se pojavljajo še večje individualne razlike, kot če bi bili istih ali vsaj približno istih let. Razlikujejo se po: predznanju, načinu dela, zmožnosti sprejemanja novega znanja, potrebah, željah, motivih, itd... Zato je potrebno vzgojno – izobraževalno delo z odraslimi čim bolj individualizirati, kar pomeni čim bolj približati posamezniku, da bo le ta od pouka geografije čim več pridobil, da bo to znanje zanj uporabno in zanimivo, da ga bo pritegnilo k dodatnemu iskanju informacij – kar je spodbuda za samoizobraževanje, ki je ena izmed bistvenih nalog, tako pouka geografije kot celotnega vzgojno – izobraževalnega procesa.

Posebnosti izobraževanja odraslih pridejo najbolj do izraza v daljših programih, kot je na primer pridobivanje formalne izobrazbe. Učnih načrtov za odrasle ni mogoče natančno določiti in vnaprej pripraviti. Cilji, kaj morajo pri posameznem predmetu kot osnovni standard doseči in znati, so le splošen okvir. Vsakokrat za vsako učno skupino ali celo za posameznika (to bi bilo najbolj kvalitetno andragoško delo) prilagajamo in pripravljamo poseben program. Nikoli ga ni možno ponoviti, ne da bi okrnili identiteto tistega, ki se izobražuje, ali entiteto skupine. Zelo nevarno je tudi, da andragogi pri pridobivanju formalne izobrazbe zapadejo pod vpliv podrobno določenih in za redne šole obveznih učnih načrtov.

Programi za izobraževanje odraslih so sestavljeni glede na nejasno predznanje odraslih, ki se vključijo v proces pridobivanja višje stopnje izobrazbe. To je odvisno od tega, kaj so v življenju počeli, kakšna je osebna in družinska kultura, način življenja, druženje z ljudmi in nenazadnje, s čim se preživljajo, kaj delajo. Vse to vpliva na pozabljanje že naučenega (v negativni smeri) ali pa, nasprotno, na uspešno neformalno pridobivanje znanja (v pozitivni smeri).

Če je stopnja znanja odraslih nižja kot bi morala biti ob vstopu v nove programe, potem se morejo učitelji vrniti na še nižjo raven. Pripravljalni polletni ali enoletni program, preden začne zares s snovjo opisanega programa, je samo eden od poskusov, da bi bilo izobraževanje uspešno in prilagojeno konkretnim ljudem. Praviloma naj bi se vsako izobraževanje odraslih nadaljevalo na tisti stopnji, kjer je trenutno znanje odraslih.

Odrasli pridejo tudi z več znanja, če so živeli v bolj razvitem okolju in delali zahtevnejša dela. Izobraževanje načrtujemo na takšen način, da vsebine prilagajamo s tem, da določene dele snovi izpuščamo, preskočimo in se osredotočimo na tisti del snovi, ki naj bi ga odrasli prednostno usvojili. Ponavljanje učnih načrtov za otroke pri odraslih ne pride v poštev, čeprav bodo na koncu ocenjeni po istih kriterijih. Načrtovanje izobraževanja odraslih je zelo zapleten in eden od najbolj zahtevnih procesov. Najbolj zahtevno pri tem procesu je prilagajanje učnega načrta učni skupini, ki se v praksi redko izvaja. (Krajnc, 1999)

4.2.1. Posebnosti pri načrtovanju in izvajanju pouka geografije za odrasle

Pri načrtovanju pouka geografije za odrasle (predvsem tistih, ki obiskujejo 8. in 9. razred osnovne šole – teh je večina) je pomembno, da ugotovimo njihovo geografsko predznanje, preden začnemo z obravnavanjem snovi, ki je predvidena v zadnjih dveh razredih osnovne šole.

Menimo, da je potrebno preveriti nekaj osnovnih geografskih znanj, ki naj bi jih usvojili že v 6. in 7. razredu. Rezultati testa, ki sem ga izvajala v 9. razredih osnovnih šol za odrasle, dokazujejo, da so ta znanja učenci večinoma pozabili ali pa si teh znanj niso pridobili že tedaj, ko so obiskovali nižje razrede osnovne šole. Predlagamo, da se preizkusi in po potrebi ponovi naslednje geografske teme (po presoji učitelja):

- smeri neba,
- kartografija,
- gibanje Zemlje,
- lega kontinentov in oceanov (Atlantski, Indijski, Tihi),
- toplotni pasovi,
- podnebni tipi,
- glavni poldnevnik in vzporedniki,
- tipi reliefa,
- izbrani geografski pojmi.

Zgoraj navedene teme smo izbrali kot predlog za preizkus osnovnih geografskih znanj (iz nižjih razredov osnovne šole) med odraslimi, ki zaključujejo 9. razred. Pri izboru znanj smo upoštevali mnenje in izkušnje učiteljev geografije v osnovnih šolah za odrasle glede znanja odraslih, ki jih poučujejo. Navedena znanja so lahko podlaga za nadaljnje geografsko izobraževanje (razumevanje in povezovanje).

Učitelj geografije naj vsako uro posveti nekaj časa ponovitvi osnovnih znanj iz prejšnjih razredov, četudi to pomeni, da bodo kakšno učno temo obravnavali v manjši meri. Menim, da je zelo pomembno, da vsak posameznik v osnovni šoli za odrasle pridobi osnovno splošno geografsko znanje oz. splošno geografsko razgledanost. Zelo uporabno učilo pri pouku geografije, tako pri usvajanju nove učne snovi kot tudi pri ponavljanju, je zemljevid.

4.2.2. Usvajanje in ponavljanje učne snovi z uporabo zemljevida

Pogoj za usvajanje in ponavljanje geografskih pojmov, pojavov in dejstev je redno uporabljanje zemljevida. Pri delu z zemljevidi pa se učitelj ne sme ustavljati le pri navajanju dejstev, temveč mora hkrati opozarjati na medsebojno odvisnost pojavov. Ob povezovanju in vrednotenju določenih geografskih dejstev lahko učitelj opozori na geografske značilnosti, ki se navezujejo na obravnavano območje. Torej lahko pri delu z zemljevidom upoštevamo več ciljev pouka geografije hkrati.

Branje zemljevida pomeni razumeti njegovo vsebino in si čimbolj nazorno predstavljati pokrajino, ki jo prikazuje. Odrasli učenci v osnovni šoli imajo težave s temi predstavami. Razberejo imena in številke na zemljevidih, torej njihova predstava temelji bolj na površnem in mehničnem opazovanju. Naloga učitelja je, da učencem pomaga gledati na obravnavane pokrajine oz. geografske enote na karti kompleksno in v medsebojni odvisnosti.

Branje zemljevida je metodično zahtevno, saj sledi nujnosti kompleksnega in genetičnega obravnavanja geografskih objektov. Pomembno je, da dobimo pravilno in vizualno trdno zasidrano predstavo različnih geografskih pojavov ali pojmov že pri prvem učenju in spoznavanju pokrajine ter njenih značilnosti. Splošen vtis bo tako trden v naši zavesti. Ob vsakem metodično in psihološko pravilnem uporabljanju zemljevidov bo vedno znova oživel. (Boardman, 1986)

Branje in uporaba zemljevidov ni enostavna za odrasle učence in zahteva veliko vaje. Zato je potrebno pri pouku branju kart in sploh uporabi zemljevida posvetiti čim večjo pozornost in kontinuirano vajo. Pri pouku ugotavljamo lego geografskih pojavov in pojmov, ne samo na stenskem zemljevidu, temveč tudi v atlasih oziroma na kartah, kjer učenci zaradi manjšega merila kart lahko vidijo več podrobnosti kot na stenskem zemljevidu. (Geography ..., 1999)

Primeri za delo z zemljevidi pri ponavljanju učne snovi iz nižjih razredov osnovne šole za odrasle:

1. Primer:

Učni cilji:

- učenci znajo na zemljevidu pokazati Alpe
- učenci poznajo pojem mladonagubano gorovje in njegove značilnosti

Vaja: Ob iskanju območja ali kraja na zemljevidu (npr. Alpe) učitelj opozori na geografske značilnosti (Alpe so mladonagubano gorovje; značilnosti: izrazita slemenitev, težja prehodnost), ki se navezujejo na obravnavano območje. Torej lahko pri delu z zemljevidom upoštevamo več ciljev.

Obravnavano območje:

- Alpe v Evropi (pokažemo na zemljevidu)

Pojem:

- mladonagubana gorstva

Značilnosti:

- izrazita slemenitev,
- težja prehodnost (zaradi slemenitve)
- pomembna klimatska in vegetacijska funkcija

2. Primer:

Učni cilji:

- učenci poznajo smeri neba
- učenci znajo na zemljevidu pokazati kontinente, različne države sveta, oceane in morja, reke
- učenci znajo na zemljevidu prepoznati relief (npr. ločijo nižinski svet, gorovje, ...)
- učenci razvijajo sposobnost orientacije in branja zemljevidov

Obravnavano območje: poljubni kontinenti ali države sveta in mesta, oceani, morja, gorovja

Pojem:

- smeri neba (sever, severovzhod, severozahod, jug, jugovzhod, jugozahod, vzhod, zahod)

Vaja:

Učencem zastavljamo vprašanja, s katerimi preizkušamo ali vadimo njihovo poznavanje in razumevanje smeri neba in lege kontinentov, držav, oceanov, morij, mest, gorovij, rek, ...:

- V kateri smeri neba potujemo iz Grčije v Estonijo?
- V kateri smeri neba potujemo iz Ljubljane v Maribor?
- V kateri smeri neba potujemo iz Ljubljane v Koper?
- Kateri ocean leži zahodno od Evrope?
- Kateri ocean leži vzhodno od Azije?
- Kateri ocean leži vzhodno od Afrike?
- Kateri otok v Evropi leži severozahodno od ostale Evrope?
- Kateri kontinent leži severno od Afrike?
- Kateri kontinent meji na Indijski ocean – na zahodu in Tih ocean na vzhodu?
- Kako imenujemo gorovje na vzhodu Avstralije?

Učenci odgovarjajo ustno ali pisno s pomočjo orientacije na zemljevidu.

3. Primer:**Učni cilji:**

- učenci razvijajo sposobnost orientacije in uporabe zemljevidov
- učenci razvijajo sposobnost in željo za samostojno izobraževanje s pomočjo uporabe različnih virov znanja: zemljevidi v atlasih, računalniški programi, internet, različne vrste literature

Vaje:

a) Učencem damo nalogo, da opišejo ali vrišejo svoje potovanje v tujino na zemljevid, ali pa sledijo na zemljevidu poti izbranega svetovnega popotnika (pripravimo jim izbran članek, ki opisuje pot).

b) Tudi različni kvizi na internetu lahko posredno spodbujajo učence, da postanejo »domači« z različnimi zemljevidi v atlasih ali na CD-ROMu.

c) Dotrajane atlase lahko uporabimo za oblikovanje sestavljanek posameznih kontinentov in to uporabimo kot motivacijo pri pouku.

d) Namesto branja kart lahko uporabimo tudi različne neme karte. Učenci urijo svoje znanje z izpolnjevanjem in vrisovanjem v neme karte.

Z opisanimi primeri učence navajamo in spodbujamo k uporabi zemljevidov (stenskih, kot tudi atlasov) kot pomembnega sestavnega dela poučevanja in poskušamo uporabo narediti čim bolj zanimivo, da tudi učencem postane pomembna.

4. Primer

Učni cilji:

- učenci razumejo, kaj pomeni merilo na zemljevidu

Vaja:

Učencem pokažemo in razdelimo zemljevide z različnimi merili. Za vajo jih motiviramo tako, da si izberejo začetni in končni kraj na zemljevidu, kamor bi želeli potovati na počitnice ter določijo dolžino poti s pomočjo podatkov o merilu zemljevida. Učence spodbudimo k sodelovanju tako, da jim predstavimo uporabnost tega znanja na potovanjih. Če imajo učenci težave z razumevanjem pomena merila na zemljevidih, jim razložimo nejasnosti s konkretno ponazoritvijo: npr.: na tablo narišemo nek konkreten predmet – zvezek v naravni velikosti in nato še v merilu 1:10. Učenci si bodo tako lažje predstavljali pomen merila na zemljevidu.

Razmah turizma, športa in razširitev prometa zahtevajo vse bolj pogosto uporabo zemljevidov – to znanje postaja nujnost. Zato se morajo učenci priučiti osnov branja zemljevidov že v osnovni šoli. Pravilno branje omogoča ne samo "lažje" učenje in razumevanje geografije, temveč tudi drugih predmetov, npr. zgodovine. Da to dosežemo, je potrebno poznati tudi merila zemljevidov, projekcije, osnovne kartografske znake in način, kako je upodobljen relief. Nadalje je treba upoštevati lestvico barv in črt. Učenci morajo znati določiti strani neba in se pri opazovanju v naravi z zemljevidom pravilno orientirati (Boardman, 1986, Geography ..., 1999).

4.2.3. Sheme in risbe pri geografskem poučevanju odraslih

V osnovni šoli za odrasle je vseh ur geografije kar 50 % manj kot v redni osnovni šoli. Tako je pomanjkanje časa vsakdanji spremljevalec pouka, kar pomeni, da je v vzgojno-izobraževalnem procesu toliko bolj potrebna uporaba risbe in drugih razpoložljivih sredstev za ponazoritev geografskih pojmov (slike, video - filmi, LCD - projekcije,). Tak pouk, ki sloni na uspešnem ponazarjanju, učencem ni dolgočasen, omogoča pravilno predstavo in aktivnost in je zato uspešen (to lahko ugotovimo pri preverjanju znanja). Ker imajo odrasli v osnovni šoli pogosto težave s pravilnim izražanjem, jim lahko pri preverjanju znanja omogočimo, da določen pojem ali pojav po katerem sprašujemo najprej narišejo oz. skicirajo in ga ob tem razložijo. Lahko pa tudi pokažemo že izdelano shemo ali risbo, ki jo morajo razložiti.

Za pravilne geografske predstave pojmov in pojavov v prostoru, je za uspešno delo v vzgojno - izobraževalnem procesu odraslih zelo pomembna ponazoritev geografskih pojmov in predstav s primerno risbo.

Najpogostejše risbe so sheme in skice. Primerne so zato, ker so preproste in lahko razumljive. Shematična risba ni običajna skica in tudi ni prava podoba nekega konkretnega pojma ali predmeta, temveč samo idealizirana ponazoritev predmeta. Shema vsebuje le najpotrebnejše poteze, ki so potrebne za razumevanje in ponazoritev zemljepisnega pojma potrebne. Shema služi temu, da učenci lažje doumejo bistvo pojma predmeta ali pojava. Shematično risanje je posebno priporočljivo pri ponazoritvi pojmov in pojavov kot so:

- erozija,
- denudacija,

- abrazija,
- ledeniško delovanje,
- rečne doline,
- rečne in denudacijske terase,
- arteški vodnjak,
- sestava Zemljine skorje,
- vulkanizem,
- toplotni pasovi,
- itd.

V šolski geografiji je uporaba shematičnih risb zelo uporabna in učinkovita. Pri izobraževanju odraslih v osnovni šoli je še toliko bolj pomembna njena uporaba, kajti odrasli ponavadi nimajo lastnih učbenikov. Njihovo glavno učno gradivo je zvezek, v katerega lahko preproste shematične risbe brez večjih težav narišejo ob učiteljevi razlagi.

4.2.4. Uporaba geografskih besedil pri geografskem poučevanju odraslih

Branje je za odrasle učence v osnovni šoli mnogo težje kot poslušanje učiteljeve razlage (Osnovno izobraževanje odraslih, 1978). Toda kljub temu je zelo pomembno uporabljati metodo dela z besedilom pri pouku geografije za odrasle.

Z razvojem različnih pristopov pri poučevanju geografije in vedno večjo količino geografskih informacij je sposobnost branja pri geografiji vse bolj pomembna. Učenci morajo npr. pri vajah slediti napisanim navodilom, pri iskanju različnih informacij prebrati različno literaturo ter ovrednotiti prebrano. Geografska besedila vsebujejo veliko novih besed, ki jih je potrebno razložiti ali učence usmeriti na uporabo leksikonov ali slovarjev tujk, atlasov, interneta, itd ...

Uporaba različne literature, ne samo učbenika, pripelje učence bliže k dodatnim virom znanja. Časopisne reportaže, turistične brošure, potopisi, vsebujejo informacije, ki so uporabne za geografsko proučevanje. Marsikatero tovrstno besedilo je lahko za odrasle učence privlačnejše kot učbenik. S tem odrasle spodbujamo tudi k samoizobraževanju in zanimanju za geografsko literaturo – npr. za branje različnih revij tudi v prihodnosti, ko bodo že zaključili šolanje.

Naloga učitelja je, da učence pri uporabi dodatnih pisnih virov opozori, da ovrednotijo besedilo, dodajo ali popravijo zastarele statistične podatke, da intenzivno razmišljajo, besedilo analizirajo, da spoznajo elemente v medsebojnem odnosu, izločijo pomembne dele, jih medsebojno primerjajo, da ugotovijo podobnosti in razlike, posplošitve konkretizirajo, vsebino povezujejo s sorodnimi temami, dokazujejo, sklepajo - vsebino logično strukturirajo. Rezultat takega dela je boljše razumevanje obravnavanih vsebin. (Boardman, 1986)

Pisanje referata zahteva enake sposobnosti kot branje besedila in učenje: selekcija, posploševanje, ponazarjanje in ugotavljanje bistva. Branje z izdelavo referata je najbolj zahtevna oblika uporabe pisnih virov. Ne nanaša se samo na en pisni vir, ampak na nekaj knjig, revij, časopisov. To je sintetično delo, kjer se učenci ne smejo izgubljati v podrobnostih. Uporabljene vire morajo citirati in tako z njimi seznaniti tudi ostale učence. Referat ni samo uporaba pisnih virov, v njem se pokaže tudi učenčevo celotno znanje in izkušnje. (Boardman, 1986)

Primer za uporabo geografskih besedil pri poučevanju geografije v osnovni šoli za odrasle:

Učni cilji:

- učenci naštejejo energijske vire v Sloveniji
- učenci ovrednotijo energijske vire v Sloveniji z gospodarskega in okoljskega vidika

Pojem:

- obnovljivi in neobnovljivi viri energije

Vaja:

Učenci na podlagi prebranega članka odgovarjajo na vprašanja:

- a) Naštejte obnovljive vire energije v Sloveniji.*
- b) Naštejte neobnovljive vire energije v Sloveniji.*
- c) Ovrednotite energijske vire v Sloveniji z gospodarskega in okoljskega vidika.*

Članek:

ENERGIJA IN OKOLJE

Energija je osnova za gospodarski razvoj in visoko kakovost življenja. V Sloveniji nimamo bogatih zalog fosilnih goriv, zato okoli 70 % vse potrebne energije uvažamo. Največje zaloge so v premogu, ki ga kopljemo v Šaleški dolini in zagorskem bazenu. Nafta in plina je komaj za spoznanje. Seveda pa ima Slovenija veliko obnovljivih virov energije. Vodna energija je izrabljena le 70 % od tehnično in ekonomsko možnega. Ker nam voda (posebno ob neurjih) prehitro odteka, bi z ustreznimi akumulacijami lahko bistveno izboljšali delovanje starih in novih hidroelektrarn. Velike zaloge so v biomasi, saj kar 54 % površine Slovenije pokrivajo gozdovi. Sončna energija, ki pade na Slovenijo v enem letu približno 300-krat presega vso potrebno energijo. Slabo raziskane, vendar visoko ocenjene so zaloge geotermalne energije. V tabeli so podane preverjene in ocenjene zaloge energijskih virov ter potrebna primarna energija – PE (to je energija v obliki goriv ali drugi osnovni pojavni obliki) ter čas trajanja teh zalog pri enakomerni porabi goriv.

Preglednica: Zaloge obnovljivih in neobnovljivih goriv ter potrebna primarna energija v letu 1997 v Sloveniji.

Gorivo	Preverjene zaloge	Znane zaloge	Raba energije PJ/leto (1997)	Trajanje v letih
Neobnovljivi viri energije			254,6	
Lignit in rjavi premog	8500	36 800	57,3	148
Nafta	2500*	5000*	110	23*
Plin	-	ni znano	31,7	-
Uran	3900**	45200**	54,8	71
Obnovljivi viri energije			20,7	
Direktno sončno sevanje	30000*	80000	0,8	Neskončno
Vodna energija	32	50	11	Neskončno
Energija vetra	?	ni znano	-	
Biomasa	12-20		9,8	Neskončno
Geotermalna energija	6-12	40	0,0	Neskončno

* posebni pogoji pridobivanja; ** neekonomično; vsi podatki so v PJ to je 1015J.

Rudnik uranove rude smo zaprli zaradi neekonomičnosti. Zagorski bazen ima zalog še za okoli 20 let pri letni porabi okoli 4 milijone ton. Vse druge zaloge pa so v neodkritih plasteh ali v okolici zaprtih rudnikov. Zaradi tega je za Slovenijo zelo pomembna odločitev, kako se bo v prihodnosti razvijalo energetska gospodarstvo. Glede na znane zaloge in zato nizke cene vseh vrst fosilnih goriv na svetu je mogoče sklepati, da do nove resne energetske krize zaradi pomanjkanja fosilnih goriv v naslednjih 20 do 30 letih ne bo prišlo. Do krize lahko pride zaradi političnih zapletov ali zaradi sprememb v okolju.

Diagram 1: Struktura primarne energije (PE) v Sloveniji 1997
275,3 PJ

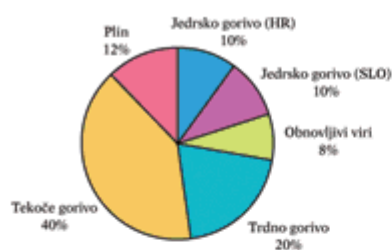

Diagram 2: Končna energija (KE) in izgube pretvarjanja v deležu PE v letu 1997
275,3 PJ

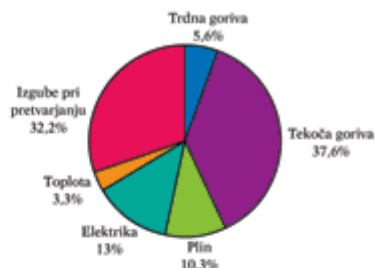
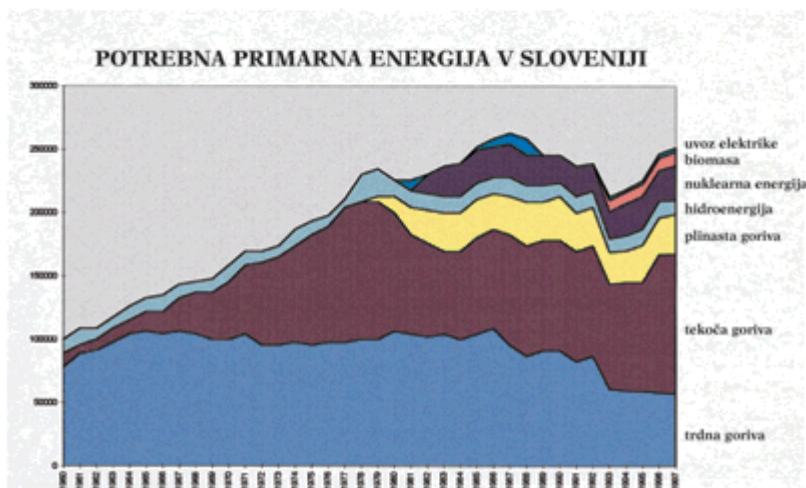
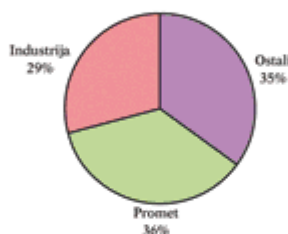

Diagram 3: Uporaba končne energije po namenu v Sloveniji 1997

Po podatkih iz preglednice ima Slovenija za pokrivanje svojih energetskih potreb zadostne količine obnovljivih virov energije, ki pa sedaj žal še niso konkurenčni fosilnim gorivom. Visoka energetska odvisnost Slovenije zaradi majhnosti ozemlja in geografskega položaja ne zagotavlja varne oskrbe v prihodnosti. Na diagramu 1 vidimo strukturo primarne energije. Le trdna goriva in obnovljivi viri so domačega izvora, vse drugo uvažamo. Iz diagrama 2 so razvidni sestava končne energije in izgube pri pretvarjanju. Temni del predstavlja izgube, ostalo pa so deleži končne energije (KE – energije pri uporabnikih). Na diagramu 3 je prikazan delež energije v prometu, industriji in drugi rabi (gospodinjstva, javni objekti). **Količina potrebne energije se s časom spreminja.** Na diagramu 4 vidimo spremembe v rabi primarne energije od leta 1960 do 1997. Po recesiji v letu 1992 se je raba hitro dvigala, vendar raste počasneje kot bruto domači proizvod (BDP). Leta 1991 smo potrebovali 8,1kWh (29MJ) PE za vsak dolar ustvarjenega BDP. V letu 1997 pa smo potrebovali le 3,64kWh (13,11MJ) za vsak dolar ustvarjenega BDP. To dokazuje, da so se **v strukturi proizvodnje dogodile velike spremembe.**

Da bi zmanjšali uvozno odvisnost in onesnaževanje okolja, je bil sprejet program smotrne rabe energije in ustanovljena Agencija za učinkovito rabo energije. Pripravljajo se pravilniki

za izolacijo in prezračevanje zgradb, ki bodo poostrili zahteve pri izolaciji zgradb za več kot 30 %. S toplotno sanacijo starih stavb (nova izolacijska stekla, boljša izolacija in tesnost) bomo lahko zmanjšali energijo, potrebno za ogrevanje, do 50 % (kot so to naredili na Danskem). To pomeni da se bo zmanjšala uporaba energije v široki rabi za 17,5 % oziroma primarna energija za 12,5 %. Za toliko se bo zmanjšala tudi emisija ogljikovega dioksida. Če bomo to nalogo opravili do leta 2012, bomo izpolnili mednarodne obveznosti iz Kyota. Pretvarjanje in uporaba energije povzročata tudi izdatne emisije škodljivih snovi v zrak, vodo ali zemljo. V letu 1996 je bila emisija žveplovega dioksida 110 000 ton, od tega 96 tisoč ton iz termoelektrarn. Tam je nastalo tudi okoli 3,5 milijona ton trdnih odpadkov. Emisija dušikovih oksidov je ocenjena na 70 500 ton, ogljikovega dioksida pa na okoli 16 milijonov ton. To so brez dvoma velike količine snovi, ki močno obremenjujejo okolje v Sloveniji. Smotrna raba fosilnih goriv in hitrejše uvajanje obnovljivih virov sta edini dolgoročni usmeritvi v energetiki, ki bosta zmanjšali našo uvozno odvisnost in negativni vpliv na okolje.

Vir: Novak, 2005

4.3. Usposobljenost in priprava učiteljev za geografsko poučevanje odraslih

Geografsko izobraževanje se sooča z velikimi spremembami. Poleg strokovnih geografskih vsebin se mora bodoči učitelj geografije v sklopu profesionalno usmerjenega študija, ki bo učinkovito povezoval teorijo in prakso ter omogočal dostop do učiteljskega poklica, seznaniti tudi s psihološkimi, političnimi in kulturnimi vidiki učenja in poučevanja geografije. (Resnik Planinc, Kosten Zabret, 2006)

Spremembe v družbi povzročajo, da morajo učitelji sprejeti nekatere nove vloge, nekatere prejšnje pa spremeniti ali opustiti. Vloga učitelja v moderni šoli se menja v usmerjevalca dela in voditelja pouka. Vloga učenca pa se spreminja iz nemega receptorja snovi in reproducenta v aktivnega člana učnega procesa.

Učenci so aktivni zaradi vsebin in zaradi načina dela. Snov, ki je podana v obliki problemov in vprašanj, doseže najglobljo aktivnost, t.j. miselno aktivnost. Prizadevanja didaktike gredo v smer individualizacije in samostojnega dela učencev kot najvišje kvalitete učnega dela. S samostojnim delom naj bi učenec apliciral teoretična spoznanja in od abstraktnega mišljenja prehajal h konkretnim nalogam, ker je šele to samostojno in ustvarjalno delo. Samostojno delo daje učencem tudi največ možnosti za razvijanje njihovih individualnih sposobnosti. Samostojno delo je možno pri pouku in na terenu. Povsod se učenec aktivno sreča z zahtevnejšo literaturo, kartami, novimi učili, kar omogoča mnogo bolj precizno strokovno utemeljen prikaz snovi in s tem poglobljeno mišljenje in spoznavanje določene problematike. (Ferjan, 1990)

Pri tem je ključnega pomena pripravljenost učitelja za spreminjanje in prilagajanje tradicionalnih vlog novim okoliščinam (mentorska vloga, organizacija učnih situacij, intenzivnejše vključevanje učencev) ter sprejemanje nekaterih novih vlog (vključevanje novih tehnologij v pouk) (Resnik Planinc, Kosten Zabret, 2006).

Na fakulteti se študentje seznanijo z vsebinami o geografskem izobraževanju, kot so poučevanje in učenje, geografski kurikulum, razvijajo komunikacijske veščine in veščine kritičnega mišljenja, razvijajo sposobnost ravnanja z informacijami in njihovega podajanja ter se seznanjajo z različnimi vidiki in segmenti pouka (Resnik Planinc, Kosten Zabret, 2006). Skoraj 20 let se generacije učiteljev pri nas seznanjajo tudi z andragogiko in spoznavajo

pojave in procese vzgoje in izobraževanja odraslih. Vprašanje pa je, če predmet andragogika zadostuje za usposobljenost oz. zadostno pripravljenost za poučevanje odraslih.

Dejstvo je, da med študijem pridobljene kvalifikacije učitelju ne zadoščajo več, zato je pomembno, da se vsak učitelj usposobi za vseživljenjsko izobraževanje in ne samo za pouk. (Krajnc, 1999)

Za dobro učiteljevo delo poznamo v praksi in didaktični literaturi tri vrste pripravljanja. V širšem smislu obsega priprava na pouk:

1. pripravo na začetku šolskega leta - letna priprava,
2. pripravo na večje učne teme,
3. pripravo na učno uro.

V osnovni šoli za odrasle je podan program za geografijo z učnim načrtom. Ker je na razpolago polovično število ur kot v redni šoli, mora vsak učitelj posebej pripraviti letni delovni načrt dela in analizo učnih vsebin, ki jih bo predelal.

V letnem delovnem načrtu učitelj opredeli temeljne vsebine, ki jih bo obravnaval med šolskim letom. Priprava na posamezno učno temo obsega tisti del učnega kompleksa, ki ga učitelj razdeli podrobno na več učnih enot. Tretji, najpomembnejši del, pa je priprava na posamezno učno uro. Gre za pripravo na tiste vsebine, ki jih učitelj obdela v eni učni uri, ki traja v izobraževanju odraslih 90 minut (blok ura).

Analiza učne vsebine, ki jo zajemajo učni načrti, je izhodišče za določanje prioritete snovi in za operacionalizacijo učnih ciljev. Pri analizi učne vsebine moramo natančneje opredeliti predvsem:

- katera snov je primarna, najpomembnejša, kaj bomo predvsem poudarili, katera snov pa je manj pomembna in jo bomo obravnavali le pregledno ali celo opustili;
- razvoju katerih miselnih in praktičnih sposobnosti ter spretnosti bomo namenili največ pozornosti; pri osnovnem izobraževanju odraslih je poleg pridobivanja temeljnega znanja enako pomemben razvoj temeljnih miselnih sposobnosti, razvoj sposobnosti za samostojno učenje (uporaba učbenika in drugih virov: karta, atlas, neme karte..., priprava izpiskov in zapiskov, preglednic, sintez itd.) ter razvoj nekaterih spretnosti in navad (npr. hitro, tiho, logično branje...);
- po kakšnem zaporedju bomo postopno uresničili predvidene učne cilje. (Valentinčič, 1978)

Pri analizi učne snovi so nam merilo za določanje prednosti ne samo splošni cilji osnovnega izobraževanja in vzgoje odraslih, pač pa tudi konkretne potrebe predvidene skupine odraslih z vidika njihovega nadaljnjega izobraževanja, poklicnega dela in celovitega osebnostnega razvoja. Izpostavimo torej tisto, kar je najpomembnejše:

- za nadaljnje izobraževanje in vzgojo,
- za poklicno delo,
- za celovit osebnostni razvoj.

Operativno določanje ciljev zahteva operacionalizacijo oziroma konkretizacijo splošnih ciljev. Brez konkretnih ciljev nimamo zanesljive osnove za izbiro vsebin, metod in sredstev, niti ne vemo, kaj moramo na koncu doseči.

Vzgojno - izobraževalni cilji pri pouku geografije za odrasle so:

- prepoznavanje in poznavanje podatkov, geografskih pojmov, pravil, definicij itd. je šele prvi cilj, začetna osnova znanja. Pri tem so pomembni samo temeljni podatki in pojmi;
- razumevanje geografskih pojmov, pravil in geografskih zakonitosti, pojavov in drugih spoznanj obsega drugo, višjo kategorijo ciljev. Razumevanje zahteva sposobnost, da znamo pojave in pojme opisati in pojasniti drugim;
- operativno znanje, oziroma znanje, pri katerem lahko dokaj samostojno uporabljamo pravila, geografske zakonitosti in druga geografska spoznanja ob konkretnih primerih in v novih okoliščinah, predstavlja najpomembnejšo kategorijo ciljev, ki jih želimo doseči pri vsebini in nalogah, ki so predvsem pomembne. Operativno geografsko znanje temelji seveda na prejšnjih kategorijah, na poznavanju in razumevanju snovi - nad ravni operativnega geografskega znanja je kategorija kreativnega geografskega znanja. Ta vključuje različne oblike slušateljeve ustvarjalnosti, sposobnost odkrivanja izvirnih rešitev, sposobnost globlje analize in širše sinteze. (Program osnovne šole za odrasle, 2003, Osnovno izobraževanje odraslih, 1978)

Na vseh stopnjah, zlasti pa na višji ravni, vključujejo spoznavni cilji tudi vrednostno ocenjevanje geografskih pojavov, dogodkov, ravnanja, stvaritev z idejnih, moralnih, estetskih in drugih vidikov. Na podlagi navedene lestvice moramo pri vsaki enoti določiti, kaj morajo učenci na koncu znati. To morajo vedeti tudi učenci sami.

Izbiri metod, oblik in sredstev ter podrobno načrtovanje poteka dela lahko opravimo šele, ko smo z analizo vsebine in operativizacijo ciljev jasno določili, kaj moramo doseči. Pri tem moramo poiskati odgovor na naslednja vprašanja:

- kako bomo pri novih kandidatih preverili začetno raven znanja, jim prilagodili pouk ter zagotovili vsem, da se bodo lahko uspešno in brez težav vključili v delo?
- kakšen bo odnos med poukom in vodenim samoizobraževanjem v teku celotnega izobraževanja?
- kakšen bo delež frontalnega, skupinskega ter individualnega dela pri posameznih enotah?
- katera učna sredstva in pripomočke bomo uporabili, da bo delo bolj smotrno in uspešno?
- kako bomo zagotovili stalno intenzivno učenje, enakomeren in napet študijski ritem pri vseh učencih, da ne bodo le pasivni obiskovalci pouka, ki jih bo prej ali slej »odnesel« osip?
- kako bomo spremljali napredovanje, preverjali znanje in zagotovili povratno informacijo, s pomočjo katere bomo usmerjali celotno delo in zagotovili potrebno dodatno pomoč tistim, ki bi ne mogli slediti? (Osnovno izobraževanje odraslih, 1978)

Te zahteve sodijo v načrtovanje učnega procesa, v sistematično pripravo vzgojno-izobraževalnega dela, o katerega uspešnosti bistveno »soodločajo«. V okviru andragoškega vodenja je tako sistematična priprava učnega procesa osnova, na kateri temelji nadaljnje vodenje.

4.3.1. Organizacija učnega procesa geografije za odrasle

Pri izobraževanju odraslih je kot osnovna časovna enota v glavnem uveljavljena dvojna učna ura (90-minut). Ta daljša časovna enota ustreza odraslim in jim omogoča temeljitejšo poglobitev v učno snov, zaradi dolžine pa mora biti seveda dinamična.

Dvojno učno uro je potrebno smotrno oblikovati kot celoto. V njenem okviru se zvrstijo značilne faze učnega procesa: uvajanje v novo tematiko, obravnava nove snovi, informacija ter dopolnilna informacija in usmeritev učencev pri nadaljnjem samoizobraževanju. 45-minutna učna ura je za tako celovito obravnavo snovi prekratka, zato je ostajal učitelj največkrat sredi poti.

90-minutna učna ura omogoča, da informaciji sledi aplikacija, predavanju sledi nadaljnja faza, pri kateri učenci aktivno sodelujejo, uporabljajo, poglobljajo in utrjujejo spoznano. V zaključnem delu učne ure pa učitelj odgovarja učencem na vprašanja oz. nejasnosti in dileme v zvezi z obravnavano snovjo.

Značilna zgradba dvojne učne ure:

1. Uvod – motivacija: 5 min
2. Obravnava – informacija: 30 min
3. Aplikacija s povratno informacijo: 45 min
4. Zaključni del: 10 min

Takšna zgradba oziroma artikulacija učne ure je lahko značilna za *višjo stopnjo osnovne šole* pri temah, ki jih moramo celovito predelati. Uvodnemu delu (prikaz problema, povezava z izkušnjami, navezava na prejšnjo snov) sledi pregledna in nazorna frontalna obravnava novega gradiva. Aplikacija spoznanega poteka v okviru frontalne, skupinske ali individualne učne oblike. Povratna informacija je za učitelja izhodišče za dopolnilna pojasnila in za usmeritev nadaljnjega samoizobraževanja. (Osnovno izobraževanje odraslih, 1978)

Preglednica 2: Število ur pouka geografije v osnovni šoli za odrasle v primerjavi z redno osnovno šolo.

Razred	OŠ za odrasle	Redna OŠ
6. razred	25 ur	35 ur
7. razred	25 ur	70 ur
8. razred	20 ur	52 ur
9. razred	25 ur	64 ur
Skupaj	95 ur	221 ur

Vir: Program osnovne šole za odrasle, 2003, Učni načrt - geografijo za 9. letno osnovno šolo, 2001

4.3.2. Primer učne priprave za 9. razred v osnovni šoli za odrasle

Učna priprava	Razred: 9. razred
Šola: Osnovna šola za odrasle	Učitelj: Marta Nardin
Učna tema: Naravnogeografske enote Slovenije	
Učna enota: Primorske pokrajine Slovenije	
Vzgojnoizobraževalni cilji: 1. <u>Globalni/etapni V–I cilji:</u> Udeleženci v 9. razredu: <ul style="list-style-type: none">- spoznajo geografske značilnosti Slovenije kot svoje domovine in države in jih primerjajo z izbranimi državami Evrope;- razvijajo prostorsko predstavo o Sloveniji, njenih pokrajinah, etničnem ozemlju ter o njeni ožji in širši soseščini - primerjajo z Evropo in svetom;- spoznajo naravno in kulturno dediščino svoje domovine in se ozaveščajo o pomembnosti njenega varovanja in ohranjanja;- spoznajo naravne možnosti za gospodarski razvoj Slovenije in njene možnosti za uveljavitev v mednarodni skupnosti;- spoznavajo pomen posameznih gospodarskih panog za zadovoljevanje potreb družbe; njihovo razvitost primerjajo s sosednjimi državami;- spoznavajo negativne učinke človekove dejavnosti v domačem okolju in se usposabljaajo za takšno odločanje o posegih v okolje, ki dolgoročno ne bo rušilo naravnega ravnotežja;- spoznajo značilnosti prebivalstva Slovenije in se seznanijo s položajem italijanske in madžarske manjšine pri nas ter slovenske v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. (Program osnovne šole za odrasle, 2003) 2. <u>Urni/operativni V–I cilji:</u> Udeleženec: <ul style="list-style-type: none">- pozna imena in lego primorskih pokrajin Slovenije;- pozna razliko med flišnimi in kraškimi pokrajinami;- ovrednoti pomen Jadranskega morja za podnebje, rastlinstvo, promet, turizem, ribolov in kmetijstvo;- zna razložiti pojma Primorska in burja;- ovrednoti rabo tal v različnih pokrajinah primorskega sveta z vidika interesov turizma, prometa, kmetijstva, poselitve.	
Tip učne ure: usvajanje novih učnih vsebin	
Učne oblike:	☒ frontalna ☒ skupinska ☐ ☒ v dvojicah ☐ individualna

Učne metode:	☒ razgovor	☒ razlaganje	☒ prikazovanje
	☐ praktično delo	☒ delo s tekstom	☒ demonstriranje
	☒ delo z zemljevidom	☒ delo s slikovnim materialom	☒ študija primera
Učila:			
<ul style="list-style-type: none"> - Senegačnik J., Drobnjak B., Otič M., 2005: Živim v Sloveniji - Geografija za 9. razred osnovne šole – učbenik, Založba Modrijan, Ljubljana, str. 126-133. - Senegačnik J., Drobnjak B., Otič M., 2005: Živim v Sloveniji - Geografija za 9. razred osnovne šole – delovni zvezek, Založba Modrijan, Ljubljana, str. 44-49. - Lovrenčak F., 2004: Geografski atlas Slovenije za osnovno in srednje šole, Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, str. 30-31. - Kladnik, D., 2001: Leksikon-Geografija, Učila International, Tržič, str.36. - ročni in šolski zemljevid Slovenije - učni listi - slikovno gradivo (slike posameznih primorskih pokrajin iz zgoraj navedene literature in prospektov) - prosojnice (miselni vzorci udeležencev), 			
Učni pripomočki:			
<ul style="list-style-type: none"> - grafoskop, - predmeti oz. izdelki, značilni za primorske pokrajine. 			
Literatura in korelacije:			
<ul style="list-style-type: none"> - Slovenija-pokrajine in ljudje. 1998. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga, 735 str. - Primorje, Kras A-Ž. 1993. Murska Sobota, Pomurska založba, 191 str. 			
Novi pojmi:			
<ul style="list-style-type: none"> - burja, - flišne in kraške pokrajine, - Primorska, - Koprsko primorje, - Vipavska dolina, - Goriška Brda, - dolina Notranjske Reke z Brkini, - Kras, - kras. 			
Didaktične komponente učnega procesa:			
☒ priprava	☒ usvajanje	☒ ponavljanje in utrjevanje	
☐ urjenje	☐ preverjanje in ocenjevanje		

Čas	DELO UČITELJA	DELO UČENCA	IZVEDBA UČNEGA PROCESA IN DOSEŽENI CILJI (oblike, metode, taksonomija, načela, cilji)
10 min	<p>Udeležencem pokaže predmete in slike, (limone, lovorov list, olive, sol, teran, pršut, turistične razglednice-Škocjanska jama, Lipica, obala) povezane s primorskimi pokrajinami Slovenije.</p> <p>Kateri del Slovenije bomo danes spoznali?</p> <p>Vsak naj si izbere en razstavljen predmet.</p> <p>Glede na izbran predmet se razdelite v skupine po katerih boste obravnavali posamezne teme: <i>1. skupina</i> (limona, oliva, lovorov list): Podnebje in rastje v primorskih pokrajinah Slovenije <i>2. skupina</i> (turistične razglednice): Gospodarstvo v primorskih pokrajinah Slovenije <i>3. skupina</i> (teran, pršut): Primorske pokrajine; dva tipa pokrajin glede na kamninsko podlago: flišne in kraške pokrajine</p> <p>Pred začetkom dela po skupinah izpolnite vprašalnik o razumevanju vsebine obravnavane teme.</p>	<p>>>>> Opazujejo razstavljene predmete.</p> <p>>>>> Primorske pokrajine Slovenije.</p> <p>>>>> Izberejo en predmet.</p> <p>>>>> Na podlagi izbranih predmetov se razdelijo v skupine oz. dvojice (odvisno od velikosti skupine).</p> <p>>>>> Udeleženci izpolnijo vprašalnik (vprašalnik je priložen k učni pripravi).</p>	<p>OBLIKA</p> <ul style="list-style-type: none"> • frontalna <p>METODA</p> <ul style="list-style-type: none"> • razgovor • razlaganje • delo s slikovnim materialom <p>TAKSONOMIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • znanje • razumevanje <p>NAČELA</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktivnosti in razvoja • sistematičnosti in postopnosti • primarnosti in akceleracije • načelo opazovanja • načelo prostorske razmestitve pojavov in procesov <p>CILJI</p> <ul style="list-style-type: none"> • motiviranje udeležencev za delo

5 min	<p>Razdeli učne liste z razlago poteka dela in tudi obrazloži potek dela po skupinah:</p> <p>1. V skupinah se razdelite v dvojice in v dvojicah iščite rešitve na določen sklop vprašanj, ki se nanaša na vašo temo. Rešitve kot celotna skupina napišite na prosojnico v obliki miselnega vzorca, s katerega boste kasneje poročali. Nato s pomočjo vprašanj za preverjanje preverite svoje znanje.</p> <p>2. Spoznanja in rešitve posredujete ostalim udeležencem. Po poročanju posamezne skupine bodo pod vašim vodstvom rešili vprašanja za preverjanje znanja. Sproti jih opozorite na napake! S posredovanjem odgovorov začne 1. skupina.</p> <p>3. V skupnem razgovoru bomo razjasnili nejasnosti in ponovili pridobljeno znanje ter zopet izpolnili vprašalnik o razumevanju obravnavane vsebine.</p> <p>Pri iskanju odgovorov in poročanju si pomagajte s priloženimi besedili iz različnih knjig in učbenikov, s karto Slovenije, slikovnim gradivom.</p>	>>> Udeleženci poslušajo navodila.	<p>METODA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razlaganje
-------	--	------------------------------------	---

25 min	Spremlja delo po skupinah in jim pomaga pri nejasnostih ter spodbuja sodelovanje.	>>>> Udeleženci rešujejo učne liste v dvojicah oz. v skupinah.	OBLIKA: <ul style="list-style-type: none"> • delo v skupinah, • dvojicah. METODA: <ul style="list-style-type: none"> • delo s tekstom, • delo s slikovnim materialom, • delo z zemljevidom.
35 min	<p>Vodi poročanje skupin in opozori na napake ali določene nejasnosti ter tam, kjer je potrebno, še doda potrebne informacije. Preko razgovora spodbuja učence h kompleksnemu razmišljanju.</p> <p>Ob vsaki temi učitelj demonstrira ustrezno slikovno gradivo, ki se nanaša na obravnavano temo.</p>	<p>>>>> Pari oz. skupine poročajo ostalim o spoznanjih in rešitvah s pomočjo izdelanih miselnih vzorcev na prosojnicah. Po poročanju posamezne skupine pod njihovim vodstvom ostali rešijo vprašanja za preverjanje znanja.</p> <p>S posredovanjem odgovorov začne 1. skupina.</p>	METODE: <ul style="list-style-type: none"> • razgovor, • razlaganje, • demonstracija. CILJI: Udeleženec: <ul style="list-style-type: none"> - pozna imena in lego primorskih pokrajin Slovenije; - pozna razliko med flišnimi in kraškimi pokrajinami; - ovrednoti pomen Jadranskega morja za podnebje, rastlinstvo, promet, turizem, ribolov in kmetijstvo; - zna razložiti pojma Primorska in burja; - ovrednoti rabo tal v različnih pokrajinah primorskega sveta z vidika interesov turizma, prometa, kmetijstva, poselitve.
15 min	<p>Prosi, da ponovno izpolnijo vsak sam vprašalnik o razumevanju vsebine obravnavane teme in vprašajo če česa še ne razumejo oz. ne vedo.</p> <p>Skupaj odgovorimo še na nejasnosti oz. vprašanja udeležencev.</p>	<p>>>>> Udeleženci izpolnijo vprašalnik in si zapišejo vprašanja v zvezi z obravnavano temo.</p> <p>Udeleženci zastavijo vprašanja oz. izpostavijo nejasnosti, dileme.</p>	METODA: <ul style="list-style-type: none"> • razgovor, • razlaga.

Opomba: Z vprašalnikom o razumevanju vsebine obravnavane teme pred in po izvedbi učne ure želimo ugotoviti predznanje učencev in njihovo razumevanje vsebine po učni uri. S tem vprašalnikom se želimo še dodatno prepričati o učinkovitosti uporabljene učne metode, glede na njihovo predznanje.

UČNI LIST – PRIMORSKE POKRAJINE SLOVENIJE

NAVODILA ZA DELO:

Pred začetkom dela po skupinah in na koncu učne ure izpolnite vprašalnik o razumevanju obravnavane vsebine.

Razumevanje vsebine obravnavane teme:

1. Poznam lego in imena Primorskih pokrajin Slovenije?
2. Poznam pomen Jadranskega morja za gospodarstvo v tem delu Slovenije?
3. Poznam vpliv morja na podnebje in rastlinstvo?
4. Poznam pojem burja?
5. Poznam razliko med flišnimi in kraškimi pokrajinami?
6. Poznam rabo tal v različnih pokrajinah primorskega sveta?
7. Znam opisati povezovanje primorskih pokrajin z Italijo in Hrvaško.
8. Znam pojasniti ekološke probleme v primorskih pokrajinah Slovenije.

Preverjanje razumevanja vsebine pred začetkom učne ure in po izvedbi učne ure:

Razumevanje vsebine naloge	Popolno	Delno	Ne poznam
<i>Poznam lego in imena Primorskih pokrajin Slovenije?</i>			
<i>Poznam pomen Jadranskega morja za gospodarstvo v tem delu Slovenije?</i>			
<i>Poznam vpliv morja na podnebje in rastlinstvo?</i>			
<i>Poznam pojem burja?</i>			
<i>Poznam razliko med flišnimi in kraškimi pokrajinami?</i>			
<i>Poznam rabo tal v različnih pokrajinah primorskega sveta?</i>			

1. Učni korak: Reševanje vprašanj v skupinah oz. dvojicah:

V skupinah se razdelite v dvojice in v dvojicah iščite rešitve na določen sklop vprašanj, ki se nanaša na vašo temo. Rešitve kot celotna skupina napišite na prosojnico v obliki miselnega vzorca, s katerega boste kasneje poročali. Nato s pomočjo vprašanj za preverjanje preverite svoje znanje.

2. Učni korak: Posredovanje rešitev ostalim skupinam:

Spoznanja in rešitve posredujete ostalim udeležencem. Po poročanju posamezne skupine bodo pod vašim vodstvom rešili vprašanja za preverjanje znanja. Sproti jih opozorite na napake! S posredovanjem odgovorov začne 1. skupina.

3. Učni korak: V skupnem razgovoru bomo razjasnili nejasnosti in ponovili pridobljeno znanje ter zopet izpolnili vprašalnik o razumevanju obravnavane vsebine.

Učila in učni pripomočki:

Pri iskanju odgovorov in poročanju si pomagajte s priloženimi besedili iz različnih knjig in učbenikov, s karto Slovenije, slikovnim gradivom.

NALOGE:

1. skupina: Primorske pokrajine; dva tipa pokrajin glede na kamninsko podlago

- Opredelite lego primorskih pokrajin v Sloveniji;
- Naštejte primorske pokrajine Slovenije in jih pokažite na zemljevidu. Pomagajte si s priloženim tekstom iz učbenika in knjigo Slovenija- pokrajine in ljudje.
- Kako delimo primorske pokrajine glede na kamninsko podlago? Opiši značilnosti teh pokrajin oz. razlike.
- Razloži pojem Primorska! Razlika med Primorsko in primorskimi pokrajinami?

Literatura in pripomočki:

- učbenik, str. 126-133,
- Atlas, str. 30-31 in str. 36-37

Vprašanja za preverjanje znanja:

- **Primorske pokrajine ležijo v:**

- južni Sloveniji
- jugozahodni Sloveniji
- jugovzhodni Sloveniji

- **Vpišite imena pokrajin na nemi karti Slovenije (glej spodaj) tako, da na spodnje črte k posamezni številki napišete imena pokrajin. Pomagajte si s šolskim zemljevidom Slovenije in atlasom.**

1 _____ 2 _____ 3 _____

4 _____ 5 _____ 6 _____

- **Primorske pokrajine glede na kamninsko podlago delimo na (a in b); v nadaljevanju pa obkroži ustrezen odgovor, ki se nanaša na značilnosti kamnine: rodovitnost prsti na tej kamnini, prepustnost kamnine in ali je pokrajina primerna za kmetijstvo;**

a) _____ : rodovitnost prsti: da ne; prepustnost: da ne; kmetijstvo: da ne;

b) _____ : rodovitnost prsti: da ne; prepustnost: da ne; kmetijstvo: da ne

Slika 1: Primorske pokrajine Slovenije

Vir: Senegačnik, 2005, str. 45

2. skupina: Podnebje in rastje v primorskih pokrajinah Slovenije

- Kako imenujemo podnebje v tem predelu Slovenije?
- Opiši podnebne značilnosti primorskih pokrajin Slovenije (temperatura, padavine)!
- Kakšen veter je značilen za primorske pokrajine (opiši glavne značilnosti)?
- Kakšne so razlike v podnebnih značilnostih ob obali in ostalih primorskih pokrajinah? Kateri dejavnik bistveno vpliva na te razlike?
- Katere rastline uspevajo v teh pokrajinah in zakaj ravno v tem delu Slovenije?

Literatura in pripomočki:

- Učbenik, str. 126-133,
- Atlas, str. 48-57,
- Slovenija – pokrajine in ljudje, str. 207
- Leksikon – Geografija, str. 36

Vprašanja za preverjanje znanja:

-Podnebje v primorskih pokrajinah Slovenije imenujemo: _____

- **Burja je (obkroži pravilne trditve, nepravilne popravi):**

- a) sunkovit veter, ki piha z Visokih dinarskih planot
- b) najbolj močno piha ob obali
- c) suh in hladen, sunkovit veter, ki piha iz severovzhodne smeri
- d) na najbolj izpostavljenih mestih dosega hitrosti do 100 km/h

- **Razloži klimograma (glej spodaj) Kopra in Ilirske Bistrice; na črto pod klimograma zapiši, za kateri kraj gre in na zemljevidu poišči oba kraja;**

V katerem kraju so najvišje poletne in zimske temperature in v katerem najnižje?

V katerem kraju je najmanj in v katerem največ padavin? Pojasni razlike.

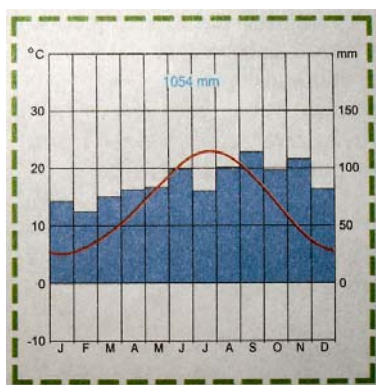
- **Katero naravno rastlinstvo in kulturne rastline uspevajo v primorskih pokrajinah Slovenije?**

Naravno rastje: _____

Kulturne rastline: _____

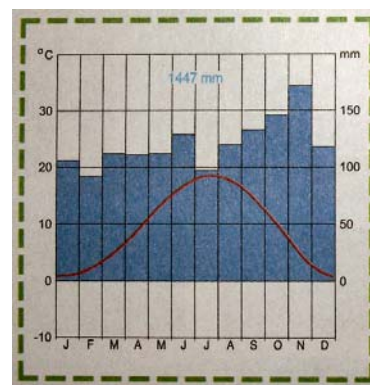
Dejavniki, ki vplivajo na rastlinstvo: _____

Slika 2: Klimogram A

Vir: Senegačnik, 2005, str. 45

Slika 3: Klimogram B

Vir: Senegačnik, 2005, str. 45

3. skupina: Raba tal v primorskih pokrajinah Slovenije z vidika gospodarstva (promet, kmetijstvo, turizem, ribolov) in pomen Jadranskega morja za gospodarstvo

- Opredeli gospodarske dejavnosti in poselitev po pokrajinah: Koprsko primorje, Vipavska dolina in Goriško polje, Goriška Brda, Brkini z dolino Notranjske Reke, Kras;
- Kateri dejavniki vplivajo na razvoj teh gospodarskih dejavnosti? Kakšen je pomen Jadranskega morja za razvoj gospodarskih dejavnosti?

Literatura in pripomočki:

- učbenik, str. 126-133,
- Atlas, str. 76-77,
- Primorje – Kras, str. 103, 134, 142, 147, 160,

Vprašanja za preverjanje znanja:

- Poveži pokrajine in pojme, ki označujejo pokrajino:

a) Koprsko primorje	sadjarstvo (češnje, breskve)
b) Vipavska dolina in Goriško polje	Lipica, Škocjanske jame
c) Goriška Brda	hidroelektrarna
d) Brkini z dolino Notranjske Reke	turizem, promet, solinarstvo, ribolov
e) Kras	močna burja
f) Spodnja Soška dolina	Ilirska Bistrica

- Ovrednoti pomen Jadranskega morja za gospodarstvo:

DODATNA VPRAŠANJA ZA REFLEKSIJO NA KONCU UČNE URE:

Namen refleksije:

Zanima nas predvsem odziv učencev, njihovo sodelovanje, razumevanje poteka dela, predznanje, motivacija za samostojno učenje,... Zanima nas ali je smiselno uporabljati metodo študije primera, skupinsko delo in delo v dvojicah oz. kakšni so pogoji dela za takšno izvajanje pouka v osnovni šoli za odrasle, upoštevajoč dejavnike, ki jih opisujem v nalogi.

Vprašanja:

1. Pri katerem načinu dela si pri pouku geografije največ zapomnite (delo s tekstom, slikovnim gradivom, kartami, preko razgovora, razlage, dela v skupini, dvojicah, ...)?

Pouk geografije ponuja veliko priložnosti za samoizobraževanje, razvijanje mišljenja in uporabo različnih učnih pristopov. S tem vprašanjem želimo ugotoviti, katere učne metode ustrezajo odraslim, ki jih poučujemo. Ugotavljamo odziv na metodo, ki smo jo pravkar uporabili. Preverimo tudi ali so sposobni za samostojno delo z geografskim tekstom, kartami, slikovnim gradivom, itd. Ali so motivirani za samostojno učenje?

2. Kaj ste novega spoznali in odkrili v obravnavani temi?

Na to vprašanje najlažje dobimo odgovor s tem, da izpolnijo vprašalnik o razumevanju obravnavane teme na začetku in na koncu učne ure.

3. Česa v obravnavani temi še vedno ne razumete ali ne veste? Katera vprašanja bi zastavili učitelju ali ostalim? Kaj bi lahko storili sami, da bi bolje razumeli obravnavano temo?

S tem vprašanjem še enkrat preverimo ali imajo učenci potrebo, da še kaj dodatno razložimo, kar niso uspeli razjasniti pri delu v skupinah. Hkrati ugotavljamo tudi njihovo motivacijo in zanimanje za obravnavano temo.

4.3.3. Cilji pouka geografije za odrasle

Splošni cilji predmeta geografije v osnovni šoli za odrasle:

Udeleženci pri predmetu geografija:

- razvijajo sposobnost orientacije in uporabe zemljevidov;
- razvijajo sposobnost izražanja geografskega znanja v verbalni, kvantitativni in grafični obliki z uporabo sodobne učne tehnologije (besedilo, slike, grafikoni, tabele, diagrami);
- spoznavajo lepote in geografsko pestrost Slovenije v okviru zaključnih ekskurzij in terenskega dela;
- razvijajo sposobnost za samostojno izobraževanje s pomočjo različnih virov znanja: učbenikov, vaj, literature, atlasov, leksikonov, enciklopedij, interneta in drugih računalniških programov;
- pridobivajo osnovno znanje o naravnogeografskih in družbenogeografskih procesih in pojavih na lokalni, regionalni in svetovni ravni ter njihovem součinkovanju;
- pridobivajo prostorske predstave o domačem kraju, domači pokrajini, državi, da bi lahko dogajanje doma postavili v svetovne okvire;
- spoznavajo vrednote in enkratnost slovenske pokrajine, razvijajo ljubezen in spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine in pripadnost slovenski državi;
- razvijajo sposobnost uporabe preprostih metod geografskega raziskovanja, kot so: opazovanje, merjenje, preprosta analiza, intervju, kartiranje, uporaba statističnih in drugih virov ter literature v učilnici in na terenu;
- spoznavajo nujnost smotrne rabe naravnih dobrin in s tem povezanega varovanja naravnega okolja za prihodnje generacije;
- spoznavajo vlogo manjšin kot mostu med narodi, npr. Slovenije in območij sosednjih držav, kjer živi slovenska narodnost;
- razvijajo mišljenje z urjenjem v opazovanju, primerjanju, logičnem sklepanju in posploševanju;
- spoznavajo bogastvo različnosti ljudstev na Zemlji in se vzgajajo v spoštovanju ter različnosti ter strpnosti do drugačnih po veri, rasi, jeziku in navadah;
- razvijajo sposobnost komuniciranja in sposobnost za delo v skupini. (Program osnovne šole za odrasle, 2003, str. 217)

Cilji pouka geografije za osnovno šolo za odrasle so kompleksni. Učenci si poleg spoznavanja pomembnih geografskih pojmov, pojavov, gospodarskih, družbenih in kulturnih razmer v Sloveniji in svetu širijo in urejajo geografsko znanje in informacije, ki so jih pridobili s sredstvi javnega obveščanja in drugimi življenjskimi izkušnjami in interesi. Nadalje si poglobljajo zanimanje in razumevanje za aktualne probleme sodobnega sveta in se navajajo na uporabo virov informacij za samostojno učenje in nadaljnje samoizobraževanje s pomočjo zemljevidov, atlasov, leksikonov in drugih virov znanja.

Učitelj si mora prizadevati ne glede na to, ali gre za vprašanje obče geografije ali za vprašanje regionalne geografije, da ga prikaže v kar najbolj popolni podobi. Postopno mora analizirati različne geografske elemente in dejavnike, ki jih srečuje v prostoru, njihove značilnosti, vzroke njihove omejitve in razširjenosti, evolucijo teh pojavov v prostoru in času ter njihove raznovrstne posledice. Učence moramo postopno uvajati v razumevanje zapletenosti dejstev in razumevanje odnosov med njimi. Vse svoje vrednosti pa geografska sinteza ne pridobi, dokler ne odkrije medsebojne odvisnosti naravnogeografskih in družbenih dejavnikov in pokaže, kakšen delež imata pri tem človek in narava.

Da bi bil pouk geografije zares »sintetičen«, moramo učence usmeriti k določenemu cilju, ki ni samo pregledno poznavanje nekega predela, temveč opis in razlaga pokrajin v tako različnih naravnih in družbenogeografskih okoljih, kakor so na Zemljini površini. V pojavih, ki jih preučuje geografija, se zmeraj kažejo bolj ali manj tesni medsebojni odnosi, odnosi med naravnogeografskimi dejavniki (podnebje – Zemljina površina, podnebje – rastje, relief – Zemljina površina, relief – podnebje), odnosi med družbenogeografskimi dejavniki in odnosi med obojimi. Pouk geografije si mora prizadevati, da učenci postopno odkrivajo, ali pa vsaj začutijo to kompleksnost in različnost (med naravnim okoljem in družbenimi skupinami). (Weber, 1971)

4.3.4. Razvijanje geografskega in kritičnega (kompleksnega) mišljenja pri pouku geografije v osnovni šoli za odrasle

Glede na izkušnje učiteljev geografije v osnovnih šolah za odrasle imajo učenci probleme že z usvajanjem osnovnega faktografskega znanja geografije oz. je njihovo predznanje slabo. Toda kljub temu naj učitelj pri obravnavanju učne snovi geografsko in kritično mišljenje spodbuja predvsem na področju okoljske problematike s krajšimi oz. manj zahtevnimi študijami primera (predstavi ustno, s slikovnim gradivom, besedilom ali kratkim filmom), ki jih prepleta z razlago in razgovorom.

Razvijanje eko - sistemskega mišljenja

Pouk geografije ima za preživetje človeštva zelo pomembno mesto, saj predstavlja prepletanje naravoslovnih in družboslovnih vidikov v spoznanju " ene same Zemlje " na kateri živimo. V današnji poplavi informacij ne gre predvsem zato, da bi podali učencem še več takšnega (statističnega) znanja, ampak za to, da jim podamo dinamično znanje - način razmišljanja (povezujočega, kritičnega), ki jim bo pomagal informacije povezovati z življenjem, ki jih obkroža, jih uporabljati, učiti se od spreminjajočega se okolja ter se do njih vrednotno opredeljevati (Maretič-Požarnik, 1990).

Na pomenu pridobivajo cilji kot so:

- razvijanje celovitega mišljenja, zavesti o usodni povezanosti vse žive in nežive narave, hkrati s človekom;
- razvijanje eko - sistemskega mišljenja;
- razvijanje kritičnosti do znanstveno tehnološke paradigme, ki opredeljuje razvoj le v smislu kvantitativne rasti in ki je zasnovan na izkoriščevalskem odnosu do narave;
- ekološko občutljivost, odgovornost do prihodnosti in spoštovanje do življenja;
- razvijanje inovativnega učenja; (Maretič-Požarnik, 1990)

Razvoj sistemskega mišljenja spodbujamo tako, da posameznih pojmov ne poučujemo izolirano, ampak v spletu njihovih medsebojnih učinkovanj. Ta prepletenost se pokaže predvsem pri kritični analizi posledic človekovih posegov v okolje:

- posledice Assuanskega jezua,
- posledice izsekovanja tropskih deževnih gozdov,
- posledice agrotehničnih ukrepov,
- posledice urbanizacije,
- posledice industrializacije,
- posledice kolonizacije,
- posledice turizma in prometa,

Ob tem je tudi priložnost za redefinicijo pojmov " razvoja " in " razvitosti ", za kritičen razmislek o odnosu med kvantiteto in kvaliteto in o odnosu med " razvitimi " in " nerazvitimi " deželami.

Pomembno je, da odrasle učence usmerjamo tudi na vrednotenje domačega geografskega okolja in s tem razvijamo eko – sistemsko mišljenje na izbranih primerih iz Slovenije.

Primeri:

- *pri obravnavanju prebivalstva (poselitve) Slovenije:*
 - *posledice odhajanja prebivalstva s podeželja: problem zaraščanja podeželja – visoka gostota prebivalstva v mestih – problem onesnaževanja – kotlinska lega mest – temperaturna inverzija, ...*
- *pri obravnavanju Primorskih pokrajin:*
 - *razlika med flišnimi in kraškimi pokrajinami – razlika v kamninski osnovi – vpliv na rabo tal – opozoriti na ekološko občutljivost kraških pokrajin – oskrba s čisto vodo, ...*
- *pri obravnavanju energijskih virov v Sloveniji:*
 - *vprašanje gradnje vetrne elektrarne Volovja reber – vpliv na okolje: biotska raznovrstnost, vpliv reliefa na izbor primernosti lokacije;*
 - *jedrska elektrarna Krško – problem odlaganja jedrskih odpadkov;*
 - *termoelektrarne – problem onesnaževanja okolja.*

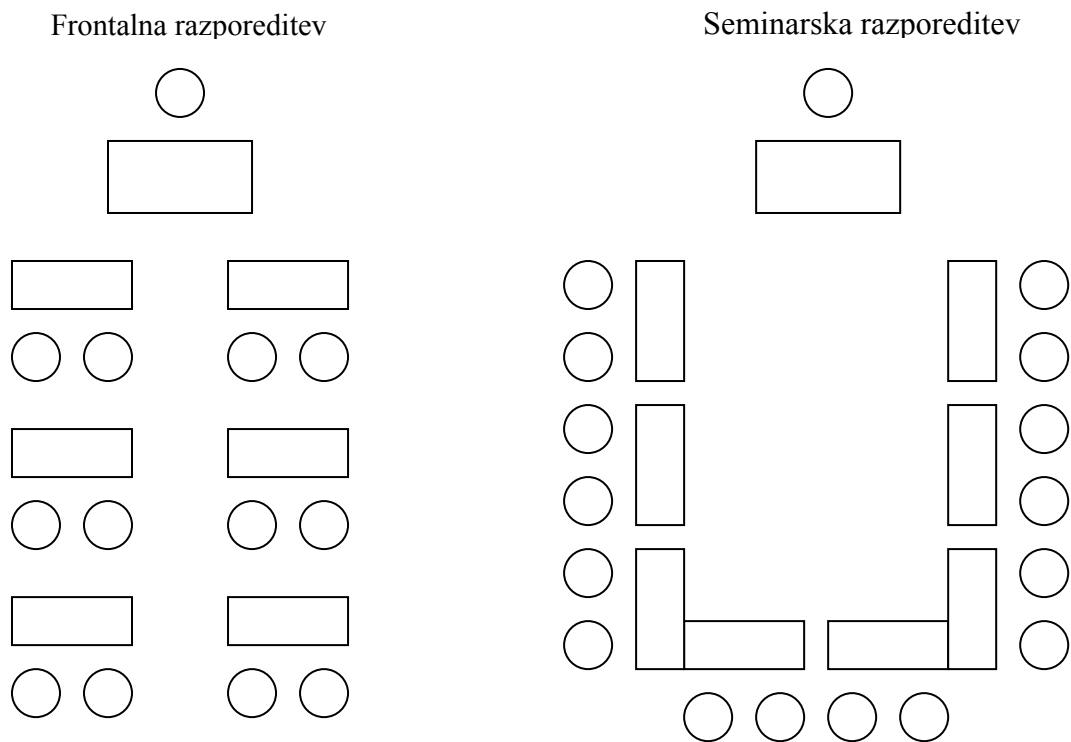
Učenci bodo ob razlagi s konkretnimi primeri iz Slovenije postali bolj dojemljivi za kompleksnost v geografiji in bodo postopoma prepoznavali povezanost med naravnogeografskimi in družbenogeografskimi dejavniki.

4.3.5. Oblikovanje učnega okolja za odrasle

Frontalna razporeditev šolskih klopi, pri kateri sedijo udeleženci drug za drugim v zaporednih vrstah, nam tradicija vsiljuje kot »normalno« razporeditev pri izobraževanju, čeprav je njena primernost večkrat vprašljiva. V tradicionalnem šolskem razporedu so udeleženci anonimni poslušalci, posameznik je skrit med množico.

Pri seminarski razporeditvi so vsi vključeni v dogajanje, vsak vidi vsakega, besedno komunikacijo dopolnjujejo neverbalni stiki (govorica, mimika, pantomima). Vse to in demokratično vzdušje, ki ga vnašamo v vzgojno-izobraževalno delo, sprošča udeležence in jim daje neprimerno več pobude za aktivno delo.

Slika 4: Frontalna in seminarska razporeditev.

Vir: (Nardin, 2007)

Motivacijski nivo učencev je odvisen od součinkovanja sestavnih delov učnega procesa (k temu lahko nenazadnje štejemo tudi razporeditev učilnice s pozitivnim vplivom na aktivnost učencev), ki se ne nanašajo samo na kognitivno komponento učenja, ampak na emocionalno razpoloženje odraslega. Avdiovizualna sredstva, slike, zemljevidi, grafične predstavitve, tuja in domača literatura, ki jo vključujemo v pouk, je s seminarsko razporeditvijo učencem bolj vidna in tako bolj izkoriščena (kasneje tudi sami pokažejo interes).

4.3.6. Učila pri pouku geografije za odrasle

Pri povečanju učinkovitosti vzgojno-izobraževalnega dela ima pomembno mesto sodobna izobraževalna tehnologija, ki vključuje sistematično uporabo učil in učnih pripomočkov v vseh fazah vzgojno-izobraževalnega procesa. S tem bistveno vpliva na uveljavljanje aktivnejših metod in oblik pouka. Z uporabo izobraževalne tehnologije se poveča nazornost pouka in interes učencev za obravnavano snov. Posledica tega je učinkovitejše posredovanje in dojetje informacij ter večja racionalizacija pouka, kar je pri zmanjšanem številu ur zelo pomembno. Kvantitativno se spreminja vloga učitelja tako, da del njegovega dela v določeni fazi učnega procesa prevzame učna tehnika.

Kvalitativne spremembe: učitelj postane organizator, usmerjevalec celotnega učnega procesa in vse manj posredovalec informacij. Načrtuje in pripravlja konkreten potek dela, usmerja pouk, analizira rezultate in jih vrednoti glede na vnaprej postavljene konkretne vzgojno-izobraževalne cilje. Učenci s pomočjo učne tehnike večkrat sami pridobivajo znanje. Učitelj jih navaja na samostojnost, posreduje jim metode in oblike za samostojno pridobivanje znanja in jih o tem usposablja za samoizobraževanje. Cilj je doseči raven, da se bo učenec sposoben učiti sam.

Vključevanje učil in učnih pripomočkov v vzgojno-izobraževalni proces mora biti načrtno. Po podrobni analizi operativnih ciljev, ki jih želimo pri obravnavi določene učne enote doseči, izbiri ustrezne vsebine in določitvi poteka vzgojno-izobraževalnega procesa moramo izbrati ustrezna učila in učne pripomočke, ki bodo čim več prispevala k realizaciji postavljenih ciljev. Pri načrtovanju uporabe izbranih učil in učnih pripomočkov se moramo vprašati, koliko bodo:

- pospeševala razumevanje,
- usmerjala udeležence k postavljenim ciljem učne enote,
- spodbujala udeležence k aktivnosti,
- razvijala pri udeležencih sposobnosti opazovanja, odčitavanja in interpretacije prikazov. (Osnovno izobraževanje odraslih, 1978)

Pri osnovnošolskem izobraževanju odraslih uporabljamo vsa učila in učne pripomočke, ki so na voljo za redno šolo:

- didaktični kompleti za geografijo (učbeniki, delovni zvezki, priročniki, projekcijski kompleti: prosojnice in diapozitivi, delovni listi),
- stenski in ročni zemljevidi (tudi tematski in nemi),
- globusi,
- atlasi,
- zgoščenke,
- video kasete,
- diapozitivi,
- grafoskop,
- LCD-projektor,
- dodatna literatura,
- slikovno gradivo,
- statistični podatki, diagrami, grafikoni.

Pomembna je uporaba sodobnega vizualnega gradiva, diapozitivov in prosojnic, ki naj bodo čim bolj kvalitetne ali pa videoposnetkov. Vse je mogoče uporabljati v uvodnem delu učne ure ali pri drugih učnih korakih. Videoposnetki so lahko tudi uvod v diskusijo.

Video posnetek je zaradi svoje nazornosti zelo uporaben, pri pouku pa učinkovito in praktično motivacijsko sredstvo. Z vsebinskega in časovnega vidika video posnetke razdelimo v tri skupine:

- motivacijski (do 5 minut trajajoči, opisujoči enega ali nekaj pojavov ali pojmov),
- učni (daljši, kompleksnejši, opisujoči več pojmov ali pojavov npr. filmi, šolske TV, planet Zemlja, ...),
- dokumentarni in potopisni. (Lipovšek, 1991)

Motivacijske posnetke lahko uporabljamo zelo pogosto, učne manj, dokumentarne in potopisne redko. Žal je število dostopnih posnetkov ravno v obratnem vrstnem redu: televizija, kot največji vir gradiva, ima obilo dokumentarnih in potopisnih oddaj ter manj učnih in motivacijskih. Lahko pa sami iz obilice gradiva, ki ga posreduje televizija, pripravimo želeni posnetek.

Poseben pomen za pouk geografije ima **uporaba računalniške tehnologije**, predvsem uporaba računalnika z LCD projektorjem in dostopnost računalniških programov za obdelavo in prikaz statističnega gradiva in tematskih kart. Zelo primerne so različne zgoščenke z geografsko vsebino, veliko pa je tudi možnosti za uporabo interneta. (Brinovec, 2004)

Uporaba informacijske – komunikacijske tehnologije (IKT) je lahko zelo različna. IKT je lahko zgolj pripomoček pri tehničnih opravilih, lahko pa so njene zmožnosti popolnoma izkoriščene v smislu izmenjave informacij in dostopanja do najrazličnejših znanj. IKT ima lahko na izobraževanje takojšen vpliv, lahko pa je ta vpliv bolj postopen, kumulativen in globok (Tomažin, 2002). Vendar ustrezna oprema še ne zagotavlja uspeha. Uvajanje tehnologije v izobraževanje mora biti kompleksno, oblikovano v skladu s pedagoško filozofijo, potrebami kurikulumuma in rastjo uporabe IKT v družbi. (Granger, 2002)

Pri uvajanju računalnika v izobraževanje je učitelj ključnega pomena. Seveda pa so pri podajanju snovi potrebni še ustrezni računalniški programi. Učitelj je tisti, ki odloča, kateri računalniški programi se bodo uporabljali pri poučevanju in tudi v katerem delu učne ure bodo le-ti uporabljeni. Računalnik, ki ima možnost povezave z internetom, nam daje neomejene možnosti pri poučevanju geografije. Za uporabo računalnika pri pouku geografije pa potrebujemo ustrezno opremljenost računalniške učilnice, ustrezne računalniške programe ter ustrezno usposobljenega učitelja in učence. (Carter, 1998)

V učnem načrtu predmeta geografije za odrasle med splošnimi cilji piše, da učenec razvija sposobnost za samostojno izobraževanje s pomočjo različnih virov znanja. Med te vire uvrščamo tudi internet in druge računalniške programe. Poseben pomen ima prav uporaba računalniške tehnologije, ki jo pri pouku geografije lahko uporabimo kot učno sredstvo in pripomoček pri organizaciji izobraževalnega procesa.

Računalniško tehnologijo lahko vključimo v različne etape učnega dela. Računalnik omogoča večjo nazornost (načelo nazornosti), večjo motiviranost učencev, usvajanje učnih vsebin, ponavljanje učne snovi ter preverjanje znanja in ocenjevanje znanja. Omogoča tudi vrsto drugih dejavnosti, ki pri učencu povečujejo aktivnost pri pouku. (Brinovec, 2004)

Najbolj perspektivno področje pri uvajanju izobraževalne tehnologije v izobraževanju je **multimedija**, ki hkrati ponuja besedilo, zvok, sliko in video. Pri tem učenci uporabljajo več komunikacijskih kanalov, ki omogočajo večsmerno komunikacijo. Pri pouku geografije nam multimedija omogoča:

- da predstavimo vse oddaljene pokrajine, pojave in procese, ki jih ne moremo neposredno opazovati;
- prikaz procesov in pojavov, ki jih tudi zaradi hitrosti v naravi ne moremo opazovati ali pa jim zaradi nevarnosti in nepredvidljivosti ne moremo slediti npr:
 - vulkansko delovanje,
 - potresi,
 - vremenska dogajanja;
- predstavljanje prostorskih razsežnosti in tudi pripravo kart ter;
- prikazovanje številčnih podatkov in njihovo grafično predstavitev. (Brinovec, 2004)

Monomedijska izobraževalna tehnologija pa omogoča le dvosmerno komunikacijo in jo uporabljamo le pri frontalnem pouku. Kljub temu je njena funkcija velika, ker nam omogoča simulacijo različnih procesov in pojavov in postopnost pri obravnavi (načelo postopnosti in sistematičnosti). Z njeno pomočjo lahko predstavimo pojave in procese, ki jih z drugimi mediji ni mogoče. (Tomić, 1997)

4.3.6.1. Primeri uporabe računalnika – interneta pri pouku geografije

S pomočjo multimedije si lahko učitelj pripravi učno gradivo, ki ga vključuje v pouk. Izdela **osebno spletno stran z različnimi pripravljenimi učnimi gradivi v PowerPointu**, povezavami na primerne spletne strani, izdelanimi kvizi oz. testi:

- Nekaj primerov računalniških kvizov oziroma testov znanj (obča geografija, Azija, Afrika, Evropa, Slovenija) ki so nastali na seminarjih, ki jih izvajajo multiplikatorji (2006): <http://www.drustvo-dugs.si/ucitelji/kviz-seminar2006/kviz-seminar2006.htm>
- Geografski kvizi – hrvaško geografsko društvo: <http://www.geografija.hr/kviz/>
- Montessori - geografija: <http://www.enchantedlearning.com/geography/>
- World geography quiz: <http://www.ilike2learn.com/ilike2learn/geography.asp#nogo>
- Test your geography knowledge: <http://www.lizardpoint.com/fun/geoquiz/euroquiz.html>
- Geography challenge: <http://www.mentalfloss.com/geographyzone/>
- Geography quiz: <http://reference.aol.com/planet-earth/geography/geography-quiz>
- Itd.

Z dostopom do računalnika in neprekinjene internetne povezave v učilnici nam je omogočeno tudi delo s programom **Google Earth**. Program lahko pri urah geografije uporabimo na veliko načinov in s tem dosežemo nekatere zastavljene učne cilje. Učenci z uporabo programa:

- preko barvnih satelitskih posnetkov Zemljinega površja spoznavajo njegove geografske značilnosti: potek rek, gorovij, obal, koralnih grebenov, velikost pokrajin;

- preko satelitskih posnetkov Zemljinega površja pridobijo prostorsko predstavo o pokrajinah (orientacija in merjenje razdalj s pomočjo programa, spoznajo in razumejo rotacijo Zemlje, s stopinjsko mrežo v programu vadijo geografsko širino in geografsko dolžino, program omogoča nagibanje naklonov površja ter tako ustvarja predstavo o trodimenzionalnem površju določene pokrajine);
- usposablajo se za samostojno uporabo geografskih virov in literature;
- razvijajo sposobnost izražanja geografskega znanja v verbalni, kvantitativni in grafični obliki z uporabo sodobne učne tehnologije;
- razvijajo sposobnost za samostojno izobraževanje s pomočjo različnih virov znanja.

S programom Google Earth lahko izdelujemo tudi lastne predstavitve, ki jih lahko izmenjujemo z uporabniki. Ta program lahko uporabimo pri vseh fazah učne ure, skoraj pri vseh učnih temah, predvsem pri regionalni geografiji, prav tako ga lahko združimo z ostalimi računalniškimi programi. Za Slovenijo trenutno velja nekoliko slabša natančnost digitalnih satelitskih posnetkov, zaradi tega so trenutno v večji meri za pouk uporabni posnetki Sveta in Evrope. Obenem lahko program uporabimo pri različnih učnih oblikah:

- frontalna učna oblika: samo učitelj uporablja program, učenci pa spremljajo njegovo delo in razlago;
- individualna učna oblika: učenci samostojno delajo s programom ter rešujejo naloge, ki jim jih je zastavil učitelj;
- skupinska učna oblika: pri pomanjkanju računalnikov lahko učenci delajo v skupinah s programom in rešujejo naloge skupaj.

Poleg programa Google Earth lahko pri pouku geografije uporabimo tudi druge internetne povezave, tako za LCD projekcijo, kot za samostojno delo učencev z računalnikom. Pri samostojnem delu z računalniki odrasle spodbujamo k samostojnemu učenju in pridobivanju geografskih informacij s spleta, ki se nanašajo na obravnavano snov. Učitelj lahko pripravi tudi vaje za učence, ki jih predhodno poišče na ustreznih internetnih straneh, tako, da pri učni uri ali doma učenci poiščejo ustrezne strani in tako rešujejo geografske naloge, ki jih je učitelj izbral za primerne. Pri takšnem načinu dela učenec do vsebinskih znanj prihaja z lastno aktivnostjo, učitelj pa mu pri tem pripravlja učno okolje.

V praksi se na osnovnih šolah za odrasle pri pouku geografije računalniška tehnologija premalo ali skorajda ne uporablja (problem ustrezne opremljenosti). V prihodnje bi bilo potrebno to spremeniti, kajti z računalniško tehnologijo lahko hitreje dosežemo večjo nazornost pouka in dodatno motiviramo odrasle za učenje.

Dobra opremljenost učilnice z uporabnimi učili in njihova načrtna uporaba zagotovo pripomorejo k bolj kakovostnemu delu, posebno pri pouku geografije. Na podlagi pogovorov z izvajalci osnovnošolskega izobraževanja odraslih ter obiskom osnovnih šol za odrasle ugotavljamo, da je opremljenost z geografskimi učili v osnovnih šolah za odrasle zelo pomanjkljiva (premalo uporabnih zemljevidov, atlasov, ...), kar pomeni za učitelja geografije dodatno delo in napor (stalno fotokopiranje zemljevidov, delovnih listov, ...). Že dejstvo, da so odrasli brez lastnega učbenika in delovnih listov nam pove, da je večina geografskega znanja, ki ga bodo pridobili tekom tega šolanja odvisno od učitelja, ki je za njih edini vir

geografskega znanja. Torej je potek dela zelo odvisen od učiteljeve samoiniciativnosti in iznajdljivosti.

4.3.7. Ocenjevanje in vrednotenje znanja odraslih pri pouku geografije

Program osnovne šole za odrasle (2003) predlaga, da naj se učitelji geografije odločajo za različne načine preverjanja in ocenjevanja znanja, pri čemer naj upoštevajo specifične sposobnosti posameznih udeležencev. Pri preverjanju in ocenjevanju znanja naj udeleženci uporabljajo tiste pripomočke (različne vrste zemljevidov, grafične prikaze, slikovni material, shematične risbe ...), s pomočjo katerih bodo najlažje pokazali svoje znanje. Le smiselno, z vidika funkcionalne vrednosti, in s skrajno premišljenostjo, lahko pri ocenjevanju znanja uporabljamo tudi neme karte.

Enotne kriterije pri končnem ocenjevanju znanja za dokončanje osnove šole, srednje šole, višje šole ali fakultete lahko zagotovijo in uporabijo na šolah, kjer so se že v celotnem procesu izobraževanja prilagodili dvema različnima kvalitetama: pedagoškemu procesu v redni šoli za otroke in andragoškem procesu za odrasle. Če se odrasli lahko izobražujejo na svoj način, se hitro učijo in ni razloga, da ne bi prišli do pričakovanega znanja. Vsako drugo popuščanje pri ocenjevanju znanja odraslih, in spuščanje kriterijev je samo potuha nekvalitetnemu, odraslim neprilagojenemu, neandragoškem izobraževanju v šolah in enotah za odrasle. Zelo pogost je namreč očitak, da odraslim »šenkujajo« ocene, da pridejo do papirjev (spričeval). Zdi se, kot da se odrasli ne bi bili sposobni uspešno izobraževati. Dejansko pa je to slika nekvalitetne ponudbe, premajhne skrbi in premalo vlaganja v izobraževanje odraslih na šolah. Odrasli v takih primerih žal ne dobijo potrebne pomoči pri izobraževanju. Preveč formalnosti, predpisi, selekcije in druge zahteve ovirajo napredovanje odraslih. Prevelikega števila predpisov, šolskih zakonov in pravilnikov ni mogoče aplicirati na odrasle, ker je njihovo izobraževanje po naravi prožno, prilagodljivo in povezano s celotno življenjsko situacijo. Odrasel ima poleg tega, da mora dopolniti svojo izobrazbo, v povprečju še 12 do 15 dobro razvitih drugih socialnih vlog. Odrasle učence bi morali obravnavati bolj celostno in temu potem prilagajati izobraževanje. (Krajnc, 1999)

Pri ocenjevanju znanja mlajših odraslih (od 15 do 19 let) ni potrebno posebno prilagajanje celotni življenjski situaciji, kot navajamo zgoraj za odrasle (približno od 20 let dalje). Mlajši odrasli so šele pred kratkim zaradi neuspeha zapustili šolanje v redni osnovni šoli in v nasprotju z odraslimi potrebujejo trdno postavljene predpise in pravilnike pri ocenjevanju znanja.

4.3.8. Osnove pouka geografije v osnovni šoli za odrasle

Sklepamo, da si odrasli predstavljajo predmet geografije kot učni predmet s težnjo po vsestranskem horizontalnem prikazu dežel in regij. Toda takšna oblika poučevanja vodi v uveljavljanje deskripcije in faktografijo. Iz tega izhajajo naslednja negativna dejstva:

- v vzgojno-izobraževalnem procesu, kjer prevladujejo dejstva, fakti in deskripcija, učenec ne more imeti enakopravnega značaja v odnosu z učiteljem, kar je v izobraževanju odraslih pomembno. Dolžnost učenca je predvsem, da spominsko usvaja gradivo. O aktivnem sodelovanju ne moremo govoriti. S takšnim načinom dela tudi odvrnemo odraslega od samostojnega sklepanja in razmišljanja ter izkustvenega učenja, kar pa seveda ni v skladu s splošnimi vzgojno-izobraževalnimi smotri pri delu z odraslimi;
- usmerjenost v deskripcijo in faktografijo povzroča, da odraslih ne naučimo geografskega mišljenja in mu ne nudimo tistih spoznanj in vrednot, ki bi jih geografija kot učni predmet lahko ponudila in so nujno potrebne za splošno izobrazbo odraslega. (Medved, 1977)

Vzgojno izobraževalni smotri v osnovni šoli postavljajo didaktikom geografije zahtevo, da prenesejo težišče pouka iz kopičenja singularnih spoznanj na transferna spoznanja, odkrivanje zakonitosti in problemov. Težišče pouka naj bi bilo na kritičnem, problemskem in funkcijskem prikazu snovi. Geografija dobiva nove razsežnosti poučevanja. Človek posega v prostor, ga preoblikuje, pridobiva potrebne snovi, oblikuje nove strukture v prostoru, ustvarja geografsko okolje. (Medved, 1977) Pri tem se odpirajo novi pogledi na izobraževanje in vzgojo. Sodobni pouk zahteva ustvarjalno delo, pri katerem se vloga učitelja in učenca spreminja in s tem tudi pristop k učnemu procesu. Pri sodobnem pouku geografije ne spoznamo samo prostora, temveč prostor za človeka in iz vidika človeka. Učitelj mora odrasle za takšen način dela opozoriti in pripraviti s primerno motivacijo, kajti večina odraslih takšnega načina dela iz svojega nekdanjega šolanja ne pozna oz. so njihova pričakovanja o poteku pouka drugačna. Na podlagi pogovora z odraslimi, ki zaključujejo osnovno šolo za odrasle sklepamo, da odrasli večinoma pričakujejo frontalno obliko podajanja snovi, ki omogoča tudi najhitrejšo predelavo snovi.

4.3.9. Različni pristopi v geografskem izobraževanju odraslih

4.3.9.1. Tradicionalni pristop

Tradicionalni pristop v šolski geografiji pomeni, da so v regionalni geografiji »predstavitev« posameznih regij ali geografskih enot namenjene predvsem analitičnemu pregledu posameznih elementov obravnavane regije oziroma geografske enote (od geološke zgradbe, reliefa, do prebivalstva - po znani geografski shemi), sledijo odnosi med temi elementi, pri katerih je posebej poudarjen vzročno-posledični odnos. Različni avtorji očitajo tradicionalni regionalni geografiji zaprtost regije, opisovanje brez razlage struktur in prikrit okoljski determinizem. To lahko presežemo z razumevanjem regije na podlagi sodobne splošne teorije sistemov - z obravnavanjem regije kot odprtega sistema. (Popit, 2005)

4.3.9.2. Sistemski pristop

Pri obravnavi regij ali drugih geografskih enot na temeljih systemske teorije je spoznavanje (raziskovanje ali učenje) usmerjeno predvsem v odnose med elementi regije, ki sestavljajo

sistem (ali enote), in odnose regije z okolico. Poudarjeni so ekonomski, gospodarski, politični, kulturni in drugi tokovi z drugo regijo, pokrajino, državo, svetom ipd. V sodobni regionalni geografiji nas torej zanima zgradba ali struktura regije, od katere je odvisno, kakšno vlogo oziroma funkcijo opravlja sama zase in v širšem prostoru - okolici. In ker se družba nenehno spreminja, se spreminja tudi struktura regij, s tem pa se posledično spreminja tudi njihova funkcija. V geografskem prostoru se to kaže kot pojavljanje in izginjanje novih procesov in pojavov. Dejavnosti, ki so bile v preteklosti značilne za neko pokrajino, izginjajo, odmirajo, pojavljajo se nove; nekdanje močne in razvite regije propadajo, oblikujejo se novi centri moči ipd. Zaradi te naravne dinamike tudi v šolski geografiji ne morejo obstajati stalne regije z določenimi značilnostmi, temveč je treba slediti in spremljati razvoj družbe (in spremembe v naravi), ki ga raziskujejo in preučujejo različne veje geografije, ga primerno oblikovati za učence ter vključiti v pouk geografije. S takšnim pristopom pri oblikovanju učnega načrta ali pri izbiri vsebin seveda ne moremo več sistematično prekriti celotnega površja Zemlje, kot je bilo to mogoče z Ritterjevo delitvijo na kontinente, prav tako pa tudi ne moremo zajeti vseh elementov geografskega prostora po Hettnerjevi shemi. Zajamemo pa »trenutno« aktualne in pomembne geografske pojave in procese, ki opisujejo in razlagajo sodoben svet, ter na podlagi teh izpeljemo trajne zakonitosti in pravila. (Popit, 2005)

Sistemska teorija naj bo **podlaga geografskega učnega načrta in pouka** za odrasle ter izbora vsebin. Pri tem je sicer potrebno reducirati velik obseg geografskega znanja in informacij, ki so dandanes na voljo, toda s tem pristopom odraslim, kljub časovni omejenosti pouka prikažemo kompleksnost geografije oz. medsebojno odvisnost posameznih geografskih elementov. Pri izboru vsebin izhajamo iz naslednjih tez:

- v pokrajini so pomembni elementi, ki sestavljajo sistem, in povezave med njimi. S takšnim izborom vsebin torej ločujemo pomembne od manj pomembnih elementov pojava ali procesa (vsebin in pojmov pri pouku). Še posebej pomembni pa so odnosi med elementi, ki dajejo »smisel in življenje sistemu«. (Klemenčič, 1992);
- odnosi med elementi sistema so hierarhično urejeni in določajo delovanje sistema. Spoznavanje ureditve nam torej pokaže zgradbo (strukturo) in organizacijo sistema ter vlogo (funkcijo) posameznega elementa znotraj sistema, prav tako pa tudi vlogo sistema v širši okolici oziroma izbrane geografske enote (ali regije) v širšem prostoru, npr. nacionalnem, evropskem, svetovnem;
- sistemski pristop lahko uporabimo tudi kot **podlago za učenje in razvijanje celostnega pogleda** na pojave, za katere je značilno večje število spremenljivk oz. veliko dejavnikov, ki vplivajo na rezultate, to pa je še posebej značilno za geografske probleme. Način mišljenja temelji na ideji, da za preučevani pojav ali proces privzamemo vse značilnosti sistema in ga obravnavamo kot sistem, kakor ga razume splošna teorija sistemov. Ta pristop je pogost v raziskovalni geografiji, uporaben pa je tudi v šolskih primerih (Popit, 2005). Predmet obravnave je geografsko okolje, kjer živi človeška družba. Geografija obravnava geografsko okolje, pokrajino kot prostorsko celoto. Pokrajina je po mnogih naravnih in družbenih značilnostih samostojna celota, v kateri obstajajo neprestana nasprotja med človekom in naravo (okoljem). Geografija ne daje več samo deskriptivnega prostorskega znanja o deželah in regijah, poznavanja topografije in statističnih podatkov, ampak seznanja učence s problemi v večjih in manjših regijah (razviti in nerazviti svet), sooča učence s prebivalstvenimi in gospodarskimi tokovi, o dosežkih v gospodarstvu (kmetijstvu, industriji, turizmu itd.), torej daje neko kompleksno sliko o prostoru. (Ferjan, 1990)

Za prikaz delovanja pojava ali procesa lahko uporabimo različne modele, sistemsko mišljenje pa je tudi podlaga modeliranja sprememb v delovanju sistema. Pri učenju geografskih

informacij pa je za odrasle pomembna življenjskost in uporabnost posameznih pojmov ob upoštevanju njihovih sposobnosti. Nabor znanja bi tako verjetno zajel predvsem zemljepisna imena in temeljne pojme obče geografije, ki izhajajo iz aktualnih svetovnih in domačih tem, njihovo usvajanje pa bi lahko potekalo prek univerzalnih, razmeroma trajno veljavnih ali aktualnih primerov, ki bodo vzdržali pritiske časa. Po tej poti (metodologiji) lahko didaktika pouka geografije definira temeljno geografsko znanje, ki ima v šolski geografiji predvsem vlogo splošnega izobraževanja - od bogatenja jezika (besedišča) do razumevanja posameznih domačih in svetovnih problemov. (Popit, 2005)

Novi pristopi v poučevanju geografije so torej zelo široki, zajeti so zlasti v kompleksnem poznavanju prostora in v znanju, ki je aplikativno v vsakdanjem življenju. Geografija prikaže geografsko okolje z vidika naravnih pojavov in zakonitosti, dejavnosti družbe in v njem, razvojnih tokov ter preobraženo okolje. Ne težimo več za tem, da bi vsestransko prikazovali svet, ampak da učenca usposobimo za samostojno delo pri raziskovanju posameznih pojavov in problemov.

Naloge predmeta geografije so: učenec mora razumeti dogajanja v prostoru, spoznati absolutne in relativne vrednosti pojavov in procesov, razumeti probleme različno razvitih dežel, torej spoznati geografsko okolje vsestransko in iz vidika človeka, ki v njem dela in živi in spoznati možnosti uporabe znanj o prostoru v praksi. Torej naj pouk geografije doseže naslednje cilje:

1. spoznavanje osnovnih znanj o geografiji kot vedi,
2. prenos ugotovitev znanosti na učence,
3. spoznavanje in razumevanje kompleksnih znanj o okolju, ki jih je možno uporabiti v vsakdanjem življenju (geografija ne sme biti enciklopedična),
4. učence poskušamo usposobiti za aktivno vključitev v dogajanja v geografskem okolju. (Ferjan, 1990)

V osnovni šoli za odrasle sta tretji in četrti cilj zelo težko dosegljiva, saj imajo učenci v osnovni šoli za odrasle težave že z usvajanjem osnovnih geografskih znanj in ugotovitev znanosti. Zato je zelo pomembno, da učitelj dela veliko na tem, da učenci usvojijo osnovna geografska znanja in ugotovitve znanosti in glede na sposobnosti učencev uvaja kompleksna geografska znanja, ki se nanašajo na pridobljena osnovna znanja.

4.3.10. Učne metode in oblike pri pouku geografije za odrasle

Pouk geografije omogoča aktualizacijo in raznovrstnost učnih metod in oblik. V programu osnovne šole za odrasle učiteljem geografije priporočajo, naj čimbolj uporabljajo aktivne oblike in metode dela (Program osnovne šole ..., 2003). Frontalnemu pouku se lahko izognejo na več načinov: **z delom v skupinah ali v dvojicah, s poukom v obliki igranja vlog ali s simulacijo ali s pomočjo projektnega učnega dela**. Udeleženci lahko pripravljajo krajše referate oz. poročila, stenske časopise, plakate, prospekte na aktualno temo. Spremljajo politično in gospodarsko dogajanje v medijih in poročajo o tem ob primernih priložnostih. Tudi opazovanje in komentiranje vremena in drugih naravnih dogajanj (npr. naravnih nesreč), lahko izvajamo na enak način ali pa z udeleženci spregovorimo o tem.

Primer: Igra vlog pri pouku geografije za odrasle

- *Panonska nižina – poplave:*

Metodo igre vlog v osnovni šoli za odrasle priporočamo v 9. razredu, ko se obravnava geografija Slovenije, ker tako lažje konkretiziramo primer za scenarij igre vlog in sicer predvsem pri obravnavanju okoljskih problemov in naravnih nesreč. Zato smo za primer igre vlog pri pouku geografije za odrasle izbrali temo Panonska nižina – poplave, ker del Panonske nižine leži v severovzhodnem delu Slovenije, tema poplave pa se nanaša na obravnavanje naravnih nesreč.

Učni cilji:

- *učenci na podlagi izbranega primera (Panonska nižina) analizirajo probleme, s katerimi se srečujejo ljudje, ki živijo ob rekah (poplave);*
- *učenci s pomočjo zemljevida določijo lego Panonske nižine in pokažejo, kolikšen in kateri del te nižine pripada Sloveniji;*
- *učenci z igro vlog iščejo rešitve za poplavno območje (Panonska nižina).*

Scenarij:

Mestni svet mesta, ki leži na poplavnem območju predlaga, da se izvede regulacija rečne struge z izgradnjo rečnega kanala. V ta namen so priredili javno zasedanje, na katerem sodelujejo vsi učenci s svojo dodeljeno vlogo.

Aktivnost:

Učitelj razdeli razred v skupine po tri do štiri učence in vsaki skupini razloži njihove karakterje in njihovo vlogo (vsak dobi listek z obrazložitvijo svoje vloge). Vsaka skupina mora pripraviti razloge za in proti izgradnji rečnega kanala. Vsaka skupina izbere enega, ki bo vsem predstavil njihovo mišljenje. Ko vsaka skupina predstavi svoja stališča, sledi diskusija na to temo. Na koncu diskusije učitelj vpraša učence, kako bi se sedaj odločili: za ali proti gradnji rečnega kanala? Tako, da se igra vlog zaključi z glasovanjem.

Preglednica 3: Igre vlog pri pouku geografije za odrasle.

IGRE VLOG	PRVA INFORMACIJA ZA UČENCE	NADALJNA INFORMACIJA ZA VLOGE
Mestni svetnik	Dolgoletni član mestnega sveta.	Že vrsto let je mestni svetnik. Meni, da so poplave pogost problem v mestu.
Lokalni kmet	Ima kmetijo na griču, nad mestom. Nekaj zemlje ima blizu reke in okoliških gričih.	Poplave ovirajo prevoz mleka do tovarne in pašniki, kjer se krave pasejo so poplavljeni – ni hrane za krave – stroški naraščajo.
Lastnik hotela	Lastnik hotela v središču mesta, v katerega prihajajo lokalni gostje in turisti.	Poplave povzročajo začasno poslovno izgubo. Veliko mora ponovno vložiti v reklamo, da ponovno pridobi goste.
Mlad lastnik hiše	Ravnokar je kupil novo hišo ob reki.	Agent mu je zagotovil, da je hiša izven poplavnega območja in zavarovanje ne krije poplav. Hiša je izgubila na vrednosti in temelji hiše so poškodovani.
Lastnik hiše srednjih let	Živi v hiši, ki jo je kupil kot naložbo.	Nikoli si ni mislil, da se lahko to zgodi – njegova hiša je izgubila vrednost, zavarovalna premija bo višja; lahko bi ga prej opozorili na poplave.
Upokojen par	V mestu živita že celo življenje in sta videla že veliko poplav.	Poplave so res pogoste in nepredvidljive, vendar vsaj takrat lokalna skupnost sodeluje.
Državni strokovnjak za hidrologijo	Državni strokovnjak za hidrologijo.	Potrebno je preučiti frekvenco poplav na območju in vrednost škode poplav ter vpliv izgradnje rečnega kanala, kajti zaščita za vaše mesto lahko povzroči spremembe na reki izven vašega mesta. Nekateri so proti zaščiti pred poplavami zaradi ogrožanja nekaterih divjih živali.
Brezposelni najstnik	Živi blizu mesta in išče službo že odkar je zapustil šolo.	Lahko bi dobil delo pri načrtovanju in izgradnji kanala.

Vir: May, 1996, str. 20

Pri pouku geografije se neizogibno srečujemo z množico pojmov, geografskih imen in statističnih podatkov. Geografskega inventarja, ki je brez dvoma pomembna sestavina geografskega pouka, je za pomnjenje veliko preveč. Zato namesto faktografije raje razvijamo sposobnosti za najlažje in najhitreje pridobivanje, uporabo in obdelavo geografskih informacij. Posebno koristno je torej razvijati geografske sposobnosti (spretnosti) zaradi navajanja na uporabo, analizo in sklepanje na podlagi slikovnega in statističnega gradiva (karte, grafi, tabele, slike in fotografije). Udeleženci naj imajo zato pri rednih urah čim več možnosti pogoste uporabe in utrjevanja s pomočjo omenjenega gradiva. Udeležence čim bolj spodbujamo k samostojnemu, ustvarjalnemu delu tudi s pomočjo uporabe najrazličnejše dostopne literature (referati, stenski časopisi, plakati...).

Enako pomembno je razvijanje geografskega in kritičnega mišljenja, in to s pomočjo **problemskega pristopa**. Z udeleženci se lotevamo, če je mogoče, zlasti aktualnih okoljskih in drugih problemov s pomočjo **študija primerov**. S primeri iz Slovenije poskušamo vsebine vedno konkretizirati. To je najboljša posredna pot za pridobivanje in utrjevanje pojmov. Za uspešen problemski pouk ne zadoščajo samo primeri v učbenikih, ampak jih je treba vzeti iz vsakdanjega življenja, iz primerne literature ali iz sodobnih medijev. Z udeleženci je mogoče organizirati razne oblike sodelovalnega učenja, projektnega učnega dela, s čimer razvijamo predvsem sodelovanje med udeleženci. Metoda študija primera se lahko dopolnjuje tudi z drugimi metodami, zlasti v fazi utrjevanja usvojenega znanja, ko udeleženci izobraževanja znanje implementirajo na različnih primerih in ga z utrjevanjem širijo ter poglobljajo. Te metode so predvsem: razgovor, diskusija in delo v dvojicah ali v skupinah. (Didaktika, 2003)

Preglednica 4: Študija primera pri pouku geografije za odrasle.

	TEORETIČNA OSNOVA	PRIMER
Opis metode	<p>Splošna osnova te metode so posebej pripravljene iz življenja iztrgani ali pa namenoma pripravljene primeri posameznih situacij.</p> <p>Primere pripravimo za usposabljanje tako, da jih prikazujemo s filmom, igro vlog, ustno predstavljenim ali napisanim primerom. Udeleženci nato skupaj ali v skupinah preučijo stanje in možne rešitve problemov, ki so jih zaznali, ter o njih poročajo.</p>	<p>OŠ: Udeleženci analizirajo probleme, s katerimi se srečujejo ljudje, ki živijo <u>ob rekah (poplave, onesnaževanje, plovba) na primeru Panonske nižine, predstavljenim ustno, s časopisnim člankom ali kratkim filmom.</u></p> <p>SŠ: Oglad dela dokumentarnega filma o <u>urbanizaciji Severne Amerike (10-15 min)</u> v katerem so predstavljeni vsi novi pojmi.</p>
Uporabnost metode	<p>S pomočjo problemskega pristopa razvijamo geografsko in kritično mišljenje.</p> <p>Z udeleženci se lotevamo, če je mogoče, zlasti aktualnih okoljskih in drugih problemov. Uporabna je na področjih analize, reševanja problemov ali odločanja.</p>	<p>OŠ: Udeleženci po ogledu filma ali prebranega časopisnega članka ugotavljajo vzroke poplav, onesnaževanja in možnosti za preprečevanje le tega.</p> <p>SŠ: Po skupinah poteka pogovor o tem kaj so videli v filmu-razlike med posameznimi deli mesta.</p>
	<p>Je najboljša posredna pot za pridobivanje in utrjevanje geografskih pojmov.</p>	<p>OŠ: kanal, regulacija; vodostaj, Panonska nižina</p> <p>SŠ: megapolis, down town, geto, slum; urbanizacija</p> <p>Na podlagi razgovora ob primerih z udeleženci utrdimo in pridobimo nove geografske pojme.</p>
	<p>Omogoča prenos teoretičnega znanja v prakso – učitelj z udeleženci proučuje posamezne primere predvsem zato, da bi podkrepil prejšnji vzgojno-izobraževalni učinek, ki ga je že dosegel s predavanjem, razgovorom ali s študijem literature.</p>	
Izbira primera	<p>Za uspešen problemski pouk ne zadoščajo samo primeri v učbenikih, ampak jih je treba vzeti iz vsakdanjega življenja, iz primerne literature ali sodobnih medijev.</p>	<p>Spremljamo medije in udeležence nagovorimo, da dodamo aktualne primere iz trenutnega dogajanja na tem področju.</p>

	Primer mora biti takšen, da se lahko udeleženci vanj vživijo, zato s primeri iz Slovenije poskušamo vsebine vedno konkretizirati.	OŠ: Opišemo primere poplav in onesnaževanja slovenskih rek.
	Primer mora biti jasno opisan in sicer mora biti jasno predstavljeno, kako so se vpletene osebe soočile s problemom in kakšen je bil rezultat.	SŠ: Primerjamo ameriška in slovenska mesta.
	Primeri lahko temeljijo na realnih ali izmišljenih situacijah. Pri pouku geografije je priporočljiva uporaba realnih primerov: <ul style="list-style-type: none"> - Udeleženci se jih bolj resno lotijo. - Lažje jih je pripraviti kot izmišljene. - Lahko se tudi pogovorimo, kaj se je po primeru dejansko zgodilo. 	
Predstavitve primera	Udeležencem primer navadno predstavimo brez uvodnega komentarja. Pustimo, da ga dojame vsak po svoje. Lahko jim prikazemo tudi več primerov zaporedoma. Ponavadi primere predstavljamo ustno in jih udeležencem izročimo zapisane na papirju. To pride še posebej prav pri razgovoru v skupini. Možni pa so tudi drugi načini predstavitve: igra vlog, video, ... Za tem nadaljujemo z razgovorom, ki je druga faza izvajanja te metode.	<i>Študijo primera dolgo 40 minut izvedemo približno takole:</i> <ul style="list-style-type: none"> - čas za branje primera ali ogled dela filma in sočasno pisanje komentarjev: 10 minut - razgovor v manjših skupinah: 10 minut - predstavitev dela skupin: 10 minut - diskusija, ki jo vodi učitelj: 10 minut
Namen	Metoda študija primera je uspešna predvsem pri vzgoji (npr. okoljska vzgoja), manj pa pri izobraževanju (prenašanju znanja in informacij). Ljudem omogoča pogled na določen problem na objektivni in sistematičen način.	
Opozorilo	Ne smemo je uporabljati nenačrtno, temveč le toliko, da nam popestri vzgojno-izobraževalno delo in pomaga doseči tisti učni cilj, ki ga s pomočjo ostalih metod ne moremo.	
Formalno izobraževanje odraslih	Pri formalno izobraževalnih programih za odrasle smo pri izvajanju pouka geografije časovno omejeni zato težko izvedemo popolno metodo študija primera, lahko pa jo časovno prilagodimo in uporabimo v kombinaciji s predavanjem.	
Neformalno izobraževanje odraslih	V celoti lažje izvedemo metodo pri neformalnem izobraževanju odraslih, npr. v okviru študijskih krožkih oz. na univerzi za tretje življenjsko obdobje.	

Vir: Priročnik za trenerje ..., 2003, Nardin, 2007

Znanja in spoznanja v geografski stroki se neprestano širijo in v zvezi s tem ima študija primera poseben pomen. Njen namen je prikazati različne primere zapletenega součinkovanja in različnega pomena posameznih dejavnikov v kompleksni prostorski stvarnosti. (Ferjan, 1996)

Študija primera podrobno analizira in predstavi posamezen primer. Ob primeru zberemo primerne podatke, jih analiziramo in napišemo poročilo. Glavne faze pri poteku raziskave so: oblikovanje izhodiščne ideje, namena, cilja in poteka raziskave; izbira primera, ugotovitev

dostopa do ustreznih institucij, terensko delo, zbiranje podatkov, urejanje zbranega gradiva in izdelava teoretične študije. Študijo primera lahko pojmuje kot izbor vsebine in kot izbor metode, največkrat pa gre za povezavo oz. kompleksen prikaz. (cv: Moškotevc, 2006)

Študija primera kot metoda dela se je razvija iz eksemplarične geografije. Ta je zamišljena tako, da na podlagi relevantnega primera sklepamo o kompleksni geografski in prostorski stvarnosti. Eksemplarična geografija je v tesni povezavi z regionalno geografijo, medtem ko se študij primera pojavlja tudi v obči geografiji. Eksemplarična geografija lahko prehaja s posameznega primera na širšo pokrajino. Kadar prehajamo s širše pokrajine in izpostavimo posamezen primer, pa smo že na področju problemske geografije. Povezave študije primera pri geografiji z eksemplarično geografijo se torej kažejo v naslednjem:

- ob izbranih primerih obravnavamo določeno problematiko;
 - izhajamo iz pojava, ki ga posplošimo na širšo pokrajino ali s pokrajine, ki jo predstavimo z reprezentativnim pojavom;
 - ni monotonosti, ker obravnavamo posamezne primere;
 - nivo obravnave snovi je odvisen od znanja učencev ter njihove pripravljenosti za delo.
- (cv: Moškotevc, 2006)

Študija primera je tesno povezana tudi s problemsko geografijo, saj je ta zasnovana za obravnavo regionalne in obče geografije. Z njo proučujemo splošne procese in pojave, ki jih obravnavamo kot problem, ki privede do rešitve posameznih primerov. Problemsko geografijo lahko uporabimo kot izbirno vsebino in metodo. Za metodo gre takrat, ko učenci ob preučitvi problema spoznajo način in postopek dela. Njen osnovni namen je predstavitev različnih primerov součinkovanja posameznih dejavnikov v pokrajini. Tudi tu je pomembno, da spremljamo motivacijo, aktivnost, uspešnost, znanje in ustvarjalnost učencev. (Ferjan, 1994)

Menimo, da je metoda študije primera v osnovni šoli za odrasle pri pouku geografije težko izvedljiva zaradi slabega geografskega predznanja in pomanjkanja ur, namenjenih geografiji. Kljub temu je potrebno in koristno uporabljati to metodo tudi v osnovni šoli za odrasle na takšen način, da večkrat uporabimo manj zahtevne in krajše študije primere. S tem učence navajamo na kompleksno geografsko razmišljanje.

Ena od možnosti, predvsem pri utrjevanju snovi, je argumentirana **diskusija**. Diskusijo in njeno vsebino v naprej sporočimo, nakar se udeleženci pripravijo in nato v njej enakopravno sodelujejo. Ni nujno, da diskusijo vodi učitelj, lahko jo udeleženec. Gradivo, ki ga predpišemo za pripravo diskusije, mora biti praviloma lahko dostopno, zlasti če zahtevamo njegovo poznavanje od vseh udeležencev. Argumentirano diskusijo lahko vežemo npr. na okoljevarstvene probleme. (Priročnik za trenerje ..., 2003, Krajnc, 1984)

Kot obliko pouka geografije z učnim načrtom za odrasle utemeljujemo tudi **ekskurzije in terensko delo**, ki omogočajo udeležencem pridobivati znanje, sposobnosti in vrednote na primarnih lokacijah v bližnji ali daljni okolici šole. To so priložnosti, ko udeleženci najlažje povezujejo teorijo s prakso ter spoznavajo in prepoznajo vzročno – posledične zveze med procesi in pojavi v naravnem in družbenem okolju.

Terensko delo je oblika pouka, kjer se udeleženci urijo v rabi preprostih raziskovalnih metod, kot so opazovanje, orientacija, kartiranje, merjenje, primerjanje, razvrščanje, umeščanje, analiziranje, sintetiziranje in poročanje. Učitelj ga organizira med rednimi urami na primernih lokacijah v bližini šole, ki tako pridobijo status »geografskega laboratorija«. Druge priložnosti za terensko delo so projektno delo in geografske oz. interdisciplinarne ekskurzije.

Primer: Terensko delo (geografski laboratorij-učilnica, šolski okoliš)

- Mikroklima v razredu – v učilnici:
 - učenci izmerijo temperaturo ozračja na različnih mestih v učilnici;
 - učenci razložijo vzroke za razliko v izmerjenih temperaturah (če merimo ob oknu, kjer smo izpostavljeni sončni svetlobi bo temperatura višja; stran od okna, kjer je lega bolj senčna, bo temperatura nižja; temperatura je odvisna tudi od velikosti oken; temperatura bo višja v bližini prižganega radiatorja ali blizu luči);
 - na podlagi mikroklimе v razredu induktivno sklepamo na pojav mikroklimе v naravnem okolju – preko razgovora z učenci skupaj poiščemo vzroke za mikro – klimatske razlike v naravnem okolju: vpliv prisojne in osojne lege, vpliv kotlinske lege, vpliv zazidanosti v mestih, itd.
- Orientacija zemljevida (okolica šole) na terenu, uporaba kompasa:
 - učenci orientirajo zemljevid s pomočjo kompasa in opazovanja okolja ter določijo smeri neba;
 - učencem povemo pot, ki jo bomo prehodili in glede na merilo morajo ugotoviti koliko bomo dejansko prehodili;
- Opazovanje lokalnega razvoja – v bližnji ali širši okolici šole (primernost lokacije presodi učitelj):
 - učenci opazujejo rabo tal na izbranem območju;
 - učenci vrednotijo vpliv ljudi na geografsko okolje;
 - učenci ugotavljajo kako in zakaj ljudje iščejo načine za ohranitev geografskega okolja;

Pred opazovanjem na terenu lahko učencem predstavimo tudi aktualen članek iz lokalnega časopisa, če se navezuje na naše opazovanje. S tem spodbujamo zanimanje za dogajanje v našem okolju in aktivno vključevanje vanj.

Geografske ekskurzije so lahko krajše in usmerjene v domačo regijo. Udeleženci tu pridobivajo geografske pojme ter spoznavajo pojave in procese. Pot ekskurzije načrtujejo aktivni učiteljev geografije skupaj z učitelji drugih predmetov. Učitelji skupaj določijo in uskladijo cilje, vsebino in pot ekskurzije. Na ekskurzijah udeleženci razvijajo prostorske predstave, utrjujejo geografske pojme, tako da od blizu opazujejo in preučujejo pokrajino. Učitelj geografije udeležence pred odhodom na ekskurzijo dobro pripravi. Seznanji jih s cilji in potjo ekskurzije. Udeležencem razdeli naloge, ki obsegajo pripravo dela poti po literaturi, poročanje, anketiranje, nabiranje vzorcev kamnin ipd. Pri izvajanju učnega načrta je obvezna izvedba najmanj ene ekskurzije. Spoznavne cilje pouka na terenu učitelj najbolje uresničuje z **metodo dela z zemljevidom** (orientacija, spremljanje in označevanje poti na zemljevidu), z vodenim opazovanjem na izbranih lokacijah, kjer udeleženci izpolnjujejo naloge z delovnega lista. Delovne liste z ekskurzij udeleženci nato zbirajo v posebni mapi. (Program osnovne šole za odrasle, 2003)

Izbira učne metode in oblike je prepuščena učitelju; lahko jih tudi kombinira. Vendar je pestrost v učnih oblikah in metodah treba uporabljati premišljeno. Za učinkovitost in zanimivost geografskega pouka je dobro uporabljati različne načine motivacije, ne samo na

začetku pouka, temveč tudi med poukom. Motivacija je za udeležence lahko tudi sodelovanje pri načrtovanju pouka.

5. EMPIRIČNI DEL

5.1. Namen in cilji empirične raziskave

Namen raziskave je preizkusiti ter prikazati trajnost geografskega znanja (faktografsko znanje) in zmožnost kompleksnega geografskega razmišljanja (celostnega logičnega sklepanja in povezovanja naučenih dejstev) med odraslimi, ki zaključujejo program osnovne šole za odrasle in rezultate primerjati z rezultati učencev, ki zaključujejo redno osnovno šolo.

Na podlagi ugotovitev ankete in preizkusa znanja ter primerjalne analize med odraslimi in učenci redne osnovne šole, smo želeli utemeljiti potrebe odraslih pri osnovnošolskem geografskem izobraževanju in postaviti smernice za geografsko poučevanje odraslih.

* V nadaljevanju za učence v osnovni šoli za odrasle uporabljam izraz odrasli, za učence redne osnovne šole pa šolarji.

Cilji empirične raziskave:

- prikazati število let od rednega osnovnega šolanja odraslih in njihov status;
- ugotoviti kako odrasli in šolarji ocenjujejo pomen geografskega znanja in v katerih situacijah jim geografsko znanje najbolj koristi;
- ugotoviti kako odrasli in šolarji ocenjujejo svoje splošno geografsko znanje;
- opredeliti geografske teme, ki bi jih želeli odrasli in šolarji pri pouku geografije bolje spoznati;
- ugotoviti interes odraslih in šolarjev za dokumentarne oddaje in revije z geografsko vsebino;
- s preizkusom geografskega znanja med odraslimi in šolarji, ki zaključujejo 9. razred osnovne šole, ugotoviti oz. opredeliti njihovo:
 - znanje imen in lege kontinentov, oceanov ter glavnega vzporednika in poldnevnik na nemi karti sveta,
 - sposobnost orientacije na zemljevidu po smereh neba in razumevanje merila na zemljevidu,
 - poznavanje toplotnih pasov na Zemlji in sposobnost sklepanja kateri toplotni pas je najbolj primeren za življenje ter v katerem toplotnem pasu leži Slovenija,
 - poznavanje glavne posledice gibanja Zemlje okrog Sonca,
 - sposobnost opredelitve tipa podnebja iz klimograma in opis značilnosti tega podnebja,
 - sposobnost razlage izbranih geografskih pojmov: savana, gejzir, nomadska živinoreja, pasati, naravni prirastek, kisli dež,

- znanje opredelitve naravnogeografskih enot (pokrajin) v Sloveniji in sposobnost vzročno – posledičnega sklepanja o različni gostoti poselitve po pokrajinah in dejavnikih, ki vplivajo na gostoto poselitve,
 - sposobnost opredelitve tipov reliefa na izbranih primerih: Bohinjsko jezero, Škocjanska jama, Strunjski klif, Suha dolina ali vadi,
 - prepoznavanje oblik kraškega reliefa,
 - znanje izbranih značilnosti nekaterih kontinentov: Avstralija, Severna in Južna Amerika, Azija, Evropa;
- na podlagi rezultatov geografskega preizkusa znanja prikazati oz. opisati stopnjo faktografskega znanja odraslih in opredeliti zmožnost za kompleksno geografsko razmišljanje ter postaviti smernice za pouk geografije odraslih (učne oblike in metode).

S preizkusom geografskega znanja smo želeli pridobiti okvirno sliko geografskega znanja odraslih. Geografija je zelo kompleksna veda, zato bi pri tem preizkusu lahko upoštevali veliko različnih ciljev, ki bi zajeli še več različnih geografskih znanj. Odločili smo se, da za vsak razred osnovne šole izberemo nekaj znanj, ki so zajeta v učnem načrtu za odrasle.

S cilji, ki se navezujejo na preizkus geografskega znanja, smo želeli preveriti izjave učiteljev geografije za odrasle, ki pravijo, da je geografsko znanje odraslih v 9. razredu zelo slabo že pri osnovah iz nižjih razredov osnovne šole, kot so npr.: imena in lega kontinentov in glavnih oceanov, smeri neba, orientacija z zemljevidom, razumevanje gibanja Zemlje, toplotni pasovi in poznavanje značilnosti različnih tipov podnebij, reliefne oblike. Učitelji menijo, da zaradi slabega predznanja odraslih težko izvajajo aktivnejše učne metode (problemski pouk). Prav tako pa je pri izvajanju teh metod potrebno bolj kompleksno geografsko razmišljanje, pri katerem imajo odrasli posledično (zaradi slabega predznanja) velike težave. Zato smo za kompleksnejše vprašanje (želeli smo preveriti sposobnost kompleksnega geografskega razmišljanja) izbrali temo, ki se navezuje na geografijo Slovenije, ki so jo obravnavali anketiranci v tekočem letu. Predvidevali smo, da je posledično njihovo faktografsko znanje na to temo lahko boljše, kajti od obiskovanja nižjih razredov osnovne šole je lahko minilo tudi že več let.

5.2. Hipoteze

Zaradi primerjalne analize tistih rezultatov raziskave, ki se navezujejo izključno na vzorec, smo preverjali enake hipoteze za odrasle in šolarje. Pri postavljanju hipotez, ki smo jih preverjali za naš vzorec smo uporabili več kriterijev: polovica (50 %), več kot polovica, za večino pa smo opredelili kriterij 70 %. S kriterijem 70 % smo želeli izpostaviti rezultate, za katere smo pričakovali večja odstopanja.

Hipoteze, ki smo jih preverjali za naš vzorec:

- Več kot polovica anketiranih odraslih/šolarjev ne zna določiti lege in imen večine (6 – 7) kontinentov (Evropa, Azija, Afrika, Avstralija, Severna Amerika, Južna Amerika, Antarktika) na nemi karti sveta.
- Večina (70 %) anketiranih odraslih/šolarjev ne zna določiti lege in imen glavnih oceanov (Atlantski ocean, Tihi ocean in Indijski ocean) na nemi karti sveta.
- Več kot polovica anketiranih odraslih/šolarjev ima težave pri določanju smeri neba.
- Polovica anketiranih odraslih/šolarjev zna razložiti kaj nam pove merilo na karti.
- Polovica anketiranih odraslih/šolarjev zna naštetih toplotne pasove na Zemlji.
- Polovica anketiranih odraslih/šolarjev ve, da je glavna posledica gibanja Zemlje okrog Sonca menjavanje letnih časov.
- Več kot polovica anketiranih odraslih/šolarjev ne zna razbrati tip podnebja iz klimograma.
- Večina (70 %) anketiranih odraslih/šolarjev zna določiti tip reliefa za določene oblike reliefa.
- Večina (70 %) anketiranih odraslih/šolarjev zna naštetih naravnogeografske pokrajine v Sloveniji.

Hipoteze, ki smo jih preverjali za osnovno populacijo:

- Odrasli pripisujejo večji pomen in uporabnost geografskemu znanju kot šolarji.
- Odrasli slabše ocenjujejo svoje splošno geografsko znanje kot šolarji.
- Odrasli na nemo karto sveta pravilno vpišejo manjše število kontinentov kot šolarji.
- Odrasli na nemo karto sveta pravilno vpišejo manjše število oceanov kot šolarji.
- Odrasli imajo večje težave pri določanju smeri neba pri potovanju iz Grčije v Estonijo ter iz Ljubljane v Maribor, kot šolarji.
- Odrasli slabše odgovarjajo na vprašanje glede razumevanja merila na karti 1 : 50000 kot šolarji.

- Odrasli navajajo manjše število toplotnih pasov kot šolarji.
- Več šolarjev kot odraslih zna pravilno določiti glavno posledico gibanja Zemlje okrog Sonca.
- Šolarji imajo manj težav pri razumevanju klimograma kot odrasli.
- Odrasli pravilno navajajo manjše število naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji kot šolarji.
- Šolarji bolje poznajo skico arteškega vodnjaka kot odrasli.
- Odrasli znajo bolje kot šolarji opredeliti gospodarsko najrazvitejše in pomembno poselitveno območje Avstralije.
- Odgovori šolarjev, vezanih na najbolj razvito panogo v Afriki, so bolj pravilni kot odgovori odraslih.
- Šolarji odgovarjajo na vprašanja, ki se navezujejo na Evropo, bolj pravilno kot odrasli.

5.2. Metodologija dela

5.2.1. Metode dela

- deskriptivna metoda
- kvantitativna metoda
- kavzalno – neeksperimentalna

5.2.2. Tehnike

- anketa
- test znanja
- kvantitativna in kvalitativna analiza rezultatov ankete in testa
- primerjalna analiza rezultatov učencev osnovne šole za odrasle in redne osnovne šole

5.2.3. Instrumenti

- anketni vprašalnik (glej prilogo 1) in test znanja (glej prilogo 2) za odrasle, ki zaključujejo osnovno šolo za odrasle ter učence, ki zaključujejo redno osnovno šolo;
- statistični izračuni: statistična vrsta – frekvenčna distribucija (absolutna frekvenca – f), odstotna frekvenca (f %), t – preizkus za neodvisne vzorce: primerjava aritmetičnih sredin dveh skupin, χ^2 – preizkus: primerjava empiričnih ter teoretičnih frekvenc dveh spremenljivk;

5.2.4. Populacija in raziskovalni vzorec

Osnovna populacija je hipotetična, predstavljajo jo vsi odrasli, ki zaključujejo 9. razred osnovne šole za odrasle v Sloveniji in učenci, ki zaključujejo 9. razred redne osnovne šole v šolskem letu 2006/2007. V prvi vzorec sem zajela 75 odraslih iz 8 osnovnih šol za odrasle iz različnih krajev v Sloveniji, v drugi vzorec pa 77 učencev iz dveh rednih osnovnih šol. Vzorec je bil priložnosten, izbran glede na namen raziskave.

Med 74 anketiranimi odraslimi je več kot polovica (57 %) moškega spola in 43 % ženskega spola. Struktura anketirancev glede na spol je v redni osnovni šoli zelo podobna strukturi anketirancev v osnovnih šolah za odrasle. Med 77 anketiranimi učenci v redni osnovni šoli za odrasle je več kot polovica (58 %) moškega spola in 42 % ženskega spola.

Preglednica 5: Struktura anketirancev glede na spol v osnovni šoli za odrasle in redni osnovni šoli.

SPOL	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Moški	43	57,3	45	58,4
Ženski	32	42,7	32	41,6
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: anketa, 2007

Več kot polovica anketiranih v osnovnih šolah za odrasle je starih od 15 do 24 let. Najmanjši delež anketiranih odraslih je starih nad 45 let. Najvišja starost med odraslimi anketiranci je 54 let, najnižja 15 let, njihova povprečna starost pa je 21 let.

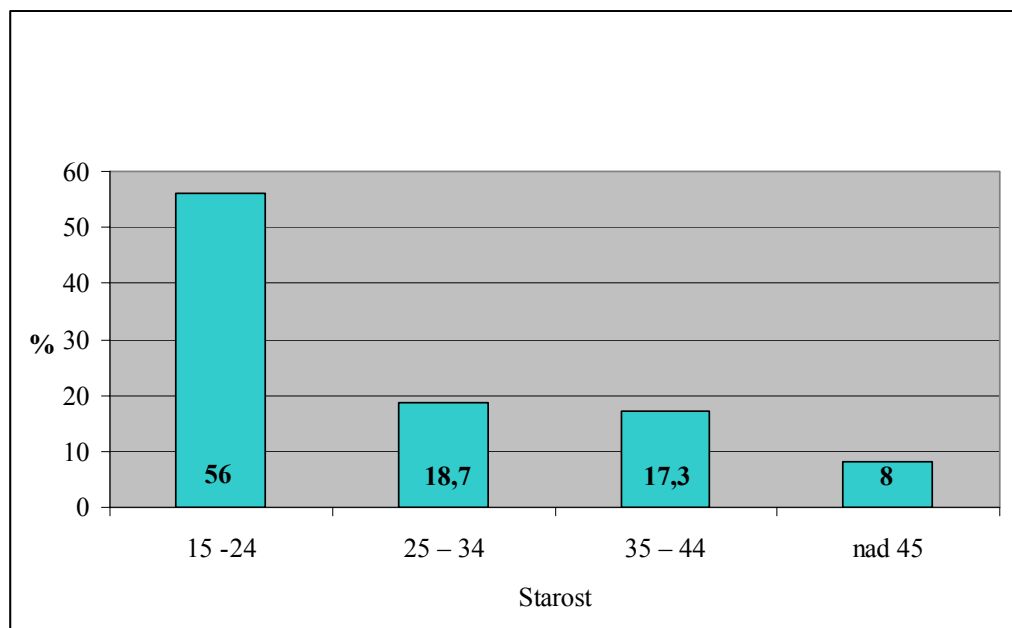
V redni osnovni šoli so vsi anketirani učenci stari 14 ali 15 let.

Preglednica 6: Struktura anketirancev glede na starost, v osnovnih šolah za odrasle.

STAROST	f	f %
15 -24	42	56,0
25 – 34	14	18,7
35 – 44	13	17,3
nad 45	6	8,0
Skupaj	75	100,0

Vir: anketa, 2007

Graf 1: Struktura anketirancev glede na starost, v osnovnih šolah za odrasle.

Vir: anketa, 2007

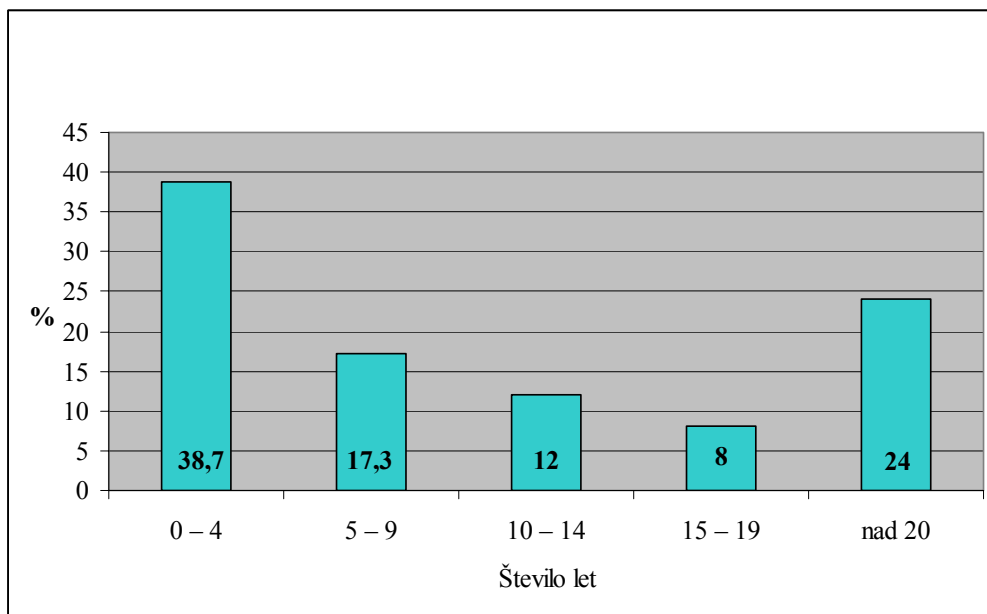
Povprečno število let od rednega osnovnega šolanja anketiranih odraslih je 10,5 let, najvišje število let od rednega osnovnega šolanja je 39 let, najnižje število let od rednega šolanja pa pol leta. Največji delež odraslih (38,7 %) je redno osnovno šolanje obiskovalo pred 0,5 do 4 leti, več kot petina odraslih je redno osnovno šolo obiskovalo 20 ali več let nazaj.

Preglednica 7: Število let od rednega osnovnega šolanja.

ŠTEVILO LET OD REDNEGA ŠOLANJA	f	f %
0 – 4	29	38,7
5 – 9	13	17,3
10 – 14	9	12,0
15 – 19	6	8,0
nad 20	18	24,0
Skupaj	75	100,0

Vir: anketa, 2007

Graf 2: Število let od rednega osnovnega šolanja med odraslimi.

Vir: anketa, 2007

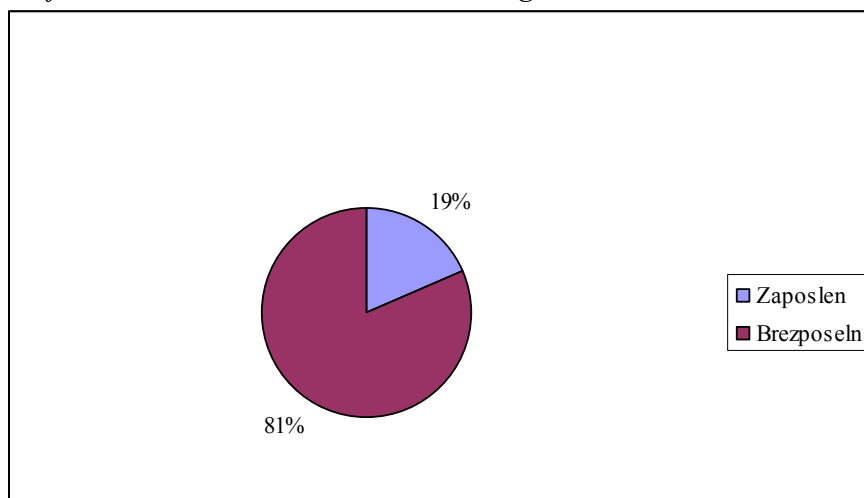
Med anketiranimi odraslimi je največ brezposelnih in sicer 81,3 %, približno petina (18,7 %) pa je zaposlenih.

Preglednica 8: Status anketirancev v osnovnih šolah za odrasle.

STATUS	f	f %
Zaposlen	14	18,7
Brezposeln	61	81,3
Skupaj	75	100,0

Vir: anketa, 2007

Graf 3: Struktura odraslih anketirancev glede na status.

Vir: anketa, 2007

5.2.5. Postopek zbiranja podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v mesecu maju in juniju leta 2007 v naslednjem zaporedju:

- vzpostavitev stika z enotami osnovnih šol za odrasle, delujočih v šolskem letu 2006/2007, v Sloveniji in dogovor o načinu izvedbe anketiranja in testa znanja (preko elektronske pošte in telefona),
- izvedba anketiranja in testa znanja glede na dogovor s posamezno osnovno šolo za odrasle (pri učnih urah geografije ali pri drugih učnih urah),
- izbira dveh rednih osnovnih šol in izvedba anketiranja in testa znanja pri rednih urah geografije.

Skupno smo zbrali 105 odgovorov na anketni vprašalnik in test znanja v osnovnih šolah za odrasle, od tega je bilo za statistično obdelavo ustreznih 75 odgovorov. V rednih osnovnih šolah smo zbrali 96 odgovorov, od tega smo za raziskavo uporabili 77 ustreznih odgovorov.

5.2.6. Postopek obdelave podatkov:

Podatke, pridobljene iz ankete in testa znanja smo statistično obdelali z računalniškim programom SPSS in grafično prikazali s programom Microsoft Excel. Zapisane odgovore anketirancev smo statistično obdelali na deskriptivni ravni. Vprašanja odprtega tipa smo ustrezno kategorizirali.

Ker večina anketirancev ni odgovorila na spodaj navedena vprašanja, jih nismo upoštevali pri obdelavi podatkov:

- Kako imenujemo vrtničast vihar v Severni Ameriki?
- Kaj je značilno za monsunsko podnebje v jugovzhodni Aziji in kako vpliva na življenje ljudi?
- Naštej obnovljive in neobnovljive vire energije v Sloveniji.

* Pri navajanju rezultatov t – preizkusa smo upoštevali standarde APA (American Psychological Association), po katerih se navaja naslednje parametre: M (aritmetično sredino), SE (standardno napako ocene aritmetične sredine), t (vrednost t – testa), df (stopnje prostosti) ter p (statistično pomembnost testa) (Field, 2005).

* Pri navajanju rezultatov χ^2 – preizkusa smo navajali naslednje parametre: df (stopnje prostosti), χ^2 (vrednost χ^2 – preizkusa) in p (statistično pomembnost testa).

6. REZULTATI ANKETE Z INTERPRETACIJO

6.1. Pomen in uporabnost geografskega znanja

Med skupino odraslih ($M = 1,61$, $SE = 0,063$) in skupino šolarjev ($M = 1,83$, $SE = 0,054$) glede mnenja o pomenu in uporabnosti geografskega znanja, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($t(145,864) = 2,642$, $(p = 0,009) < 0,05$). *Hipotezo, da odrasli pripisujejo večji pomen in uporabnost geografskemu znanju kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 1 % tveganjem potrdimo.*

Več kot polovica (56 %) odraslih anketirancev in tri četrtine šolarjev meni, da je geografsko znanje pomembno. 41,3 % odraslih ocenjuje geografsko znanje kot zelo pomembno, medtem ko je delež šolarjev, ki ocenjujejo geografsko znanje kot zelo pomembno, v redni osnovni šoli za polovico manjši (20,8 %).

Preglednica 9: Vrednotenje pomena geografskega znanja med odraslimi in šolarji.

POMEN GEOGRAFSKEGA ZNAJJA	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Zelo pomembno (1)	31	41,3	16	20,8
Pomembno (2)	42	56,0	58	75,3
Nepomembno (3)	2	2,7	3	3,9
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: anketa, 2007

Več kot polovica, tako odraslih anketirancev kot šolarjev na vprašanje v kakšnih situacijah jim geografsko znanje koristi, navaja različne oblike potovanj ali orientacijo z zemljevidom oz. orientacijo v različnih okoljih, približno desetina tako odraslih kot šolarjev pa meni, da jim geografsko znanje koristi predvsem za nadaljnje izobraževanje ali kot splošna razgledanost.

Preglednica 10: Vrednotenje uporabnosti geografskega znanja med odraslimi in šolarji.

UPORABNOST GEOGRAFSKEGA ZNAJJA	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Potovanje, orientacija	46	61,3	52	67,5
Ostalo: nadaljnje izobraževanje, splošna razgledanost, razumevanje poročil	10	13,3	10	13,0
Brez odgovora	19	25,3	15	19,5
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: anketa, 2007

6.2. Splošna ocena geografskega znanja

Med skupino odraslih ($M = 1,99$, $SE = 0,053$) in skupino šolarjev ($M = 1,59$, $SE = 0,064$) glede lastne ocene splošnega geografskega znanja, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($t(141,116) = -4,718$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). *Hipotezo, da odrasli slabše ocenjujejo svoje splošno geografsko znanje kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 0,1 % tveganjem potrdimo.*

Več kot tri četrtine odraslih anketirancev in polovica šolarjev ocenjuje svoje geografsko znanje z oceno dobro. Delež tistih, ki svoje geografsko znanje ocenjujejo z oceno zelo dobro je med šolarji 41,6 %, kar je za 30 % več kot med odraslimi (10,7 %).

Preglednica 11: Ocena lastnega, splošnega geografskega znanja med odraslimi in šolarji.

SPLOŠNA OCENA GEOGRAFSKEGA ZNANJA	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Zelo dobro (1)	8	10,7	32	41,6
Dobro (2)	58	77,3	40	51,9
Slabo (3)	7	9,3	2	2,6
Brez odgovora	2	2,7	3	3,9
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: anketa, 2007

6.3. Interes za geografske teme ter geografske revije in oddaje

Delež tistih, ki bi si želeli bolje spoznati geografijo Slovenije, je med anketiranimi odraslimi za 10 % večji, kot med šolarji, medtem ko je med šolarji približno 10 % večje zanimanje za geografijo sveta kot med odraslimi. Tako med odraslimi in med šolarji je malo več kot polovica teh, ki niso odgovorili na vprašanje. Sklepamo, da jih geografija ne zanima dovolj, da bi odgovorili na odprto vprašanje o geografskih temah, ki jih bi želeli bolje spoznati.

Preglednica 12: Opredelitev geografskih tem, ki bi jih odrasli v času šolanja želeli bolje spoznati.

UČNE TEME	f	f %
Geografija Slovenije	13	17,3
Geografija sveta (Severna in Južna Amerika, turistične destinacije)	20	26,6
Brez odgovora	42	56,0
Skupaj	75	100,0

Vir: anketa, 2007

Preglednica 13: Opredelitev geografskih tem, ki bi jih šolarji v času šolanja želeli bolj spoznati.

UČNE TEME	f	f %
Geografija Slovenije	3	3,9
Geografija sveta (Severna in Južna Amerika, Azija, Arktika, Antarktika, Avstralija, verstva sveta)	29	37,7
Geografija Evrope (Balkan, Sredozemlje)	4	5,2
Brez odgovora	41	53,2
Skupaj	77	100,0

Vir: anketa, 2007

Več kot polovica anketiranih odraslih (62,7 %) zanimajo dokumentarne oddaje z geografsko vsebino, med šolarji pa je teh približno polovica. Delež tistih, ki berejo revije z geografsko vsebino pa je med šolarji (28,6 %) višji za približno 10 % kot med odraslimi (20 %).

Preglednica 14: Interes odraslih in šolarjev za geografske revije in oddaje.

INTERES ZA GEOGRAFSKE REVIJE IN ODDAJE	Odrasli				Šolarji			
	DA f f %	NE f f %	BREZ ODG. f f %	SKUPAJ f f %	DA f f %	NE f f %	BREZ ODG. f f %	SKUPAJ f f %
REVIJE	15 20,0	55 73,3	5 6,7	75 100	22 28,6	53 68,8	2 2,6	77 100
ODDAJA	47 62,7	27 36,0	1 1,3	75 100	42 54,5	32 41,6	3 3,9	77 100

Vir: anketa, 2007

Z rezultati ankete smo pridobili osnovne podatke o anketiranih odraslih in šolarjih (spol, starost, status odraslih, število let od rednega šolanja med odraslimi). Poleg tega smo z anketo ugotovili tudi vrednotenje pomena geografskega znanja in zanimanje za geografske teme med anketiranci. Med odraslimi in šolarji smo potrdili statistično pomembnost razlik glede vrednotenja pomena geografskega znanja in ocenjevanja lastnega geografskega znanja. Odrasli pripisujejo geografskemu znanju povprečno večji pomen kot šolarji, svoje geografsko znanje pa v povprečju slabše ocenjujejo kot šolarji. Med skupinama pa glede interesa za geografske teme ter geografske revije in oddaje, nismo potrdili statistično pomembnih razlik, ker frekvence odgovorov niso ustrezale pogojem za statistični preizkus.

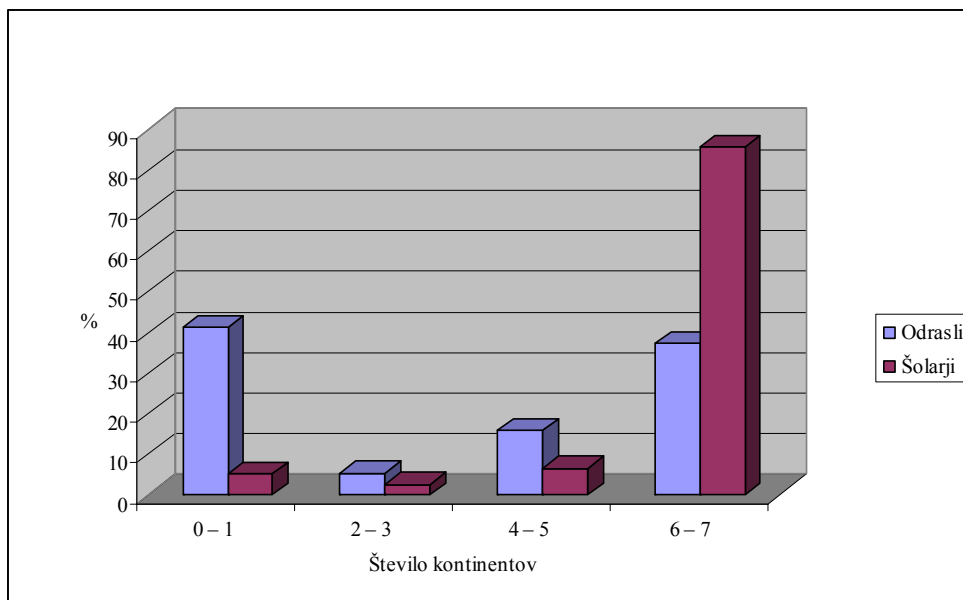
7. REZULTATI TESTA ZNANJA Z INTERPRETACIJO REZULTATOV

Rezultati so pri interpretaciji podani večinoma v grafični obliki, v prilogi pa so vsi rezultati podani tudi v tabelah.

7.1. Znanje imen in lege kontinentov ter oceanov

Med skupino odraslih ($M = 3,43$, $SE = 0,341$) in skupino šolarjev ($M = 6,12$, $SE = 0,189$) glede števila pravilno vpisanih kontinentov na nemi karti sveta, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($t(116,0149) = 6,901$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). **Hipotezo, da odrasli vpišejo manjše število kontinentov na nemo karto sveta kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 0,1 % tveganja potrdimo.**

Graf 4: Število pravilno vpisanih kontinentov (Evropa, Azija, Afrika, Avstralija, Severna Amerika, Južna Amerika, Antarktika), na nemi karti sveta med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Hipotezo, da več kot polovica (62,7 %) odraslih ne zna določiti lege in imen večine (6 – 7) kontinentov na nemi karti sveta, za naš vzorec lahko potrdimo. Za šolarje pa isto hipotezo za naš vzorec ovržemo, saj velika večina (85,7 %) zna določiti imena in pravilno lego večine kontinentov. Med odraslimi je več kot tretjina tistih, ki ne poznajo imen in lege kontinentov (0 – 1), medtem ko je med šolarji ta odstotek zelo majhen (5,2 %).

Pri vpisovanju kontinentov na nemo karto sveta so imeli odrasli zelo veliko težav, kar kaže na to, da je njihovo temeljno geografsko znanje zelo pomanjkljivo. Kljub temu, da zaključujejo 9. razred osnovne šole. Več kot polovica je imela težave z določanjem imen in lege kontinentov na nemi karti sveta. Težave se kažejo tako, da ne odgovarjajo na vprašanje oz. v napakah:

- *ne ločijo pojmov kontinent in država:*

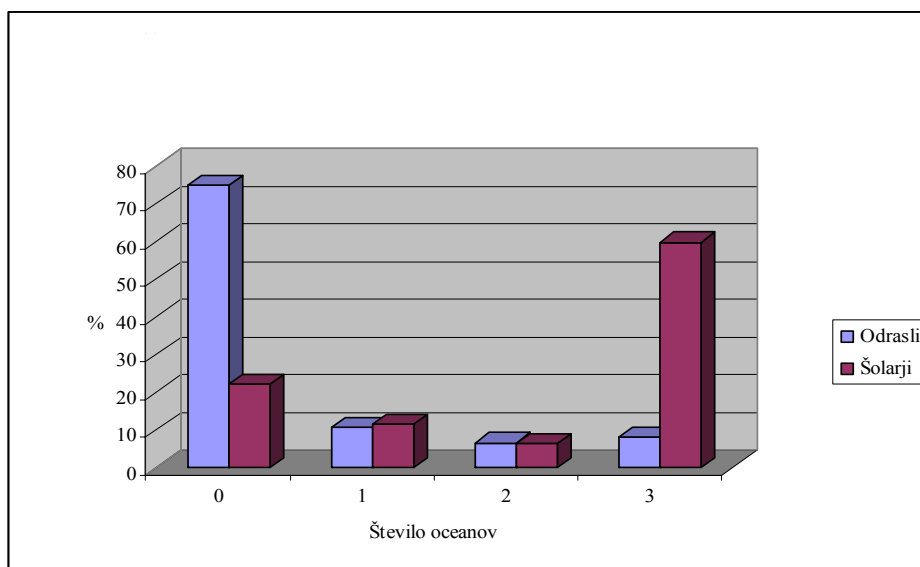
npr. – vpišejo rešitve: Rusija namesto Evropa, Kitajska in Rusija namesto Azija, Brazilija namesto Južna Amerika, Kanada namesto Severna Amerika; ZDA namesto Severna Amerika,

- poznajo imena kontinentov, ne poznajo pa njihove lege na nemi karti sveta:
npr. – vpišejo rešitve: Azija namesto Avstralija, Afrika namesto Avstralija, Antarktika namesto Evropa;

- ne ločijo pojmov kontinent in ocean:
npr. – vpišejo rešitev: Južna Amerika namesto Indijski ocean, Evropa namesto Tihi ocean;

Šolarji v primerjavi z odraslimi niso imeli večjih težav pri vpisovanju kontinentov na nemo karte sveta.

Graf 5: Število pravilno vpisanih oceanov (Atlantski, Tihi, Indijski), na nemi karti sveta, med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Hipotezo, da večina (tri četrtine) odraslih ne zna določiti lege in imen glavnih oceanov (Atlantski ocean, Tihi ocean in Indijski ocean) na nemi karti sveta, za naš vzorec potrdimo. Na podlagi rezultatov za šolarje hipotezo za naš vzorec ovržemo.

Le 8 % odraslih je določilo pravilno ime in lego vseh treh oceanov, skoraj petina odraslih pa je pravilno vpisala 1 – 2 oceana.

Tudi šolarji so imeli pri določanju lege in imen oceanov več težav kot pri kontinentih, vendar je kljub temu več kot polovica (59,7 %) znala določiti vse tri oceane pravilno, približno petina pa ni znala določiti nobenega.

Med skupino odraslih ($M = 0,48$, $SE = 0,108$) in skupino šolarjev ($M = 2,04$, $SE = 0,108$) glede števila pravilno vpisanih oceanov na nemi karti sveta, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($t(139,625) = 8,626$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). ***Hipotezo, da odrasli na nemo karto sveta pravilno vpišejo manjše število oceanov kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 0,1 % tveganjem potrdimo.***

Tako pri odraslih kot pri šolarjih je pri določanju oceanov na nemi karti sveta prihajalo do podobnih napak (npr.: zamenjava Atlantskega in Tihega oceana). Pri odraslih pa je bilo tudi nekaj večjih napak (npr.: Egejsko morje namesto Indijski ocean).

Podrobnejši rezultati odraslih in šolarjev po posameznih odgovorih (kontinenti, oceani, glavni vzporednik in poldnevnik) na nemi karti sveta so razvidni iz preglednic v prilogi 3.

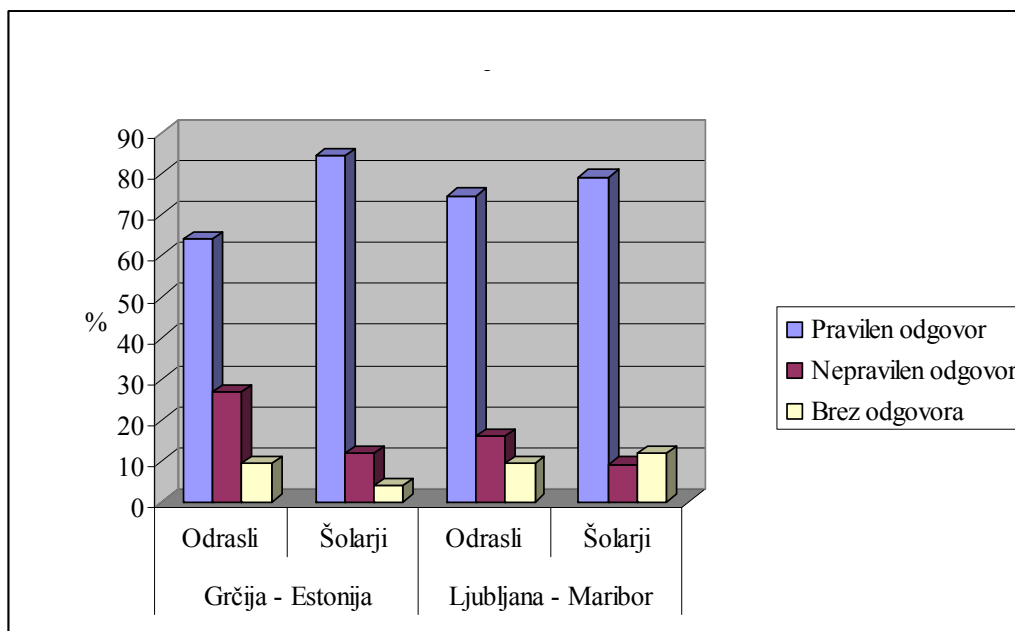
Glede na rezultate odraslih pri vpisovanju kontinentov in oceanov na nemo karto sveta sklepamo, da odrasli pri pouku geografije premalo uporabljajo zemljevid (na obiskih po osnovnih šolah za odrasle sem opazila, da je opremljenost z zemljevidi slaba ali pa jih sploh ni; tako je veliko odvisno od motivacije in pripravljenosti učitelja). Upoštevati pa moramo tudi dejstvo, da morda tega znanja niso nikdar usvojili in ker je učna snov v 9. razredu namenjena geografiji Slovenije, učitelj zaradi omejenega števila ur geografije pri pouku ni preverjal njihovega geografskega predznanja ali pa je kljub učiteljevemu trudu motivacija učencev prenizka, da bi usvojili osnovno geografsko znanje, ki je del splošne razgledanosti.

Mislimo, da je potrebno preverjati geografsko predznanje odraslih in pri učnih urah nekaj časa posvetiti tudi geografskim osnovam, kot so znanje imen in lege kontinentov in oceanov ob zemljevidu.

7.2. Orientacija po smereh neba

Hipotezo, da ima več kot polovica odraslih/šolarjev težave pri določanju smeri neba, za naš vzorec ovržemo. Na vprašanje, v kateri smeri neba potujemo iz Grčije v Estonijo, je več kot polovica (64 %) odraslih odgovorila pravilno. Na vprašanje v kateri smeri neba potujemo iz Ljubljane v Maribor pa je tri četrtine odraslih odgovorilo pravilno. Sklepamo, da so imeli nekateri težave pri prvem vprašanju zaradi slabega znanja imen in lege evropskih držav. Pri vprašanju, ki je vezano na dve največji slovenski mesti, pa so imeli manj težav, kar je razvidno tudi iz grafa št. 6.

Graf 6: Določanje smeri neba med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Med skupino odraslih in skupino šolarjev glede pravilnega določanja smeri neba pri potovanju iz Grčije v Estonijo, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 6,488$, ($p = 0,011$) $< 0,05$). Pri določanju smeri neba pri potovanju iz Ljubljane v Maribor pa med skupinama ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik ($\chi^2(1) = 1,529$, ($p = 0,216$) $>$

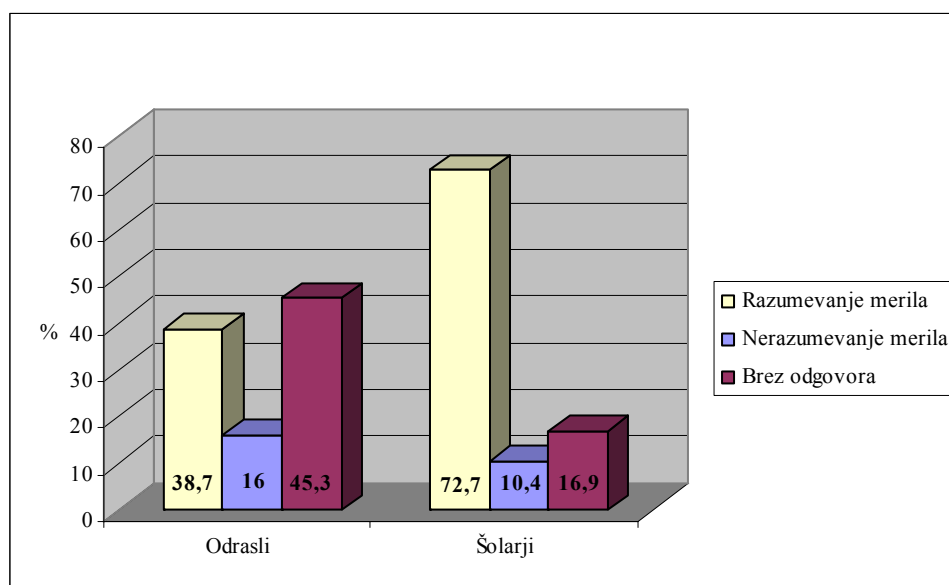
0,05). **Hipotezo, da imajo odrasli več težav pri določanju smeri neba (Grčija – Estonija) kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 1 % tveganjem potrdimo. Hipotezo, da imajo odrasli več težav pri določanju smeri neba (Ljubljana – Maribor), na podlagi rezultatov za osnovno populacijo ovržemo.**

Rezultati pri šolarjih se v primerjavi z odraslimi najbolj razlikujejo pri vprašanju, ki je vezano na Grčijo in Estonijo, kjer je delež pravilnih odgovorov za 20 % višji kot pri odraslih, pri drugem vprašanju pa sta deleža pravilnih odgovorov pri obeh skupinah zelo podobna (okoli tri četrtine). Sklepamo, da imajo šolarji boljše znanje o imenih in legi evropskih držav in so zato lažje pravilno odgovorili na prvo vprašanje.

Graf zelo jasno prikaže, da so imeli odrasli manj pravilnih odgovorov pri določanju smeri neba pri potovanju iz Grčije v Estonijo. Kot smo že omenili je lahko to posledica slabšega znanja imen in lege evropskih držav, verjetno pa bi imeli težave tudi z ostalimi državami po svetu. Predlagamo, da bi učitelji s kratkimi nekajminutnimi vajami (podobnimi kot je vaja za določanje smeri neba iz preizkusa znanja za raziskavo) na začetku učne ure, ob zemljevidu vadili hkrati smeri neba in ter spoznavali imena in lege držav, lahko tudi svetovno znanih mest in turističnih destinacij.

7.3. Razumevanje merila na karti

Graf 7: Razumevanje merila na karti 1 : 50000 med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Med skupino odraslih in skupino šolarjev glede pravilnega razumevanja merila na karti 1 : 50000, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2 = 4,557$, $p = 0,033$) < 0,05). **Hipotezo, da odrasli slabše odgovarjajo na vprašanje glede razumevanja merila na karti 1 : 50000 kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo s 5 % tveganjem potrdimo.**

Skoraj 40 % odraslih je znalo razložiti pomen merila na karti, med šolarji pa večina (skoraj tri četrtine). Odrasli in šolarji so najbolj pogosto razlagali pomen merila 1 : 50000 z razlago, da 1 cm na karti pomeni 50000 cm v naravi ali pa da gre za 50000-kratno pomanjšanje Zemljinega površja na zemljevidu. Nihče med odraslimi in med šolarji pa ni odgovoril bolj nazorno, npr. da merilo 1 : 50000 pomeni, da 1cm na zemljevidu predstavlja 500 m v naravi.

Hipotezo, da zna polovica odraslih razložiti, kaj pomeni merilo na karti 1 : 50000, za naš vzorec ovržemo, za šolarje pa enako hipotezo potrdimo.

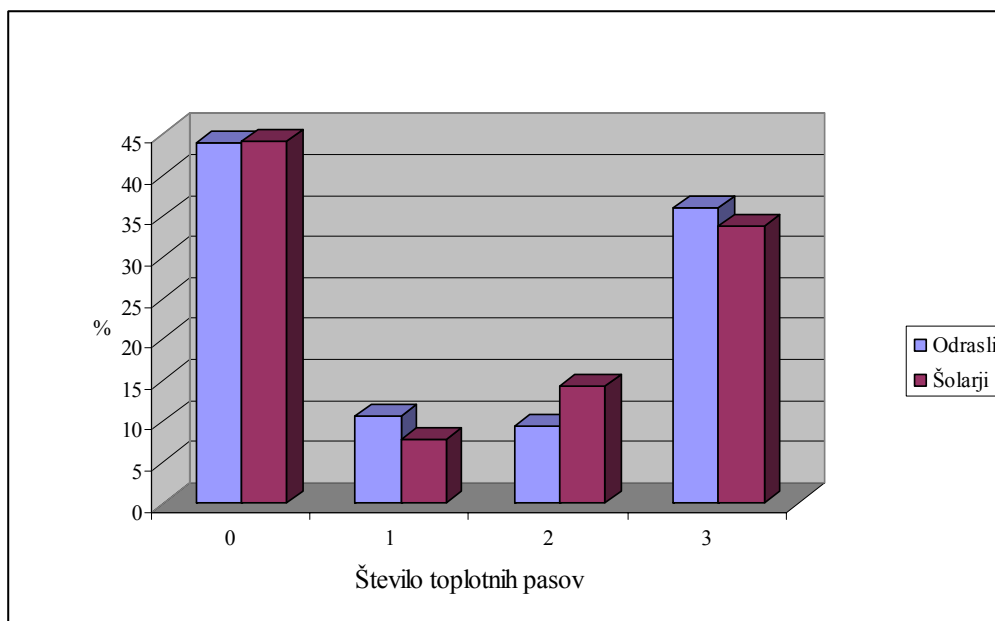
Pri vprašanju o merilu na karti smo želeli ugotoviti, ali odrasli razumejo kaj jim pove merilo na karti in znajo to tudi dejansko uporabiti npr. na potovanju. Ugotovili smo, da bi morali postaviti vprašanje drugače, če bi želeli bolj konkretne odgovore in sicer npr.: Koliko km v naravi predstavlja 4 cm na karti, ki ima merilo 1 : 50000? Toda namerno nismo, ker nas je zanimalo, če bo kdo sam napisal bolj konkreten oz. uporaben odgovor.

Sklepamo, da je glavni vzrok za to, da imajo odrasli, ki zaključujejo osnovno šolo za odrasle (in s tem tudi osnovnošolski pouk geografije) slabo predstavo o tem kaj jim lahko pove merilo na karti, slabo poznavanje merskih enot in obvladovanje njihovega preračunavanja. Torej je pri razumevanju merila zelo pomembno tudi matematično znanje, ki pa je pri odraslih, ki naknadno pridobivajo osnovnošolsko izobrazbo pomanjkljivo. Ravno pri tem bi lahko opozorili na pomen poznavanja merskih enot in njihovega preračunavanja (matematično znanje) v povezavi z razumevanjem merila na karti (geografsko znanje) v življenju in s tem pridobili motivacijo odraslih, ki jim veliko več pomeni uporabno znanje. To dokazujejo tudi rezultati ankete, ki so pokazali, da odrasli vidijo uporabnost geografskega znanja predvsem pri potovanjih in orientaciji.

Razumevanje merila na karti odrasli lahko pridobijo z vodenimi praktičnimi vajami. Najprej morajo pridobiti občutek, kaj pomeni, če je naravna velikost nekega predmeta pomanjšana v določenem merilu - npr.: na milimetrski papir narišejo v merilu 1 : 10 svinčnik ali ravno črto (ki je že narisana na milimetrskem papirju). Ko pridobijo občutek kaj v praksi pomeni merilo, to razumevanje prenesemo merilo na karti. Sledijo vaje z zemljevidi: na zemljevidu izberemo kraj A in kraj B in ugotavljamo razdaljo med njima.

7.4. Znanje o toplotnih pasovih na Zemlji

Graf 8: Poznavanje toplotnih pasov med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Hipotezo, da zna polovica odraslih/šolarjev naštetih toplotne pasove na Zemlji, za naš vzorec ovržemo. V obeh anketiranih skupinah je znala približno tretjina naštetih vse tri toplotne

pasove: tropski pas, zmernotopli pas in polarni pas. V obeh skupinah pa jih 44 % ni znalo naštetih niti enega toplotnega pasu.

Večina odraslih in šolarjev pri naštevanju toplotnih pasov ni upoštevala delitve glede na severno in južno poloblo (severi/južni zmernotopli pas, severni/južni polarni pas). V prilogi 5 je preglednica št. 2 iz katere so razvidni zelo majhni deleži tistih, ki so pri naštevanju toplotnih pasov to upoštevali.

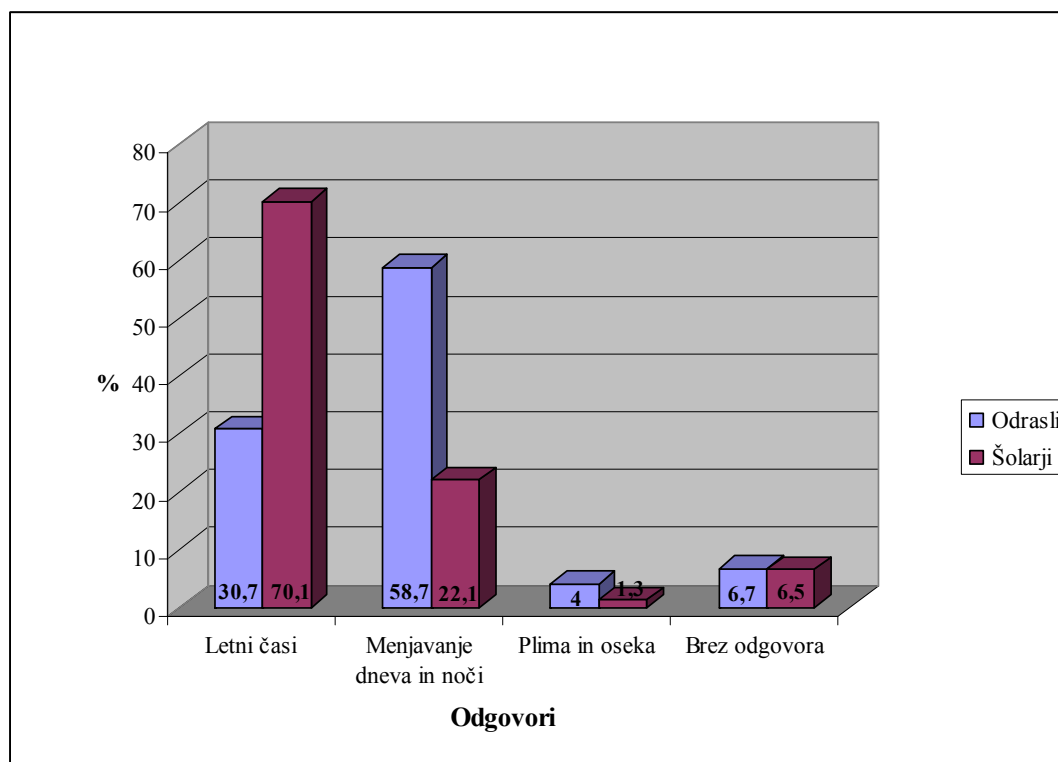
Med odraslimi nobeden ni ločil pet toplotnih pasov, med šolarji pa je 5 % teh, ki so ločili toplotne pasove, upoštevajoč severno in južno poloblo in so tako naštetih 5 toplotnih pasov.

V obeh skupinah je okoli 40 % anketirancev pravilno sklepalo, da je za življenje najbolj ugoden zmernotopli pas (glej preglednico št. 3, v prilogi 5), vendar nihče, kljub vprašanju, ni odgovoril zakaj. Sklepamo, da so vprašanje preveč površno prebrali ali pa niso bili dovolj motivirani, da bi to razložili. Morda bi se bolj potrudili, če bi pisali test za ocene ali pa resnično niso znali razložiti, zakaj je zmerni pas najbolj ugoden za življenje.

Med skupino odraslih ($M = 1,37$, $SE = 0,157$) in šolarjev ($M = 1,38$, $SE = 0,154$) glede števila pravilno navedenih toplotnih pasov ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik ($t(150) = 0,015$, ($p = 0,988$) $> 0,05$). **Hipotezo, da odrasli navajajo manjše število toplotnih pasov kot šolarji, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo ovržemo.**

7.5. Razumevanje posledic gibanja Zemlje

Graf 9: Razumevanje posledic revolucije Zemlje med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Hipotezo, da polovica odraslih ve, da je glavna posledica gibanja Zemlje okrog Sonca menjavanje letnih časov, za naš vzorec za odrasle ovržemo, za šolarje pa jo potrdimo.

Približno tretjina odraslih, med šolarji pa velika večina, je na vprašanje kaj je glavna posledica gibanja Zemlje okrog Sonca pravilno odgovorila.

Med skupino odraslih in skupino šolarjev glede pravilnega razumevanja gibanja Zemlje okrog Sonca, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 22,310$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). ***Hipotezo, da več šolarjev kot odraslih zna pravilno določiti glavno posledico gibanja Zemlje okrog Sonca, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 0,1 % tveganjem potrdimo.***

Več kot polovica odraslih je odgovorila, da je glavna posledica gibanja Zemlje okrog Sonca menjavanje dneva in noči, ki pa je neposredna posledica rotacije Zemlje. Rezultati odgovorov kažejo na to, da šolarji bolje poznajo in razumejo posledice gibanja Zemlje kot odrasli, ki ne poznajo razlik med dvema osnovnima gibanjema Zemlje, rotacijo in revolucijo. Sklepamo, da tega znanja niso usvojili že v času rednega šolanja, saj je večina anketirancev v osnovni šoli za odrasle dokončala le 8. in 9. razred ali pa samo 9. razred.

Ker so učne ure za geografijo v osnovni šoli za odrasle v primerjavi z redno osnovno šolo zelo omejene, mora učitelj že predviden učni načrt prilagajati oz. izpuščati določene teme. Toda kljub temu bi bilo potrebno nekaj časa (nekaj minut na začetku ure), npr. konkretno v 9. razredu osnovne šole za odrasle, nameniti tudi osnovnim geografskim znanjem (ki bi jih sicer že morali usvojiti in predstavljajo splošno izobrazbo in tudi nekatere uporabne informacije v vsakdanjem življenju) kot smo to že predhodno omenjali. Če upoštevamo andragoška načela, da je pri izobraževanju odraslih zelo pomembno, da upoštevamo predznanje odraslih in njihove izkušnje (in tako ocenimo, na čem lahko gradimo naprej), bi bilo to tudi pri osnovnošolskem pouku geografije za odrasle potrebno. Seveda pa takšno izvajanje pouka zahteva visoko motivacijo, vztrajnost in željo učitelja, da bi njegovi učenci resnično pridobili določeno stopnjo znanja pri pouku geografije. Hkrati pa seveda tudi brez sodelovanja učencev in njihove motivacije ne moremo dosegati zelenih rezultatov.

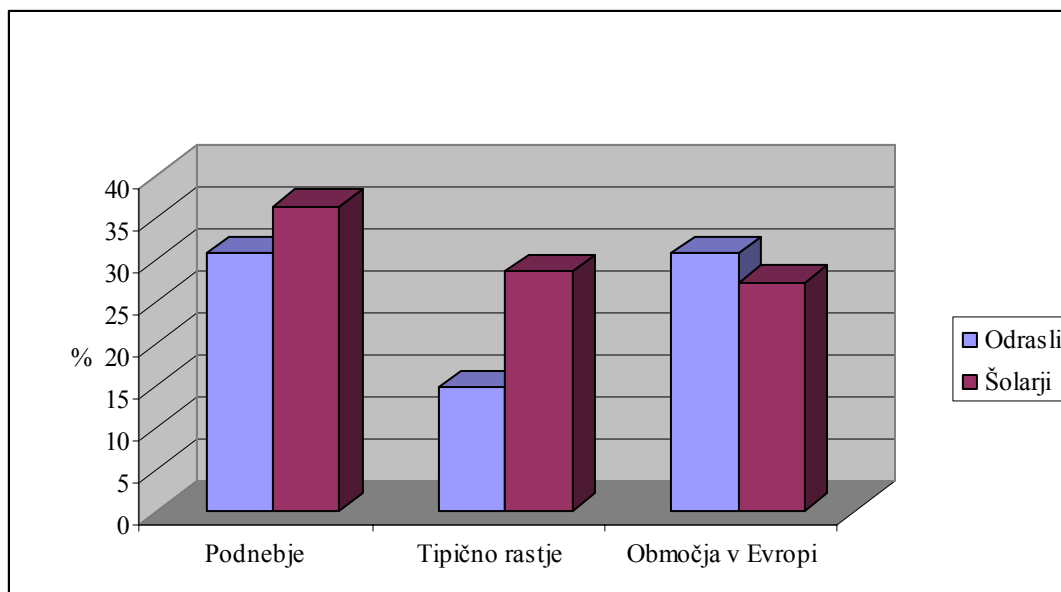
7.6. Sposobnost razumevanja klimograma

Med skupino odraslih in šolarjev, glede določitve sredozemskega podnebja na podlagi klimograma, ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik ($\chi^2(1) = 1,100$, ($p = 0,294$) $> 0,05$). ***Hipotezo, da imajo šolarji manj težav pri razumevanju klimograma kot odrasli, za osnovno populacijo ovržemo.***

Skoraj tretjina (30,7 %) odraslih je pravilno določila tip podnebja (sredozemsko podnebje) glede na podatke, ki so jih razbrali iz klimograma Aten, med šolarji pa malo več kot tretjina (36,4 %). V obeh skupinah so bili med najbolj pogostimi nepravilnimi odgovori celinsko podnebje, tropsko podnebje in subtropsko podnebje. Velik odstotek (40 %) anketirancev v obeh skupinah pa ni odgovoril na to vprašanje.

Hipotezo, da več kot polovica odraslih/šolarjev ne zna razbrati tip podnebja iz klimograma, za naš vzorec potrdimo, saj je odstotek odraslih, ki ne znajo razbrati ustreznega tipa podnebja 69,3 %, šolarjev pa 63,3 %.

Graf 10: Pravilno razumevanje klimograma in pravilni odgovori na vprašanja, vezana na sredozemsko podnebje, med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Vsi odrasli, ki so določili pravilno podnebje – sredozemsko so znali naštet tudi nekaj območij s tem podnebjem (najbolj pogosti odgovori so bili: Španija, Grčija, Turčija; manj pogosti odgovori: Sredozemlje, južna Francija, Dalmacija). Kljub temu, da niso dovolj natančno opredelili območij, saj so najbolj pogosto navedli kot območje s sredozemskim podnebjem državo in niso bolj natančno opredelili območij, sem upoštevala odgovore kot pravilne. Šolarji pa so najbolj pogosto poleg Španije, Grčije in Turčije kot območje s sredozemskim podnebjem opredeljevali še južno Italijo in Portugalsko, manj pogosto pa Dalmacijo, Ciper in Malto.

Odgovori šolarjev, vezanih na sredozemsko rastje, so bili vsebinsko bolj bogati kot pri odraslih. Šolarji so naštevili več različnih rastlin (oljke, agrumi, makija), medtem ko so odrasli večinoma omenjali le oljko, eden pa tudi pojem zimzeleno rastje.

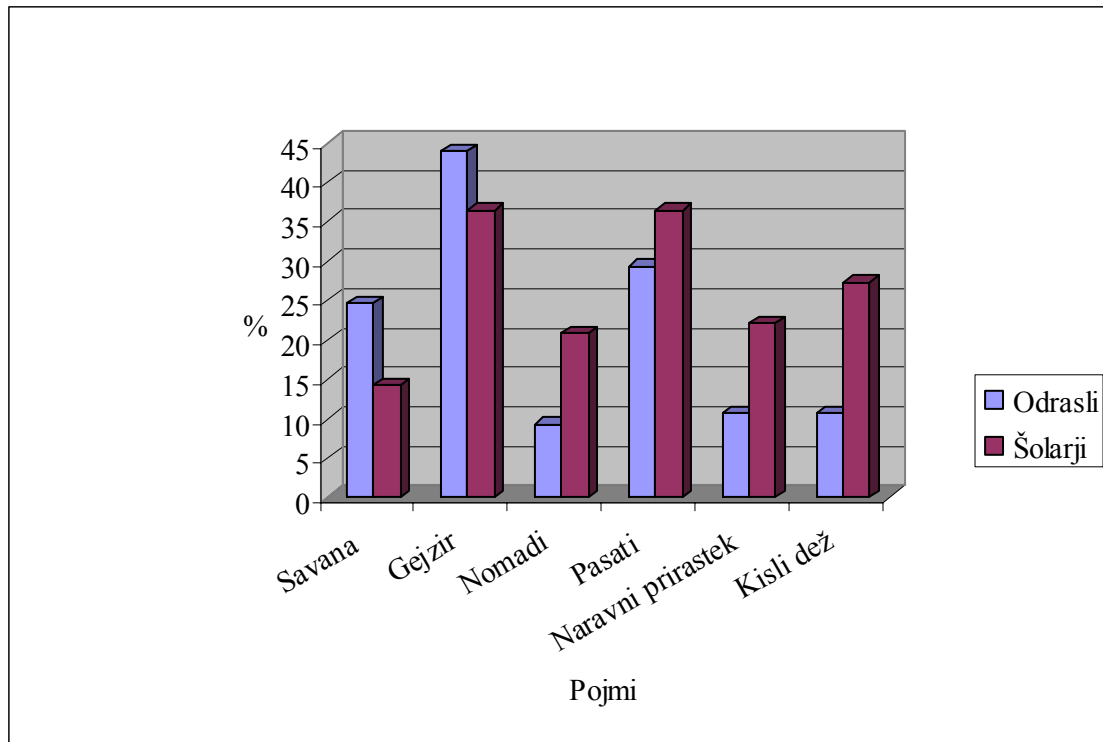
Med odraslimi je le 2,7 % pravilno odgovorilo na vsa tri vprašanja, vezana na sredozemsko podnebje, med šolarji pa je bilo teh več in sicer petina (19,5 %).

Zgornji rezultati dokazujejo, da imajo odrasli slabo razvito sposobnost razumevanja klimograma (torej slikovnega oz. grafičnega gradiva) in slabo znanje o značilnostih podnebnih tipov. Znanje o podnebnih značilnostih je za odrasle lahko zelo nezanimivo, lahko pa tudi veliko bolj privlačno, če jim osmislimo in popestrimo znanja, ki jih je potrebno usvojiti pri podnebnih tipih. Npr. lahko jih motiviramo tako, da izberemo nekaj svetovno znanih turističnih destinacij z različnimi podnebnimi tipi in skupaj ob klimogramih ugotavljamo podnebne značilnosti izbranih območij in poskušamo določiti, kdaj je najbolj primerno potovati na to destinacijo glede na podnebne značilnosti, ki jih lahko razberemo iz klimograma. Lahko jih še dodatno spodbudimo k sodelovanju tako, da sami izberejo priljubljene destinacije za katere bomo ugotavljali podnebne značilnosti.

7.7. Sposobnost razlage izbranih geografskih pojmov

Graf št. 11 prikazuje razporeditev deležev za pravilno razložene pojme. Med njimi po deležu pravih odgovorov v obeh skupinah izstopata pojma gejzir in pasati. Največji delež (44 %) odraslih je podal pravilno razlago za gejzir, ki je celo za okoli 10 % višji od deleža pravih odgovorov med šolarji za ta pojem. Tudi pri razlagi pojma savana so imeli odrasli (več kot petina pravih odgovorov) manj težav kot šolarji.

Graf 11: Pravilna razlaga geografskih pojmov med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Odrasli so pri razlagi ostalih pojmov (nomadi, naravni prirastek, kisli dež) imeli največ težav, saj je le približno desetina znala razložiti te pojme. Tudi šolarji so imeli več težav pri razlagi teh pojmov, vendar se deleži pravih odgovorov gibljejo okoli petine in so tako za približno 10 % višji kot med odraslimi.

Sposobnost razlage izbranih geografskih pojmov je bila tako med odraslimi kot med šolarji nizka. Pri vseh pojmih več kot polovica anketiranih v obeh skupinah ni niti poskušala razložiti pojmov, deleži napačno razloženih pojmov pa so se gibali od 3 – 20 %. Vendar pa so bili šolarji pri razlagi pojmov bolj natančni in so pokazali več širšega znanja o izbranih pojmih kot odrasli.

Nekatere razlage geografskih pojmov so bile med odraslimi bolj preproste in pomanjkljive kot med šolarji. Šolarji so odgovarjali bolj široko in so pri razlagi razpolagali z več znanja kot odrasli. Naštevali so več vzrokov in posledic za posamezne pojave, torej so bile njihove razlage bolj raznolike in daljše kot med odraslimi. Glede na primere razlag v preglednici št. 15, lahko sklepamo, da imajo odrasli slabo razvito sposobnost vzročno – posledičnega sklepanja, kar je tudi posledica slabšega faktografskega znanja, ki ga niso usvojili že v času rednega šolanja oz. v nižjih razredih osnovne šole za odrasle.

Preglednica 15: Primeri razlage geografskih pojmov med odraslimi in šolarji.

POJMI	Odrasli	Šolarji
Savana	<ul style="list-style-type: none"> - prehod med stepo in subtropskim deževnim gozdom, - visoka trava, - travnata pokrajina, - pokrajina z zelo visoko travo do 2 metra; 	<ul style="list-style-type: none"> - pokrajina okrog tropskih gozdov, - kjer so tudi suše, malo dreves, - visoka trava; visoka travnata pokrajina in baobab; - pokrajina z zelo visoko travo; - srednja velika trava, občasna drevesa;
Gejzir	<ul style="list-style-type: none"> - izbruh/vrelec vroče vode 	<ul style="list-style-type: none"> - izbruh vroče vode, bruha vročo paro (Islandija, Nova Zelandija); - topla voda, ki prodira na površje značilno za Islandijo; - bruhajoča vroča voda v zrak, stvar podobna vulkanu, ki bruha paro; - izbruh vroče vode in pare;
Nomadi	<ul style="list-style-type: none"> - selitev živali in pastirjev in kraja v kraj 	<ul style="list-style-type: none"> - selitvena živinoreja; - živinoreja, s katero se ukvarjajo nomadi v Afriki; - selitvena živinoreja v Aziji; - živinoreja, ki se seli za hrano; - živinopastirji, ki se selijo
Pasati	<ul style="list-style-type: none"> - ekvatorialni vetrovi, - vetrovi, ki stalno pihajo ob ekvatorju 	<ul style="list-style-type: none"> - nežni vetrovi ob ekvatorju, - vetrovi v Afriki (suh veter);
Naravni prirastek	<ul style="list-style-type: none"> - razlika med umrlimi in novorojenimi 	<ul style="list-style-type: none"> - razlika med nataliteto in mortaliteto; - razlika med rojenimi in umrlimi;
Kisli dež	<ul style="list-style-type: none"> - dež, ki nastane zaradi onesnaženega ozračja (najbolj pogost odgovor), vsebuje več SO₂ kot navaden dež (samo eden od odraslih), - dež - padavina+žveplov dioksid+dušikov oksid (samo eden od odraslih); 	<ul style="list-style-type: none"> - onesnažen dež; - v dežju raztopljeni kisli snovi - zelo škodljivo; - dež, ki je kisel zaradi raztopljenega SO₂; - nastane zaradi prevelikega industrijskega onesnaževanja; - dež + SO₂ nastane zaradi fosilnih goriv; - nastane zaradi toplogrednih plinov; - onesnažen dež z žveplovo kislino;

Vir: preizkus znanja, 2007

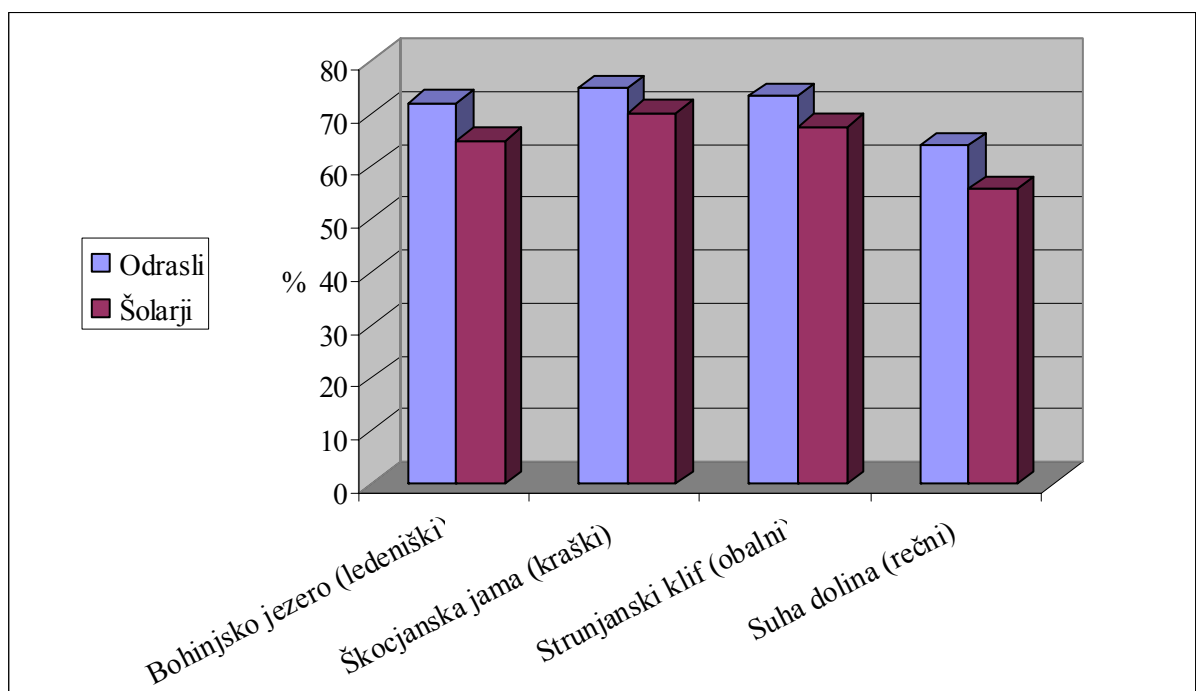
Dejstvo je, da je težko v tako kratkem času, kot ga ima učitelj geografije v osnovni šoli za odrasle na voljo za poučevanje, poleg usvajanja znanja tudi vseskozi spodbujati odrasle h kompleksnemu geografskemu mišljenju oz. vzročno – posledičnem sklepanju. Poleg tega je učitelj omejen tudi s tem, da imajo odrasli zelo slabo osnovno faktografsko znanje, ki je predpogoj za razvijanje kompleksnega mišljenja. Rezultati testa znanja dokazujejo nizko raven nekaterih osnovnih geografskih znanj, zato je zelo velik dosežek, če uspejo odrasli usvojiti geografska znanja, predvidena za razred, ki ga obiskujejo ter, če je mogoče, da usvojijo tudi nekatera manjkajoča osnovna znanja iz prejšnjih razredov. Seveda pa je potrebno, da učitelj pri pouku uporablja krajše študije primera (iz učbenikov, knjig, dokumentarnih filmov, medijev) ob katerih spodbudi odrasle k vzročno – posledičnemu sklepanju, z namenom spoznanja kompleksnosti geografije. Za določene teme pa lahko že pri pripravi letnega načrta vnaprej predvidi problemski pristop pri obravnavanju snovi (npr. pri temah, ki so povezane z okoljsko problematiko oz. okoljsko vzgojo).

7.8. Sposobnost določanja tipov reliefa in kraških pojavov

Hipotezo, da zna večina (70 %) odraslih anketirancev določiti tip reliefa za določene oblike reliefa, lahko potrdimo za tri izmed štirih oblik (Bohinjsko jezero, Škocjanska jama, Strunjanski klif). Pri določanju tipa reliefa za suho dolino pa hipoteze ne moremo potrditi, ker je rečni tip reliefa določilo 64 % odraslih. Enako hipotezo lahko pri šolarjih potrdimo le v primeru Škocjanskih jam, kar pomeni, da so šolarji nekoliko slabše določali pravilni tip reliefa naštetim oblikam. Ravno tako kot odrasli pa so imeli šolarji največ težav pri določanju rečnega reliefa za suho dolino, saj jih je le približno polovica pravilno določila ta tip reliefa.

Med skupino odraslih in šolarjev, glede določanja tipov reliefa ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik (pri χ^2 – preizkusih je $p > 0,05$ za vse odgovore). Obdržimo ničelno hipotezo, da ne obstajajo razlike med odgovori odraslih in šolarjev.

Graf 12: Pravilno določanje tipov reliefa med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

Pri nalogi določanja tipov reliefa smo namenoma izbrali domače reliefne oblike, da odrasli ne bi imeli večjih težav pri prepoznavanju oblik. Sklepamo, da so bili rezultati tudi zato zelo dobri, saj so v šolskem letu, ko je potekala raziskava, obravnavali Slovenijo in so jim bili zato bližje slovenski primeri. Prav tako pa lahko te oblike poznajo tudi iz medijev in turistične ponudbe. Pri suhi dolini pa smo pričakovali slabše rezultate. Presenetljivo pa je dejstvo, da so rezultati šolarjev nekoliko slabši. Delno je razlog za to lahko dejstvo, da je bilo to zadnje vprašanje pri preizkusu znanja in je pri šolarjih nekoliko večji delež anketirancev (24 – 27 %) kot pri odraslih (20 %) to vprašanje pustilo nerešeno. Drugi razlog pa je očitno slabše poznavanje tipov reliefa med šolarji.

Pri vprašanju, kjer so anketiranci izmed naštetih pojmov (sipina, ponikalnica, fjord, vrtača, suha dolina) določali kraške pojave, so bili odrasli uspešnejši. Več kot polovica odraslih je znala opredeliti ponikalnico in vrtačo kot kraška pojava, med šolarji pa je ta delež za 10 % manjši.

Preglednica 16: Pravilno določanje kraških pojavov (vrtača in ponikalnica) med odraslimi in šolarji.

ŠTEVILO PRAVILNIH ODGOVOROV	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
0	26	34,7	19	24,7
1 – vrtača ali ponikalnica	8	10,7	23	29,9
2 – vrtača in ponikalnica	41	54,7	35	45,5
Skupaj	75	100	77	100

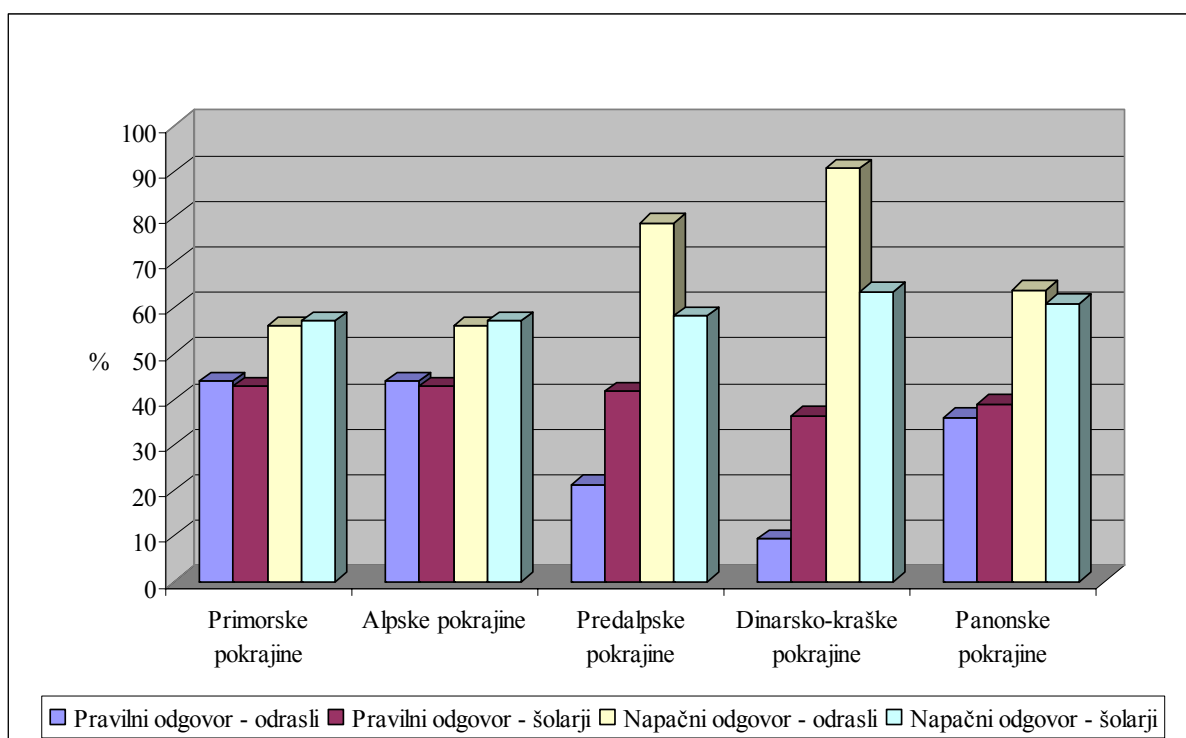
Vir: preizkus znanja, 2007

7.9. Znanje geografije Slovenije

7.9.1. Naravnogeografske pokrajine Slovenije

Hipotezo, da zna večina odraslih/šolarjev naštetih naravnogeografske pokrajine v Sloveniji, za naš vzorec ovržemo. Glede na to, da so vsi anketiranci to šolsko leto obiskovali 9. razred osnovne šole, ko se pri pouku geografije obravnava geografijo Slovenije, smo pričakovali, da ne bodo imeli večjih težav pri tem odgovoru, vendar se je izkazalo obratno. Morda bi bili rezultati vsaj malo boljši, če bi vpisovali odgovore na nemo karto Slovenije.

Graf 13: Poznavanje naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

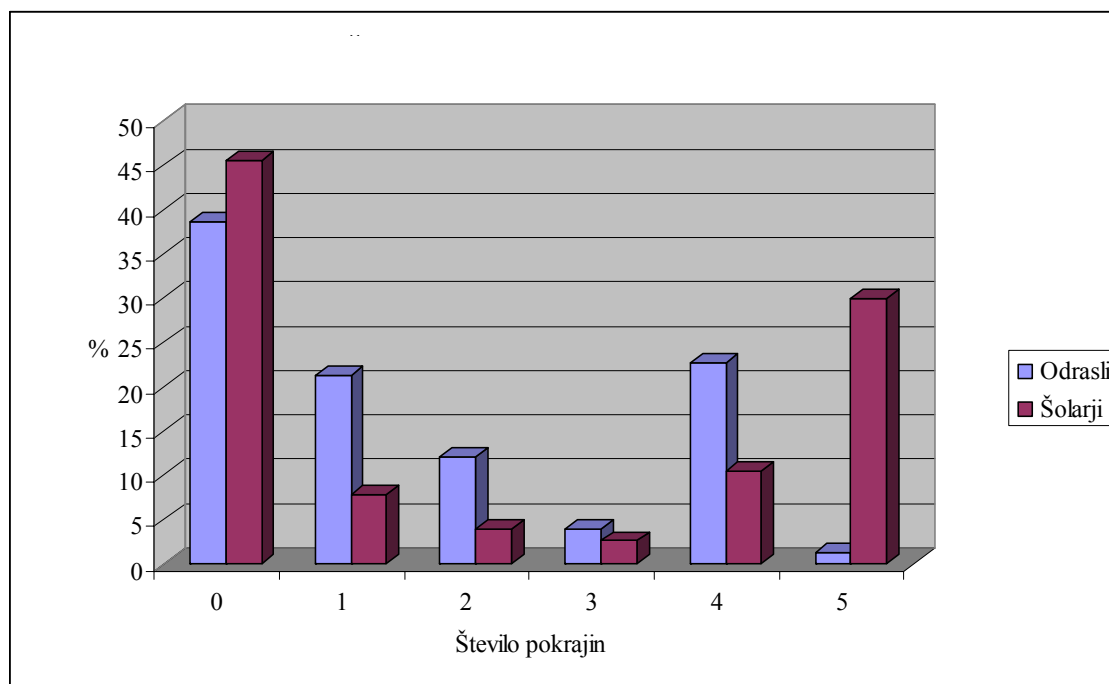
Okoli 44 % tako odraslih kot šolarjev je imenovalo Alpske in Primorske pokrajine. Med šolarji je približno enak delež (40 %) poimenovalo še ostale tri pokrajine: Predalpske, Dinarsko – kraške in Panonske pokrajine. Odrasli pa so imeli več težav pri navajanju Predalpskih, ki jih je navedla petina, in Dinarsko – kraških pokrajin, ki jih je navedla le desetina odraslih (upoštevala sem samo popolne odgovore, kajti veliko jih je pisalo le Kraške ali le Dinarske pokrajine). Panonske pokrajine pa je navedlo 36 % odraslih.

Med napačnimi odgovori je prevladoval odgovor, kjer so kot naravnogeografske pokrajine navajali: Primorska, Štajerska, Dolenjska in Prekmurje. Med odraslimi je bilo 17 %, med šolarji pa 14 % takšnih odgovorov.

Med skupino odraslih ($M = 1,55$, $SE = 0,188$) in skupino šolarjev ($M = 2,14$, $SE = 0,257$) glede števila pravilno navedenih naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik ($t(138,566) = 1,873$, ($p = 0,063$) $> 0,05$). **Hipotezo, da odrasli pravilno navajajo manjše število naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji kot šolarji, za osnovno populacijo zavrnamo.**

Le eden od odraslih je znal pravilno naštetih vseh pet pokrajin, medtem ko je bila med šolarji približno tretjina teh, ki so to znali. Najvišji so deleži tistih, ki niso znali navesti nobene pokrajine, med odraslimi 39 % in med šolarji 45 %. Med odraslimi izstopata deleža tistih, ki so navedli eno ali štiri pokrajine pravilno in sicer v obeh primerih petina. Dve pokrajini pa je navedla desetina odraslih.

Graf 14: Število pravilno navedenih naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji med odraslimi in šolarji.

Vir: preizkus znanja, 2007

7.9.2. Gostota poselitve Slovenije glede na poselitvene dejavnike

Približno polovica odraslih in šolarjev ni odgovorila ali pa je napačno odgovorila na vprašanje o gostoti poselitve Slovenije in dejavnikih, ki na to vplivajo. Sicer smo pričakovali, da bo večina šolarjev brez težav odgovorila na to vprašanje, pri odraslih pa smo pričakovali približno takšne odgovore kot so jih tudi podali.

Preglednica 17: Vrednotenje najredkeje naseljenih območij v Sloveniji med odraslimi.

OBMOČJA	DEJAVNIKI	f	f %
Brez odgovora in nepravilni odg.		38	50,6
Alpski svet, Gorenjska	- ni dobrih pogojev za življenje – gore - malo industrije	16	21,2
Dinarsko – Kraški svet, Kras, kraška pokrajina	- malo vode in malo rodovitne zemlje, - ni vode dovolj, slaba zemlja, kamen, jame, - gola pobočja, slaba zemlja;	16	21,1
Prekmurje, Bela krajina	- kmetijstvo, - pomanjkanje delovnih mest, - ni razvitosti industrije, ni zaposlitve;	5	6,5
Skupaj		75	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 18: Vrednotenje najredkeje naseljenih območij v Sloveniji med šolarji.

OBMOČJA	DEJAVNIKI	f	f %
Brez odgovora in nepravilni odg.		43	57,1
Alpski svet, gorati (višji) predeli; Julijske Alpe, Gorenjska	- strma pobočja, hribovit svet, - visoka nadmorska višina, - hladnejše podnebje, nedostopnost, - slaba prometna dostopnost in odmaknjenost, - slabi pogoji za šolanje, - oddaljenost od mest, - malo možnosti zaslužka, - odseljevanje mladih v mesta;	27	35,1
Haloze	- slaba prometna dostopnost	2	2,6
Dinarsko-Kraški svet, Kras	- slabši pogoji za življenje	5	6,5
Skupaj		77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Alpski svet kot najredkeje naseljeno območje v Sloveniji je izpostavila petina odraslih in tretjina šolarjev, Dinarsko – Kraški svet pa je izpostavila prav tako petina odraslih in le 6,5 % šolarjev. Razlika med pravnimi odgovori odraslih in šolarjev je bila predvsem v navajanju dejavnikov, ki vplivajo na gostoto poselitve. Šolarji so navajali več dejavnikov, ki vplivajo na redko poselitev v Alpsem svetu kot odrasli. Odrasli pa so podali več dejavnikov za redko poselitev v Dinarsko – kraškem svetu.

Poleg Alpskega sveta in Dinarsko – kraškega sveta je kot najredkeje naseljena območja manjši delež odraslih izpostavil tudi Prekmurje in Belo krajino, manjši delež šolarjev pa Haloze.

Preglednica 19: Vrednotenje najgosteje naseljenih območij Slovenije med odraslimi.

OBMOČJA	DEJAVNIKI	f	f %
Brez odgovora in nepravilni odg.		42	56,0
Ljubljanska kotlina	- rodovitna zemlja, dovolj vode, - primerno podnebje, - zaposlitev, - turizem;	27	36,0
Primorske pokrajine - obala	- morje – razvit turizem, gospodarstvo	6	8,0
Skupaj		77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 20: Vrednotenje najgosteje naseljenih območij Slovenije med šolarji.

OBMOČJA	DEJAVNIKI	f	f %
Brez odgovora in nepravilni odg.		45	58,4
Predalpski svet (Ljubljanska kotlina)	- prometna dostopnost, - ugodno podnebje - ugoden relief: ravnina, - industrija, obrt, dobra prometna povezanost - možnost šolanja - več možnosti zaposlitve	24	31,2
Ostalo: - doline, kotline (večja mesta, ravnina); - Primorske pokrajine – obala	- dobri kmetijski pogoji, - prometna dostopnost - priseljevanje ljudi s podeželja - industrializacija, urbanizacija - turizem	8	10,4
Skupaj		77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Približno tretjina odraslih in tudi šolarjev je kot najgosteje naseljeno območje izpostavila Ljubljansko kotlino oz. nekateri šolarji so Ljubljansko kotlino opredelili kot najgosteje naseljen del Predalpskega sveta. Torej naprej so opredelili pokrajino Predalpski svet in nato še bolj natančno del te pokrajine Ljubljansko kotlino kot najgosteje naseljeno območje.

Približno desetina odraslih pa je poleg Ljubljanske kotline kot najgosteje naseljeno območje opredelila obalo. Prav tako so odgovarjali tudi šolarji, ki pa so poleg obale navajali tudi doline in kotline z večjimi mesti.

Pri vprašanju o gostoti poselitve Slovenije se je najbolj izrazito pokazala sposobnost odraslih (in šolarjev) za vzročno – posledično sklepanje in sposobnost kompleksnega geografskega mišljenja odraslih. Najprej so morali razmisliti, katera območja v Sloveniji so najredkeje in najgosteje naseljena. Že pri tem vprašanju je imela približno polovica v obeh skupinah težave, saj je za pravilen odgovor potrebno poznati tudi odgovor na nadaljnje vprašanje o dejavnikih, ki vplivajo na različno gostoto poselitve.

Vzrok za težave pri odgovarjanju na vprašanje o gostoti poselitve Slovenije je lahko najprej slabo faktografsko znanje, ki naj bi ga sicer usvojili v letošnjem šolskem letu, ko so obravnavali geografijo Slovenije in v tem, da niso navajeni ne odrasli, in ne šolarji na vprašanja, ki zahtevajo kompleksno geografsko mišljenje in problemski pristop. Glede na

kvaliteto odgovorov ocenjujemo, da imajo odrasli več težav pri problemskem pristopu kot šolarji, saj so šolarji definirali območja različne gostote poselitve z več dejavniki kot odrasli (odrasli navajajo dejavnike zelo pomanjkljivo). Prav tako pa so bili šolarji tudi bolj natančni pri opredelitvi območij.

Kot smo že omenili, je potrebno v osnovni šoli za odrasle kljub pomanjkanju števila ur geografije poleg usvajanja znanja nekaj več časa nameniti tudi razvijanju kompleksnega geografskega mišljenja oz. vzročno – posledičnega sklepanja. Ravno odrasli se morajo toliko bolj zavedati določenih problematik v svojem okolju in poznati sovplivanje med naravnogeografskimi in družbenogeografskimi dejavniki v njem. Morda je to njihovo zadnje formalno šolanje in tako tudi dobra priložnost za pravilno ovrednotenje geografskega okolja oz. okolja v katerem živijo.

7.10. Znanja s področja geografije sveta

Avstralija

Med skupino odraslih in skupino šolarjev glede poznavanja skice arteškega vodnjaka, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 21,584$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). **Hipotezo, da šolarji bolje poznajo skico arteškega vodnjaka, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 0,1 % tveganjem potrdimo.**

Skico arteškega vodnjaka je pravilno prepoznalo 80 % šolarjev, medtem ko je bil med odraslimi ta odstotek za polovico manjši. Sklepamo, da zato, ker so lahko odrasli geografske značilnosti Avstralije spoznavali že nekaj let nazaj ali pa so v šoli za odrasle omenjali arteški vodnjak brez razlage objekta ob skici.

Približno petina tako odraslih kot šolarjev je pravilno določila, da je arteški vodnjak najbolj značilen za Avstralijo, največji delež v obeh skupinah pa je napačno odgovarjal, da za Afriko.

Približno petina odraslih in šolarjev je na oba odgovora: arteški vodnjak in Avstralija odgovorila pravilno.

Preglednica 21: Poznavanje skice arteškega vodnjaka med odraslimi in šolarji.

Kaj prikazuje slika?	Odrasli		Šolarji		Kateri kontinent?	Odrasli		Šolarji	
	f	f%	f	f%		f	f%	f	f%
Rečni izvir	5	6,7	1	1,3	Afrika	32	42,7	48	62,3
Gejzir	32	42,7	10	13	Azija	15	20	7	9,1
Arteški vodnjak	32	42,7	61	79,2	Avstralija	18	24	19	24,7
Brez odgovora	6	8	5	6,5	Brez odgovora	10	13,3	3	3,9
Skupaj	75	100	77	100	Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 22: Določitev pravih odgovorov (arteški vodnjak in Avstralija) med odraslimi in šolarji.

ARTEŠKI VODNJAK IN AVSTRALIJA	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Brez (pravih) odgovorov	38	50,7	12	15,6
En pravi odgovor	24	32	50	64,9
Dva pravilna odgovora	13	17,3	15	19,5

Vir: preizkus znanja, 2007

Med skupino odraslih in skupino šolarjev glede opredelitve gospodarsko najrazvitejšega dela Avstralije in pomembnega poselitvenega območja, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 7,159$, $(p = 0,007) < 0,05$). **Hipotezo, da znajo odrasli bolje kot šolarji opredeliti gospodarsko najrazvitejše in pomembno poselitveno območje Avstralije, na podlagi rezultatov za osnovno populacijo z 1 % tveganjem potrdimo.**

66,7 % odraslih je pravilno odgovorilo, da je gospodarsko najrazvitejši del in pomembno poselitveno območje v Avstraliji jugovzhodna obala Avstralije. Med šolarji je bil delež pravih odgovorov za desetino manjši, saj je več kot tretjina šolarjev opredelila zahodno obalo Avstralije kot pravi odgovor.

Preglednica 23: Opredelitev gospodarsko najrazvitejšega dela Avstralije in pomembnega poselitvenega območja med odraslimi in šolarji.

	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Zahodna obala	4	5,3	29	37,7
Jugovzhodna obala	50	66,7	41	53,2
Notranjost Avstralije	9	12	1	1,3
Brez odgovora	12	16	6	7,8
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Južna Amerika

Med odraslimi je približno polovica znala odgovoriti, da »pljuča sveta« v prenesenem pomenu imenujemo Amazonski tropski deževni gozd in da se nahaja v Južni Ameriki. Med šolarji pa je le tretjina znala pravilno odgovoriti na obe vprašanji.

Med skupino odraslih in šolarjev, glede poznavanja Amazonskega deževnega gozda lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 12,121$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). **Hipotezo, da odrasli bolj pravilno odgovarjajo na vprašanje o Amazonskem deževnem gozdu, za osnovno populacijo z 0,1 % tveganja potrdimo.**

Preglednica 24: Poznavanje Amazonskega tropskega deževnega gozda med odraslimi in šolarji.

Območje	Odrasli		Šolarji		Kontinent	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %		f	f %	f	f %
Pravilen odgovor	37	49,3	23	29,9	Pravilen odgovor	39	52	27	35,1
Nepravilen odgovor	9	12	27	35,1	Nepravilen odgovor	5	6,7	23	29,9
Brez odgovora	29	38,7	27	35,1	Brez odgovora	31	41,3	27	35,1
Skupaj	75	100	77	100	Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Afrika

Največja gostota poselitve v Afriki je v dolini reke Nil, zaradi bogastva vodnega vira reke Nil, ki omogoča tudi delovanje velikih namakalnih sistemov ob reki. Polovica šolarjev je znala odgovoriti pravilno na vprašanje o največji gostoti poselitve v Afriki, med odraslimi pa le desetina.

Med skupino odraslih in šolarjev, glede vrednotenja največje gostote poselitve v Afriki, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 20,779$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). **Hipotezo, da šolarji bolj pravilno vrednotijo največjo gostoto poselitve v Afriki kot odrasli, potrdimo za osnovno populacijo z 0,1 % tveganjem.**

Preglednica 25: Vrednotenje največje gostote prebivalstva v Afriki med odraslimi in šolarji.

	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Kongova kotlina	23	30,7	11	14,3
Obala Sredozemskega morja	33	44	23	29,9
Dolina reke Nil	10	13,3	38	49,4
Sahel	1	1,3	1	1,3
Brez odgovora	8	10,7	4	5,2
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Afrika je zelo bogata z rudami, ki jih vsebujejo stare kambrijske in paleozojske kamnine. V preteklosti so bile rude zanimive predvsem za kolonialne evropske države, danes pa je rudarstvo za kmetijstvom druga najpomembnejša gospodarska panoga v Afriki. Afriške rude uporabljajo v razvitih državah Evrope ter ZDA in Kanadi (Matičič, 2005). Več kot polovica odraslih je pravilno odgovorila, da je rudarstvo poleg kmetijstva najpomembnejša gospodarska panoga, med šolarji pa okoli 40 %.

Med skupino odraslih in šolarjev glede pravilnosti odgovora na vprašanje, katera je najbolj razvita gospodarska panoga v Afriki, lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 3,965$, ($p = 0,046$) $< 0,05$). ***Hipotezo, da so odgovori šolarjev, vezanih na najbolj razvito panogo v Afriki, bolj pravilni od odgovorov odraslih, za osnovno populacijo zavrnamo s 5 % tveganjem.***

Preglednica 26: Poznavanje najbolj razvite gospodarske panoge v Afriki, poleg kmetijstva med odraslimi in šolarji.

	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Rudarstvo	42	56	33	42,9
Industrija	3	4	3	3,9
Turizem	13	17,3	28	36,4
Promet	1	1,3	2	2,6
Brez odgovora	16	21,4	11	14,3
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Azija

Najpomembnejša kultura v azijskem kmetijstvu je riž, ki ga pridelujejo na ravninah ali kulturnih terasah, zahteva pa veliko namakanja. Ostali pomembni pridelki so proso, pšenica, koruza, maniok, soja, banane in ostalo sadje. Kmetijstvo je usmerjeno tudi v pridelavo industrijskih rastlin, saj več kot 90 % kavčuka in jute pride prav iz Azije. V Aziji prinašajo dobiček tudi posebne kulture, ki jih pridelujejo za izvoz, kot sta čaj na Šrilanki in dateljni na Arabskem polotoku (Matičič, 2005). Izmed omenjenih azijskih pridelkov v sestavku so odrasli in šolarji našeli: riž, bombaž, sojo, koruzo, kavčuk in čaj. Večina odraslih (73,3 %) in polovica šolarjev je navedla riž kot glavni azijski pridelek. Med šolarji najbolj izstopa delež tistih, ki so navedli čaj (okoli 30 %) in sojo (17 %). Med odraslimi pa najbolj izstopa kavčuk in čaj, katerih delež znaša le desetino.

Preglednica 27: Poznavanje glavnih azijskih pridelkov med odraslimi in šolarji.

	Odrasli			Šolarji			
	DA	NE	SKUPAJ	DA	NE	SKUPAJ	
Riž	55 73,3 %	20 26,7 %	75 100,0 %	48,1 51,9 %	37 40 %	77 100,0 %	f <i>delež</i>
Bombaž	5 6,7 %	70 93,3 %	75 100,0 %	4 5,2 %	73 94,8 %	77 100,0 %	f <i>delež</i>
Soja	1 1,3 %	74 98,7 %	75 100,0 %	13 16,9 %	64 83,1 %	77 100,0 %	f <i>delež</i>
Koruza	2 2,7 %	73 97,3 %	75 100,0 %	1 1,3 %	76 98,7 %	77 100,0 %	f <i>delež</i>
Kavčuk	7 9,3 %	68 90,7 %	75 100,0 %	0 0 %	77 100 %	77 100,0 %	f <i>delež</i>
Čaj	7 9,3 %	68 90,7 %	75 100,0 %	22 28,6 %	55 71,4 %	77 100,0 %	f <i>delež</i>

Vir: preizkus znanja, 2007

Med skupino odraslih in šolarjev, glede poznavanja dveh velikih ras v Aziji, lahko potrdimo statistično pomembne razlike pri navajanju bele rase ($\chi^2(1) = 8,518$, ($p = 0,004$) $< 0,05$), medtem, ko pri navajanju rumene rase ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik ($\chi^2(1) = 1,942$, ($p = 0,163$) $> 0,05$).

Preglednica 28: Poznavanje dveh velikih ras v Aziji med odraslimi in šolarji.

Rumena rasa	Odrasli		Šolarji		Bela rasa	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %		f %	f %	f	f %
pravilen odgovor	43	57,3	47	61	pravilen odgovor	29	38,7	44	57,1
nepravilen odgovor	13	17,3	7	9,1	nepravilen odgovor	25	33,3	11	14,3
Brez odgovora	19	25,3	23	29,9	Brez odgovora	21	28	22	28,6
Skupaj	75	100	77	100	Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Pričakovali smo, da bo velika večina odraslih/šolarjev znala opredeliti dve veliki rasi v Aziji. Izkazalo se je, da v obeh skupinah ne poznajo vsi pojma rasa, saj so bili pogosti napačni odgovori: npr. Japonci in Kitajci. Torej ne ločijo vsi pojma rasa in narodnost. Rumeno raso je opredelilo okoli 60 % odraslih in šolarjev, belo raso pa okoli 40 % odraslih in več kot polovica šolarjev.

Evropa

Z vprašanji, vezanimi na Evropo, smo želeli ugotoviti, kako dobro poznajo anketiranci zemljevid Evrope, ali vedo za katero državo so značilni polderji in ali znajo navesti vsaj en primer mladonagubanega gorovja v Evropi.

Rezultati so pokazali:

- da večina odraslih in več kot polovica šolarjev pozna lego Sredozemskega morja (da leži južno od večjega dela Evrope),
- okoli 40 % odraslih in šolarjev ve, da se proti vzhodu v Azijo razprostirata Rusija in Turčija,
- okoli 60 % odraslih in približno polovica šolarjev ve, da na Pirenejskem polotoku ležita državi Španija in Portugalska,
- okoli 60 % odraslih in skoraj 70 % šolarjev ve, da so polderji značilni za Nizozemsko,
- več kot 40 % odraslih in več kot 60 % šolarjev je navedlo vsaj en primer mladonagubanega gorovja, najbolj pogosto Alpe.

Tabele z rezultati so v prilogi 8.

Med skupino odraslih in šolarjev za večino odgovorov, ki se navezujejo na Evropo ne moremo potrditi statistično pomembnih razlik (pri χ^2 – preizkusih je $p > 0,05$; pri vprašanju o mladonagubanih gorovjih v Evropi pa frekvence odgovorov niso ustrezale pogojem za statistični preizkus). Le pri odgovorih glede polderjev na Nizozemskem lahko potrdimo statistično pomembne razlike ($\chi^2(1) = 15,888$, ($p = 0,000$) $< 0,05$). ***Hipotezo, da šolarji bolj pravilno kot odrasli odgovarjajo na vprašanja, ki se navezujejo na Evropo, lahko potrdimo za osnovno populacijo z 0,1 % tveganjem le za odgovore, ki se nanašajo na polderje na Nizozemskem, za ostale odgovore pa hipotezo zavrnamo.***

8. SMERNICE ZA NADALJNJE GEOGRAFSKO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Sodobnega pouka geografije si pri osnovnem izobraževanju odraslih ne moremo predstavljati kot enolično frontalno poučevanje, v katerega nas lahko zelo hitro »prisili« majhno število učnih ur. Dinamiko in učinkovitost učnega procesa dosežemo s kombinacijo frontalnega, skupinskega ter individualnega dela.

Pomembno je, da odrasle ob usvajanju znanja spodbujamo tudi h kompleksnemu geografskemu mišljenju oz. spodbujamo vzročno – posledično sklepanje, da se zavedo povezanosti in prepletanja med družbenogeografskimi in naravnogeografskimi dejavniki.

Pri pisanju naloge se nam je vseskozi zastavljalo vprašanje, kako in v kolikšni meri je pri osnovnem geografskem poučevanju odraslih mogoče uporabljati aktivnejše oblike in metode pouka? Na podlagi preizkusa znanja med odraslimi smo si odgovorili na vprašanje kakšno je njihovo geografsko znanje in trajnost tega znanja ter kako odgovarjajo na vprašanja, ki zahtevajo kompleksno geografsko mišljenje. Na podlagi rezultatov raziskave in pregledane literature sklepamo, da:

- je potrebno že **pri načrtovanju učnih ur geografije** za odrasle upoštevati raznolikost skupine in temu prilagoditi ustrezne metode in oblike dela, ki bodo vodile k večjemu uspehu učenja odraslih;
- je potrebno, z vidika potreb odraslih, ki jih izobražujemo, **ovrednotiti primernost učnega načrta geografije za osnovno šolo odraslih** in pri etapnih učnih ciljih za posamezne razrede **oceniti primernost taksonomije učnih ciljev**, ki temelji predvsem na spoznavanju ter jo nadgraditi tudi v smeri razvijanja veščin;
- **pri izvedbi učnih ur:**
 - z aktivnimi učnimi oblikami (skupinsko delo, delo v dvojicah, individualno delo, kombinacija vseh teh oblik s frontalno obliko) dosežemo osnovno geografsko znanje, ki je vodilo h geografskemu mišljenju, razumevanju in vrednotenju geografskega okolja;
 - ker je že osnovno geografsko znanje odraslih zelo slabo, težko in bolj redko izvajamo aktivnejše učne metode kot je npr. študija primera ali igra vlog kot prevladujoči metodi, ki zahtevata od sodelujočih več kompleksnega geografskega mišljenja;
 - pri pouku pogosto uporabljamo predvsem krajše študije primera (iz učbenikov, izbrane literature in dokumentarnih filmov), s katerimi omogočimo večjo nazornost razlage in boljšo predstavo v kombinaciji z ostalimi metodami, saj večina odraslih nima niti geografskih učbenikov, kjer bi lahko sami poiskali primere; še posebno pri okoljski problematiki je primerno, da odrasle preko problemskega pouka spodbudimo k povezovanju naravnogeografskih in družbenogeografskih dejavnikov;
 - ker so skupine odraslih heterogene glede na starost in s tem število let, ki je minilo od njihovega rednega šolanja, je potrebno ugotoviti njihovo geografsko predznanje in pri pouku to tudi upoštevati; geografsko predznanje odraslih, ki zaključujejo 9. razred osnovne šole za odrasle je zelo slabo, kar je lahko posledica tega, da je minilo že preveč časa od rednega šolanja ali pa tega znanja niso usvojili tudi tekom rednega

šolanja; v raziskavi se je izkazalo, da imajo odrasli poleg že navedenih primerov probleme npr. pri razlagi izbranih geografskih pojmov, opredelitvi tipa podnebja na podlagi klimograma, razumevanju posledic revolucije Zemlje in izbranih značilnostih nekaterih kontinentov;

- odraslim predstaviti dodatno literaturo in vire geografskih informacij ter jih motivirati za njihovo uporabnost, ne samo za namene šolanja, temveč tudi za njihovo splošno izobraževanje oz. samoizobraževanje; k temu jih lahko spodbujamo z uporabo interneta (npr. Google Earth, geografski kvizi, podatki o vremenu, turistične informacije, ...), prebiranjem izbranih člankov geografskih revij in knjig, ogledom izbranega dela dokumentarne oddaje, uporaba zemljevida pri pouku geografije;
- poleg usvajanja geografskih znanj, upoštevajoč značilnosti skupine odraslih, ki jo izobražujemo, poskušamo upoštevati tudi zahtevnejše učne cilje, kot je razvijanje določenih veščin oz. sposobnosti (npr.: veščine za pridobivanje geografskih informacij iz različnih virov znanja, orientacije z zemljevidom, sposobnost kompleksnega mišljenja oz. povezovanja usvojenih znanj, ...);

Zelo pomembno je spodbujanje za samostojno učenje odraslih, saj je le to bistvena sestavina vzgojno – izobraževalnega procesa odraslih. Med samoizobraževanje lahko štejemo tudi zanimanje za geografske dokumentarne oddaje (gleda jih več kot polovica anketiranih odraslih) in revije z geografsko vsebino (petina anketiranih odraslih). Pri mnogih mlajših odraslih učitelji opažajo, da se jim prebudi motivacija za samoizobraževanje šele določen čas po zaključku rednega šolanja, ko se zaposlijo ali pa ne morejo dobiti zaposlitve in dejansko uvidijo potrebo po formalnem znanju. Pri tistih, ki so redno izobraževanje zapustili pred kratkim, pa je motivacija za izobraževanje ponavadi nižja.

Do trajnega geografskega znanja in razvijanja kompleksnega geografskega mišljenja v osnovni šoli za odrasle vodi več poti. Zaradi raznolikosti skupin odraslih, ki jih učitelj poučuje mora vseskozi iskati pravo pot, jo vedno znova pretehtati in na njej vztrajati. Za dosego zastavljenih učnih ciljev pa je seveda potrebna velika osebna angažiranost tako učitelja kot odraslih učencev.

9. ZAKLJUČEK

Odrasli, ki obiskujejo osnovno šolo za odrasle, so svoje redno izobraževanje nekoč že prekinili (povprečno število let od rednega šolanja je od 5 – 10 let). Sedaj se izobražujejo vzporedno s svojimi ostalimi dejavnostmi in družbenimi vlogami. Pogoji za izobraževanje teh odraslih so zelo različni in kažejo veliko pestrost: svoje izobraževanje nekateri že usklajujejo s poklicnim delom (petina anketiranih je zaposlenih, ostali so brezposelni), družbenimi aktivnostmi, kulturno aktivnostjo, družino in zasebnim življenjem.

Za osnovno geografsko izobraževanje odraslih je značilno: manjše število učnih ur kot v redni osnovni šoli, podobni učni cilji kot v redni osnovni šoli, le da je njihovo število zmanjšano, večji pomen samoizobraževanja, pester izbor učnih metod in oblik. Učitelji geografije kljub pestrosti izbora učnih metod in oblik zaradi premajhnega števila učnih ur svojo pozornost usmerjajo predvsem na izpeljavo zastavljenih učnih ciljev s čim bolj racionalno izrabo časa, kar pomeni zelo pogosto uporabo frontalne učne oblike. Dobra motiviranost za poučevanje učitelju v osnovni šoli za odrasle zelo koristi, saj mora biti pripravljen učiti v najrazličnejših situacijah, včasih tudi v zelo neugodnih razmerah (nizka motivacija odraslih za učenje, zelo slabo geografsko predznanje, slaba prisotnost pri učnih urah – zelo majhne skupine (povprečno od 5 do 10 odraslih), pomanjkanje osnovnih geografskih učil, kot so zemljevidi, atlasi).

Odrasli v 9. razredu osnovne šole za odrasle želijo in potrebujejo predvsem neposredno uporabno geografsko znanje (več kot polovica anketiranih meni, da je geografsko znanje pomembno in da jim najbolj koristi pri potovanjih in uporabi zemljevidov – orientaciji). Sklepamo, da lahko učitelj z dinamičnimi in aktivnimi pristopi vpliva na motivacijo odraslih tako, da v učne ure vključi čim več uporabnih osnovnih znanj oz. znanj, ki so del splošne izobrazbe, tudi če se ta znanja vedno ne ujemajo z učnim načrtom za določen razred. Predlagam, da npr. učitelj v 9. razredu na začetku učne ure nameni nekaj minut za delo z zemljevidom sveta, kajti raziskava je pokazala, da imajo odrasli zelo slabo geografsko predznanje iz nižjih razredov osnovne šole. Imena in lego večine kontinentov (6 – 7) zna določiti le tretjina odraslih anketirancev, med šolarji redne osnovne šole pa velika večina (85,7 %). Ob zemljevidu sveta lahko z odraslimi ponovimo tudi toplotne pasove na Zemlji, saj zna le tretjina anketiranih odraslih naštetih vse tri toplotne pasove. Prav tako lahko o toplotnih pasovih lahko spregovorimo, ko usvajamo znanje o podnebjju Slovenije in določamo, v katerem toplotnem pasu leži in kaj je značilno za ta toplotni pas. Enako lahko učitelj npr. nameni nekaj minut za spoznavanje merila na zemljevidih, kajti raziskava je pokazala, da le 40 % odraslih delno pozna pomen merila na zemljevidih.

Presenetljivi pa so rezultati, ki prikazujejo sposobnost odraslih za orientacijo na zemljevidu po smereh neba, kjer je tri četrtine odraslih na vprašanje v zvezi s to tematiko odgovorilo pravilno. Večina tudi razlikuje različne tipe reliefa in več kot polovica dobro prepoznava oblike kraškega reliefa. Pri nalogi določanja tipov reliefa smo namenoma izbrali domače reliefne oblike in pri določanju smeri neba dve slovenski mesti, da odrasli ne bi imeli večjih težav pri prepoznavanju oblik in določanju smeri neba. Sklepamo, da so bili rezultati tudi zato zelo dobri, saj so v šolskem letu, ko je potekala raziskava, obravnavali Slovenijo in so jim bili zato bližje slovenski primeri. Prav tako pa lahko te oblike poznajo tudi iz medijev in turistične ponudbe.

Prav tako so presenetljivi rezultati odgovorov na vprašanje, vezano na Slovenijo, ki so jo obravnavali letos. Pričakovali smo, da bo večina znala naštetih naravnogeografske pokrajine Slovenije, vendar je večina tako odraslih imela velike težave pri navajanju teh pokrajin.

Šolarji so imeli malo manj težav pri navajanju pokrajin, vendar pa nismo dokazali statistično pomembnih razlik med odgovori odraslih in šolarjev.

Sklepamo, da imajo odrasli v povprečju več težav s trajnostjo faktografskega geografskega znanja kot šolarji, ker so premalo motivirani za usvajanje znanja, toda le to je predpogoj za nadaljnje povezovanje teh znanj in razvijanje kompleksnega mišljenja. Zato imajo posledično težave pri odgovorih, ki zahtevajo bolj kompleksen pristop in sicer pri navajanju območij z najgostejšo in najredkejšo poselitvijo v Sloveniji in dejavniki, ki na to vplivajo. Težave se kažejo že v poimenovanju območij z različno poselitvijo, kjer imajo šolarji manj težav.

Taksonomija etapnih učnih ciljev po posameznih razredih v osnovni šoli za odrasle je usmerjena predvsem v spoznavanje. Tudi poučevanje odraslih je usmerjeno predvsem v usvajanje znanj, medtem, ko se razvijanju veščin ne namenja dovolj pozornosti. Vzrok za to je lahko zelo slabo osnovno predznanje odraslih (odrasli ocenjujejo svoje splošno geografsko znanje slabše kot šolarji). Tudi z rezultati preizkusov za preverjanje statistično pomembnih razlik med odgovori odraslih in šolarjev, pri testu znanja, smo v večini primerov dokazali, da imajo šolarji boljše geografsko predznanje iz nižjih razredov osnovne šole kot odrasli. Vprašanje je ali v redni osnovni šoli učitelji zaradi boljšega predznanja šolarjev lažje razvijajo in spodbujajo razvoj veščin, kajti poleg predznanja je pomemben dejavnik tudi interes učencev.

Rezultati anket dokazujejo, da odrasli geografskemu znanju pripisujejo večji pomen in uporabnost kot šolarji. Na podlagi tega sklepamo, da so odrasli lahko celo bolj kot šolarji zainteresirani za pridobivanje veščin pri pouku geografije. Pri vrednotenju uporabnosti geografskega znanja je več kot 60 % tako odraslih kot šolarjev izpostavilo potovanje in orientacijo. Tako lahko odraslim pomagamo razvijati veščine, za katere so zainteresirani, npr. razvijanje sposobnosti orientacije z zemljevidom, usposabljanje za delo z različnimi viri geografskih informacij, itd... Prav razvijanje veščine uporabe različnih geografskih virov informacij, je bistvenega pomena za spodbujanje samostojnega izobraževanja med odraslimi, ki je pomembno z vidika vseživljenjskega izobraževanja odraslih.

SUMMARY

The adults who attend primary school for adults have already interrupted their schooling once and the average number of years since their regular schooling is 5 to 10. Now they are continuing their education while performing other activities and social roles. Their conditions for continuing the education are very different in many respects: some of them have to manage regular work and school (one fifth of the adults who took part in the research are employed, the others are unemployed), or work and social and cultural activities, family and private life.

The characteristics of the basic geographical education of adults are: a smaller number of lessons than in regular primary school, similar learning aims as in regular primary school (only a smaller number of them), greater importance of self education, and a variety of teaching methods and approaches. Despite the variety of teaching methods the reduced number of lessons forces geography teachers in primary school for adults to focus their attention on carrying out the set aims using the time available in a most efficient way, which leads to using frontal approach very frequently. A teacher in primary school for adults should be well motivated to teach, as he or she has to be prepared to teach in various situations, sometimes also in very unfavourable conditions, e.g. low motivation to learn, poor prior knowledge of geography, poor attendance at lessons, very small groups (on average 5 to 10 adults), the lack of basic teaching aids like maps, atlases.

Adults in the ninth grade of primary school for adults want and need mostly useful geographical knowledge – more than half of them believe that geographical knowledge is important and is most useful when travelling or using the maps, i.e. orienting oneself. We assume that by using dynamic and active approaches a teacher can have an impact on the motivation of adults, for example by including useful basic knowledge or knowledge which is part of general education, even if this is not always in accordance with the curriculum of a certain grade. I would suggest that a teacher in the ninth grade takes a few minutes at the beginning of a lesson to work with the map of the world; the research has namely showed that adults have very poor geographic knowledge from the lower grades. Only a third of adults could name and define the position of most of the continents (6 – 7), while most of the pupils in regular primary school (85,7 %) could do it. It would also be good to spend some time on familiarising the adults with map scales, since according to the research only 40 % of adults partially understand the meaning of a map scale.

The results showing the ability of adults to orient themselves on a map according to the four points of the compass are surprising – 75 % of adults answered the questions connected with this topic correctly. Most of them can also differentiate types of relief and more than a half can identify types of karst relief. We have intentionally selected a local relief and two Slovenian cities so that the adults would not have greater difficulties in completing the tasks. We assume that this may be the reason why the results were so good, as they were learning about Slovenia in the same school year as the research was carried out.

Another set of results is also surprising – answers to the question connected with Slovenia, which was one of the topics that school year. It was expected that most of them would be able to name geographic regions of Slovenia, yet most of them had difficulties when naming them. School children had fewer difficulties, but we could not prove a statistically important difference between adults and children.

We conclude that on average adults have more problems with the lastingness of their geographical knowledge, mainly the facts, as they are not motivated enough to acquire such knowledge, which is prerequisite for connecting data and developing complex thinking. Therefore adults have difficulties in answering questions that demand a more complex approach, e.g. naming the most and the less populated areas in Slovenia and explaining the factors that influence that.

Taxonomy of stage aims in individual grades of the primary school for adults is mostly focused on recognition. Teaching of adults is also mostly aimed at acquiring knowledge, whereas there is not enough attention paid to developing various skills. The reason for this could be poor geographical knowledge of adults. The results of the tests assessing statistically important differences between the answers of adults and school children on the test of knowledge mostly prove that school children have better geographical knowledge from lower grades of primary school. The question is whether the teachers in regular primary school find it easier to develop skills due to better prior knowledge of the pupils, since not only knowledge but also interests of the pupils are an important factor.

The results of the questionnaires show that adults ascribe greater importance and usefulness to geographic knowledge than school children. On the basis of that we gather that adults can be even more motivated than school children to learn in geography lessons. We can help to develop skills that are of interest to adults, for example developing the ability to orient oneself using a map or enabling them to work with various sources of geographical information. Especially the ability to use various sources is essential to promote self education among adults, which is very important for lifelong education of adults.

10. VIRI IN LITERATURA

- Andrilović, V., 1976. Kako odrastao čovjek uči. Zagreb, Školska knjiga, 187 str.
- Boardman, D., 1986. Handbook for Geography Teachers: Maps and Mapwork - Map Reading Skills, Atlases and Atlas Mapwork. Sheffield, The Geographical Association, 287 str.
- Bogataj, N., 2006. Geografski študijski krožki. Ljubljana, Andragoški center Republike Slovenije. (osebni vir, november, 2006)
- Brečko, D., 1998. Kako se odrasli spreminjamo? Radovljica, Didaktika. 175 str.
- Brinovec, S., 2004. Kako poučevati geografijo: didaktika pouka. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 297 str.
- Carter, R., 1998. Handbook of primary geography. Sheffield, The Geographical Association, 368 str.
- Didaktika – visokošolski učbenik. 2003. Novo mesto, Inštitut za raziskovalno in razvojno delo, 422 str.
- Ferjan, T., 1990. Novi vidiki v šolski geografiji. Sodobna pedagogika, 41, 7/8, str. 431-435.
- Ferjan, T., 1994. Problemska geografija. Geografski obzornik, letnik 41, št.2., Ljubljana, Zveza geografskih društev Slovenije, str. 35-36.
- Ferjan, T., 1996. Izvedba učne ure kot študije primera. Geografija v šoli, 5, 2, str. 69-71.
- Field, A., 2005. Discovering Statistics Using SPSS. London, Sage Publications, 779 str.
- Granger, S., 2002. Computer learner corpora, second language acquisition and foreign language teaching. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins press, 245 str.
- Geografija. 2001. Tržič, Učila International, 682 str. (Zbirka tematski leksikoni)
- Geografski atlas Slovenije za osnovno in srednje šole. 2004. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije, 135 str.
- Geography: Social, Environmental and Scientific Education – Teacher Guidelines. 1999. Dublin, Stationery office, 186 str.
- Kapun, J., 1990. Motivacija odraslih za izobraževanje. V: Izobraževanje odraslih in Evropa'92. Ljubljana, Andragoški center Slovenije, str. 123-131.
- Klemenčič, S., 1995. Mreža organizacij za izobraževanje odraslih. Ljubljana, Andragoški center Republike Slovenije, 160 str.

- Klemenčič, M. M., 1992. Sistemska teorija: pot k novi regionalni geografiji? Geografija v šoli, 2, str. 80 – 84.
- Kodelja, Z., Jelenc, Z., 2005. Internetne strani revije Sodobna pedagogika. URL: <http://www.sodobna-pedagogika.net/2-05.htm/> (citirano 2. 2. 2007)
- Krajnc, A., 1979. Metode izobraževanja odraslih. Ljubljana, Delavska enotnost, 282 str.
- Krajnc, A., 1984. Motivacija za izobraževanje. Ljubljana, Delavska enotnost, 312 str.
- Krajnc, A., 1999. Slovenci v procesu pridobivanja formalne izobrazbe. Andragoška spoznanja, 5, 1, str. 4-12.
- Lipovšek, I., 1991. Uporaba videa v geografiji. Geografski obzornik, 38, 3, str. 30 – 33
- Maretič-Požarnik, B., 1990. Pouk geografije in razvijanje ekosistemskega mišljenja. Geografski obzornik, 37, 3-4, str. 54 – 55.
- Matičič, D., 2005. Geografija na maturi 2006. Ljubljana, Ico, 184 str.
- May, S., 1996. Primary Fieldwork Projects: Fieldwork in action. Sheffield, The Geographical Association, 28 str.
- Medved, J., 1977. Pouk geografije v osnovni šoli: priročnik za učitelje. Ljubljana, RSS, 115 str.
- Moškotevc, M., 2006. Študija primera pri pouku geografije. Maribor, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za geografijo, 60 str.
- Novak, P., 2005. Internetne strani Energija in okolje. URL: <http://212.18.47.244/ARENA05Arhiv/AEnergija&OkoljeVsebinska.nsf/986e06ab949b49dac1256a4a006029a8/15394bc1523d5e0ec1256f82003c5853?OpenDocument> (citirano 3. 7. 2007)
- Obča Geografija za 1. letnik srednjih šol. Delovni zvezek. 1996. Ljubljana, DZS, 77 str.
- Osnovno izobraževanje odraslih. 1978. Ljubljana, Delavska dopisna univerza Univerzum, 220 str.
- Popit, S., 2005. Izzivi sodobne geografije za geografsko vzgojo in izobraževanje. V: Slovenska šolska geografija s pogledom v prihodnost. Ljubljana, DZS, str. 149 – 166.
- Popit, S., 2002. Vrednotenje dodiplomskega izobraževanja učiteljev geografije z vidika njegove pragmatične zgradbe: doktorska dizertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 211 str.
- Sever, B., 1993. Primorje, Kras A-Ž. 2. dopolnjena in prenovljena izd. Murska Sobota, Pomurska založba, 191 str. (Zbirka Slovenija total)

- Priročnik za trenerje mladinskih voditeljev. 2003. Ljubljana, Mladinski svet Republike Slovenije.
- Program osnovne šole za odrasle: učni načrti. 2003. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 402 str.
- Resnik Planinc, T., Kosten Zabret, S., 2006. Kompetence učitelja geografije z vidika bodočih učiteljev geografije. V: Teorija in praksa v izobraževanju učiteljev. Ljubljana, Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 53 – 68.
- Senegačnik J., Drobnjak B., Otič M., 2005. Živim v Sloveniji: geografija za 9. razred osnovne šole. Učbenik, Ljubljana, Modrijan, 150 str.
- Senegačnik J., Drobnjak B., Otič M., 2005: Živim v Sloveniji: geografija za 9. razred osnovne šole. Delovni zvezek, Ljubljana, Modrijan, 56 str.
- Seznam ljudskih univerz, 2007. Internetne strani Ministrstva za šolstvo in šport – izobraževanje odraslih.
URL: http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/izobrazevanje_odraslih/seznam_ljudskih_univerz/?type=98 (citirano 10. 5. 2007)
- Slovenija: pokrajine in ljudje. 1998. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga, 735 str.
- Tomažin, M., 2002. Uporaba informacijskih in komunikacijskih tehnologij v izobraževanju: magistrsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, 92 str.
- Tomić, A., 1997. Izbrana poglavja iz didaktike. Ljubljana, Center FF za pedagoško izobraževanje, 113 str.
- Umek, M., 2005. Zakaj pouk geografije? V: Slovenska šolska geografija s pogledom v prihodnost. Ljubljana, DZS, str. 111 – 123
- Učni načrt – geografija za 9. letno osnovno šolo. URL: http://www.mss.edus.si/uradss/osn_sola.asp#dokumenti (citirano 5.5.2007)
- Univerza za tretje življenjsko obdobje – študijski program za geografijo. URL: <http://www.univerzazatretjeobd-drustvo.si/studijskiprogrami.htm#geografijaSlovenije> (citirano 30. 6. 2007)
- Valentinčič, J., 1973. Osnove andragogike. Ljubljana, Delavska dopisna univerza Univerzum, 120 str.
- Weber, T., 1971. Pouk geografije. Ljubljana, Mladinska knjiga, 177 str.
- Zgonik, M., 1975. Kvalitetna motivacija temeljna didaktična zahteva v geografski učni praksi. Vzgoja in izobraževanje, 6, 6, str. 21-28.

11. SEZNAM PREGLEDNIC, GRAFOV, SLIK IN PRILOG

PREGLEDNICE

Preglednica 1: Seznam ljudskih univerz, ki so v šolskem letu 2006/2007 izvajale program osnovne šole za odrasle.	15
Preglednica 2: Število ur pouka geografije v osnovni šoli za odrasle v primerjavi z redno osnovno šolo.	28
Preglednica 3: Igre vlog pri pouku geografije za odrasle.	53
Preglednica 4: Študija primera pri pouku geografije za odrasle.	54
Preglednica 5: Struktura anketirancev glede na spol v osnovni šoli za odrasle in redni osnovni šoli.	63
Preglednica 6: Struktura anketirancev glede na starost, v osnovnih šolah za odrasle.	64
Preglednica 7: Število let od rednega osnovnega šolanja.	64
Preglednica 8: Status anketirancev v osnovnih šolah za odrasle.	65
Preglednica 9: Vrednotenje pomena geografskega znanja med odraslimi in šolarji.	67
Preglednica 10: Vrednotenje uporabnosti geografskega znanja med odraslimi in šolarji.	67
Preglednica 11: Ocena lastnega, splošnega geografskega znanja med odraslimi in šolarji.	68
Preglednica 12: Opredelitev geografskih tem, ki bi jih odrasli v času šolanja želeli bolje spoznati.	68
Preglednica 13: Opredelitev geografskih tem, ki bi jih šolarji v času šolanja želeli bolje spoznati.	69
Preglednica 14: Interes odraslih in šolarjev za geografske revije in oddaje.	69
Preglednica 15: Primeri razlage geografskih pojmov med odraslimi in šolarji.	79
Preglednica 16: Pravilno določanje kraških pojavov (vrtača in ponikalnica) med odraslimi in šolarji.	81
Preglednica 17: Vrednotenje najredkeje naseljenih območij v Sloveniji med odraslimi.	84
Preglednica 18: Vrednotenje najredkeje naseljenih območij v Sloveniji med šolarji.	84
Preglednica 19: Vrednotenje najgosteje naseljenih območij Slovenije med odraslimi.	85
Preglednica 20: Vrednotenje najgosteje naseljenih območij Slovenije med šolarji.	85
Preglednica 21: Poznavanje skice arteškega vodnjaka med odraslimi in šolarji.	86
Preglednica 22: Določitev pravih odgovorov (arteški vodnjak in Avstralija) med odraslimi in šolarji.	87
Preglednica 23: Opredelitev gospodarsko najrazvitejšega dela Avstralije in pomembnega poselitvenega območja med odraslimi in šolarji.	87
Preglednica 24: Poznavanje Amazonskega tropskega deževnega gozda med odraslimi in šolarji.	88
Preglednica 25: Vrednotenje največje gostote prebivalstva v Afriki med odraslimi in šolarji.	88
Preglednica 26: Poznavanje najbolj razvite gospodarske panoge v Afriki, poleg kmetijstva med odraslimi in šolarji.	89
Preglednica 27: Poznavanje glavnih azijskih pridelkov med odraslimi in šolarji.	90
Preglednica 28: Poznavanje dveh velikih ras v Aziji med odraslimi in šolarji.	90

GRAFI

Graf 1: Struktura anketirancev glede na starost, v osnovnih šolah za odrasle.	64
Graf 2: Število let od rednega osnovnega šolanja med odraslimi.	65
Graf 3: Struktura odraslih anketirancev glede na status.	65
Graf 4: Število pravilno vpisanih kontinentov (Evropa, Azija, Afrika, Avstralija, Severna Amerika, Južna Amerika, Antarktika), na nemi karti sveta med odraslimi in šolarji.	70

Graf 5: Število pravilno vpisanih oceanov (Atlantski, Tihi, Indijski), na nemi karti sveta, med odraslimi in šolarji.	71
Graf 6: Določanje smeri neba med odraslimi in šolarji.	72
Graf 7: Razumevanje merila na karti 1 : 50000 med odraslimi in šolarji.	73
Graf 8: Poznavanje toplotnih pasov med odraslimi in šolarji.	74
Graf 9: Razumevanje posledic revolucije Zemlje med odraslimi in šolarji.	75
Graf 10: Pravilno razumevanje klimograma in pravilni odgovori na vprašanja, vezana na sredozemsko podnebje, med odraslimi in šolarji.	77
Graf 11: Pravilna razlaga geografskih pojmov med odraslimi in šolarji.	78
Graf 12: Pravilno določanje tipov reliefa med odraslimi in šolarji.	80
Graf 13: Poznavanje naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji med odraslimi in šolarji.	82
Graf 14: Število pravilno navedenih naravnogeografskih pokrajin v Sloveniji med odraslimi in šolarji.	83

SLIKE

Slika 1: Primorske pokrajine Slovenije	36
Slika 2: Klimogram A.	37
Slika 3: Klimogram B.	37
Slika 4: Frontalna in seminarska razporeditev.	43

PRILOGE

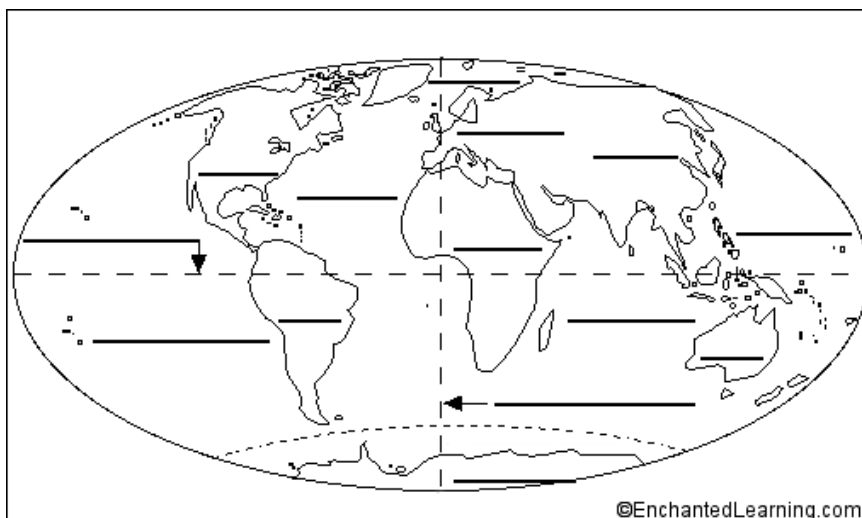
Priloga 1: Anketa	103
Priloga 2: Test znanja	104
Priloga 3: Preglednice - rešitve odraslih in šolarjev na nemi karti sveta.	107
Priloga 4: Preglednice - orientacija po smereh neba, razumevanje merila na karti in gibanja Zemlje.	109
Priloga 5: Preglednice - poznavanje toplotnih pasov in podnebnih tipov.	110
Priloga 6: Preglednice - poznavanje geografskih pojmov, tipov reliefa in kraških pojavov.	112
Priloga 7: Preglednice - naravnogeografske pokrajine v Sloveniji.	113
Priloga 8: Preglednice - Evropa.	114

Priloga 1: Anketa

1. Spol: a. ženski b. moški
2. Starost: _____ let.
3. Status: a. zaposlen b. brezposeln c. drugo: _____
4. Za katere razrede osnovne šole ste poslušali predmet geografija v osnovni šoli za odrasle? Obkrožite ustrezne odgovore!
a. 6. razred b. 7. razred c. 8. razred d. 9. razred
5. Koliko časa je preteklo od takrat, ko ste poslušali predmet geografija v redni osnovni šoli?
_____ let.
6. Katera geografska znanja so za vas najbolj zanimiva? Obkrožite ustrezno oceno ob vsakem odgovoru!
- uporaba zemljevida in orientacija	1-zelo zanimivo	2-zanimivo	3-nezanimivo
- geografske značilnosti Evrope	1-zelo zanimivo	2-zanimivo	3-nezanimivo
- poznavanje kontinentov in njihovih osnovnih značilnosti	1-zelo zanimivo	2-zanimivo	3-nezanimivo
- geografske značilnosti Slovenije	1-zelo zanimivo	2-zanimivo	3-nezanimivo
- drugo: _____	1-zelo zanimivo	2-zanimivo	3-nezanimivo
7. Kako ocenjujete pomen znanja geografije? Obkrožite ustrezen odgovor!
a. zelo pomembno b. pomembno c. nepomembno
8. Kdaj oz. v kakšnih situacijah vam lahko znanje iz predmeta geografija koristi? Navedite en primer ali več.
-
-
9. Kako ocenjujete svoje geografsko znanje? Obkrožite ustrezno oceno ob vsakem odgovoru v lestvici od 1 do 3 (Lestvica ocenjevanja: 1. zelo dobro 2. dobro 3. slabo)
- geografija Slovenije	1. zelo dobro	2. dobro	3. slabo
- geografija sveta	1. zelo dobro	2. dobro	3. slabo
- geografija Evrope	1. zelo dobro	2. dobro	3. slabo
- orientacija, delo z zemljevidi	1. zelo dobro	2. dobro	3. slabo
- drugo: _____	1. zelo dobro	2. dobro	3. slabo
10. Kako nasplošno ocenjujete svoje geografsko znanje?
1. zelo dobro 2. dobro 3. slabo
11. Katere geografske teme bi si želeli spoznati v času šolanja in jih niste obravnavali pri pouku geografije oz. ste jih samo na kratko obravnavali?
-
-
12. Obkrožite DA ali NE!
- berem revije z geografsko vsebino	DA	NE
- zanimajo me dokumentarne oddaje z geografsko vsebino	DA	NE

Priloga 2: Test znanja

1. Poimenuj kontinente, oceane ter glavni poldnevnik in vzporednik na nemi karti sveta:

Vir: <http://www.enchantedlearning.com/geography/label/world/>

2. V kateri smeri neba potujemo iz Grčije v Estonijo? Obkroži pravilen odgovor!

- a. sever b. jug c. vzhod d. zahod

3. V kateri smeri neba potujemo, če potujemo iz Ljubljane v Maribor? Obkroži!

- a. sever b. jug c. vzhod d. zahod e. severovzhod f. jugovzhod g. severozahod h. jugozahod

4. Kaj nam pove merilo na zemljevidu 1 : 50 000?

5. Naštej toplotne pasove na Zemlji in obkroži tisti toplotni pas kjer mi živimo:

Kateri toplotni pas je najbolj ugoden za življenje in zakaj?

6. Gibanje Zemlje

Kaj je glavna posledica gibanja Zemlje okrog sonca?

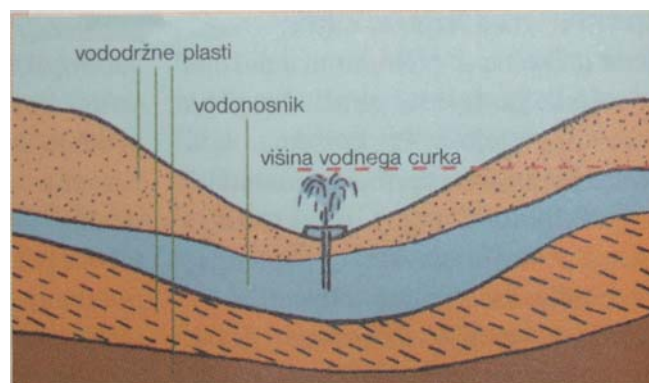
- a. letni časi
b. menjavanje dneva in noči
c. plima in oseka

7. Kaj prikazuje slika na desni?

- a. rečni izvir
b. gejzir
c. arteški vodnjak

7.1. Na katerem kontinentu je objekt na sliki najbolj razširjen?

- a. Afrika
b. Azija
c. Avstralija

Vir: Leksikon – Geografija, 2001, str. 12

7.2. Zakaj je pomemben ta objekt? _____

8. Kateri del Avstralije predstavlja gospodarsko najrazvitejši del in je pomembno poselitveno območje?
- zahodna obala
 - jugovzhodna obala
 - notranjost Avstralije

9. Kako imenujemo uničujoč vrtinčast vihar v AngloAmeriki?

- monsun
- tornado
- cunami
- hurikan

10. Kateremu območju na svetu v prenesenem pomenu rečemo »pljuča sveta« in na katerem kontinentu se nahaja?

Območje: _____ Kontinent: _____

11. Kje je največja gostota prebivalstva v Afriki po številu prebivalcev/km²?

- Kongova kotlina
- obala Sredozemskega morja
- dolina reke Nil
- sahel

11.1. Zakaj je ravno na tem območju največja gostota prebivalstva?

12. Katera gospodarska panoga je poleg kmetijstva najbolj pomembna v Afriki? Obkrožite ustrezen odgovor!

- rudarstvo
- industrija
- turizem
- promet

13. V Aziji živita dve veliki rasi.

_____ in _____

14. Naštej glavne azijske kmetijske pridelke: _____

15. Kaj je značilno za monsunsko podnebje v jugovzhodni Aziji in kako vpliva na življenje ljudi?

16. Evropa:

16.1. Katero morje leži južno od večjega dela Evrope? _____

16.2. Kateri dve evropski državi se proti vzhodu razprostirata v Azijo? _____, _____

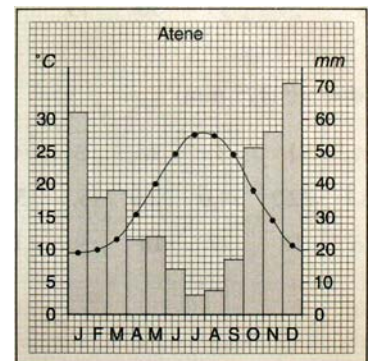
16.3. Katera država meji na Francijo, Nemčijo, Avstrijo in Italijo? _____

16.4. Kateri dve državi ležita na Pirenejskem (Iberskem) polotoku? _____, _____

17. Kakšno podnebje predstavlja klimogram? _____

Katero rastje je tipično za to podnebje in zakaj?

Naštej nekaj območij s tem podnebjem v Evropi!

Vir: Obča geografija - delovni zvezek, 1996, str. 25

18. Obkroži oblike kraškega reliefa:

- sipina
- ponikalnica

- c. fjordi
- d. vrtača
- e. suha dolina

19. Za katero evropsko državo so značilni polderji?

- a. Francija
- b. Nizozemska
- c. Danska

20. Naštej mladonagubana gorovja v Evropi:

21. Naštej naravnogeografske enote (pokrajine) v Sloveniji:

_____, _____, _____, _____

22. Katere so najredkeje in najgosteje naseljena območja v Sloveniji in kateri dejavniki vplivajo na to poselitev?

Najredkeje naseljena območja: _____

Dejavniki: _____

Najgosteje naseljena območja: _____

Dejavniki: _____

23. Naštej obnovljive in neobnovljive vire energije v Sloveniji:

Obnovljivi viri energije: _____

Neobnovljivi viri energije: _____

24. Razloži pojme:

savana: _____

gejzir: _____

nomadska živinoreja: _____

pasati: _____

naravni prirastek: _____

kisli dež: _____

25. Obkroži ustrezen tip reliefa:

Bohinjsko jezero	1-obalni	2-ledeniški	3-rečni	4-kraški
Škocjanska jama	1-obalni	2-ledeniški	3-rečni	4-kraški
Strunjanski klif	1-obalni	2-ledeniški	3-rečni	4-kraški
suha dolina ali vadi	1-obalni	2-ledeniški	3-rečni	4-kraški

Priloga 3: Preglednice - rešitve odraslih in šolarjev na nemi karti sveta.

Preglednica 1: Poznavanje kontinentov med odraslimi in šolarji na nemi karti sveta.

ŠTEVILO PRAVILNIH KONTINENTOV	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
0 – 1	31	41,3	4	5,2
2 – 3	4	5,3	2	2,6
4 – 5	12	16,0	5	6,5
6 – 7	28	37,3	66	85,7
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 2: Poznavanje kontinentov med odraslimi in šolarji na nemi karti sveta.

ŠTEVILO PRAVILNIH KONTINENTOV	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
0	25	33,3	3	3,9
1	6	8,0	1	1,3
2	1	1,3	0	0,0
3	3	4,0	2	2,6
4	6	8,0	3	3,9
5	6	8,0	2	2,6
6	10	13,3	20	26,0
7	18	24,0	46	59,7
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 3: Poznavanje oceanov (Atlantski, Tihi, Indijski) na nemi karti sveta.

ŠTEVILO PRAVILNIH OCEANOV	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
0	56	74,7	17	22,1
1	8	10,7	9	11,7
2	5	6,7	5	6,5
3	6	8,0	46	59,7
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 4: Rešitve šolarjev po posameznih odgovorih na nemi karti sveta.

NEMA KARTA SVETA	Pravilni odgovor		Nepravilni odgovor		Brez odgovora		Skupaj f (f%)
	f	f %	f	f %	f	f %	
Evropa	72	93,5	2	2,6	3	3,9	77 (100)
Azija	64	83,1	8	10,4	5	6,5	77 (100)
Afrika	72	93,5	1	1,3	4	5,2	77 (100)
Avstralija	69	89,6	1	1,3	7	9,1	77 (100)
S. Amerika	67	87,0	3	3,9	7	9,1	77 (100)
J. Amerika	67	87,0	2	2,6	8	10,4	77 (100)
Antarktika	60	77,9	4	5,2	13	16,9	77 (100)
Tihi ocean	54	70,1	6	7,8	17	22,1	77 (100)
Atlantski ocean	51	66,2	6	7,8	20	26,0	77 (100)
Indijski ocean	52	67,5	4	5,2	21	27,3	77 (100)
Ekvator	62	80,5	3	3,9	12	15,6	77 (100)
G. poldnevnik	33	42,9	4	5,2	40	51,9	77 (100)

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 5: Rešitve odraslih po posameznih odgovorih na nemi karti sveta.

NEMA KARTA SVETA	Pravilni odgovor		Nepravilni odgovor		Brez odgovora		Skupaj f (f%)
	f	f %	f	f %	f	f %	
Evropa	39	52,0	6	8,0	30	40,0	75 (100)
Azija	35	46,7	7	9,3	33	44,0	75 (100)
Afrika	45	60,0	2	2,7	28	37,3	75 (100)
Avstralija	39	52,0	5	6,7	31	41,3	75 (100)
S. Amerika	33	44,0	7	9,3	35	46,7	75 (100)
J. Amerika	39	52,0	3	4,0	33	44,0	75 (100)
Antarktika	27	36,0	13	17,3	35	46,7	75 (100)
Tihi ocean	17	22,7	2	2,7	56	74,7	75 (100)
Atlantski ocean	11	14,7	1	1,3	63	84,0	75 (100)
Indijski ocean	8	10,7	6	8,0	61	81,3	75 (100)
Ekvator	28	37,3	4	5,3	43	57,3	75 (100)
G. poldnevnik	10	13,3	5	6,7	60	80,0	75 (100)

Vir: preizkus znanja, 2007

Priloga 4: Preglednice - orientacija po smereh neba, razumevanje merila na karti in gibanja Zemlje.

Preglednica 1: Določanje smeri neba med odraslimi in šolarji.

SMERI NEBA	Grčija -> Estonija (sever)				Ljubljana -> Maribor (severovzhod)			
	Odrasli		Šolarji		Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Pravilen odgovor	48	64,0	65	84,4	56	74,7	61	79,2
Nepravilen odgovor	20	26,7	9	11,7	12	16,0	7	9,1
Brez odgovora	7	9,3	3	3,9	7	9,3	9	11,7
Skupaj	75	100,0	77	100,0	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 2: Razumevanje merila na karti 1 : 50 000 med odraslimi in šolarji.

MERO NA KARTI	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Razumevanje merila	29	38,7	56	72,7
Nerazumevanje merila	12	16,0	8	10,4
Brez odgovora	34	45,3	13	16,9
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 3: Razumevanje posledic revolucije Zemlje med odraslimi in šolarji.

POSLEDICA REVOLUCIJE ZEMLJE	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Letni časi	23	30,7	54	70,1
Menjavanje dneva in noči	44	58,7	17	22,1
Plima in oseka	3	4	1	1,3
Brez odgovora	5	6,7	5	6,5
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Priloga 5: Preglednice - poznavanje toplotnih pasov in podnebnih tipov.

Preglednica 1: Poznavanje toplotnih pasov med odraslimi in šolarji.

ŠTEVILO TOPLOTNIH PASOV	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
0	33	44	34	44,2
1	8	10,7	6	7,8
2	7	9,3	11	14,3
3	27	36	26	33,8
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 2: Poznavanje toplotnih pasov, z upoštevanjem severne in južne poloble, med odraslimi in šolarji.

TOPLOTNI PASOVI	Odrasli			Šolarji			
	DA	NE	SKUPAJ	DA	NE	SKUPAJ	
Severi zmerni	3	72	75	8	69	77	f
	4,0	96,0	100,0	10,4	89,6	100,0	f%
Južni zmerni	2	73	75	11	66	77	f
	2,7	97,3	100,0	14,3	85,7	100,0	f%
Zmerni	33	42	75	28	49	77	f
	44,0	56,0	100,0	36,4	63,6	100,0	f%
Severni polarni	10	65	75	13	64	77	f
	13,3	86,7	100,0	16,9	83,1	100,0	f%
Južni polarni	2	73	75	11	66	77	f
	2,7	97,3	100,0	14,3	85,7	100,0	f%
Polarni	23	52	75	21	56	77	f
	30,7	69,3	100,0	27,3	72,7	100,0	f%
Tropski	34	41	75	35	42	77	f
	45,3	54,7	100,0	45,5	54,5	100,0	f%

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 3: Poznavanje toplotnih pasov glede na življenjske pogoje, med odraslimi in šolarji.

TOPLOTNI PASOVI GLEDE NA ŽIVLJENJSKE POGOJE	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Zmertopli pas	32	42,7	32	41,6
Nepravilen odgovor	24	32,0	8	10,4
Brez odgovora	19	25,3	37	48,1
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 4: Razumevanje klimograma med odraslimi in šolarji.

	Odrasli				Šolarji				
	Pravilen odgovor	Nepravilen odgovor	Brez odgovora	Skupaj	Pravilen odgovor	Nepravilen odgovor	Brez odgovora	Skupaj	SKUPAJ
Podnebje (sredozemsko)	23 30,7	23 30,7	29 38,7	75 100	28 36,4	18 23,4	31 40,3	77 100	f f%
Tipično rastje	11 14,7	28 37,3	36 48	75 100	22 28,6	5 6,5	50 64,9	77 100	f f%
Območja v Evropi	23 30,7	6 8	46 61,3	75 100	21 27,3	1 1,3	55 71,4	77 100	f f%

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 5: Odgovarjanje na tri vprašanja (tip podnebja, rastje, območja) vezana na klimogram, med odraslimi in šolarji.

Vsi trije pravilni odgovori	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
DA	2	2,7	15	19,5
NE	73	97,3	62	80,5
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Priloga 6: Preglednice - poznavanje geografskih pojmov, tipov reliefa in kraških pojavov.

Preglednica 1: Sposobnost razlage izbranih geografskih pojmov med odraslimi in šolarji.

	Odrasli				Šolarji				SKUPAJ
	Pravilna razlaga	Napačna razlaga	Brez odgovora	Skupaj	Pravilna razlaga	Napačna razlaga	Brez odgovora	Skupaj	
Savana	19 24,6 %	8 10,4 %	48 64 %	77 100 %	11 14,3 %	16 20,8 %	50 64,9 %	77 100 %	f delež
Gejzir	33 44 %	1 1,3 %	41 54,7 %	75 100 %	28 36,4 %	4 5,2 %	45 58,4 %	75 100 %	f delež
Nomadi	7 9,3 %	18 24 %	50 66,7 %	75 100 %	16 20,8 %	5 6,5 %	56 72,7 %	77 100 %	f delež
Pasati	22 29,3 %	2 2,7 %	51 68 %	75 100 %	28 36,4 %	0 0 %	49 63,6 %	77 100 %	f delež
Naravni prirastek	8 10,7 %	8 10,7 %	59 78,7 %	75 100 %	17 22,1 %	9 11,7 %	51 66,2 %	77 100 %	f delež
Kisli dež	8 10,7 %	6 8 %	61 81,3 %	75 100 %	21 27,3 %	7 9,1 %	49 63,6 %	77 100 %	f delež

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 2: Določanje tipa reliefa med odraslimi in šolarji.

	Odrasli						Šolarji						SKUPAJ
	Obalni	Lede- niški	Rečni	Kraški	Ni odg.	Σ	Obalni	Lede- niški	Rečni	Kraški	Ni odg.	Σ	
Bohinjsko jezero	4 5,3 %	54 72 %	2 2,7 %	0 0 %	15 20 %	75 100 %	4 5,2 %	50 64,9 %	5 6,5 %	1 1,3 %	17 22,1 %	77 100 %	f delež
Škocjanska jama	1 1,3 %	2 2,7 %	1 1,3 %	56 74,7 %	15 20 %	75 100 %	2 2,6 %	1 1,3 %	1 1,3 %	54 70,1 %	19 24,7 %	77 100 %	f delež
Strunjanski klif	55 73,3 %	3 4 %	2 2,7 %	0 0 %	15 20 %	75 100 %	52 67,5 %	1 1,3 %	6 7,8 %	0 0 %	18 23,4 %	77 100 %	f delež
Suha dolina ali vadi	3 4 %	2 2,7 %	48 64 %	6 8 %	16 21,3 %	75 100 %	2 2,6 %	2 2,6 %	43 55,8 %	9 11,7 %	21 27,3 %	77 100 %	f delež

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 3: Določanje kraških pojavov med odraslimi in šolarji.

MOŽNOSTI IZBIRE	Odrasli			Šolarji			
	DA	NE	SKUPAJ	DA	NE	SKUPAJ	
Sipina	1 1,3 %	74 98,7 %	75 100,0 %	4 5,2 %	73 94,8 %	77 100,0 %	f delež
Ponikalnica	46 61,3 %	29 38,7 %	75 100,0 %	40 51,9 %	37 48,1 %	77 100,0 %	f delež
Fjordi	4 5,3 %	71 94,7 %	75 100,0 %	4 5,2 %	73 94,8 %	77 100,0 %	f delež
Vrtača	44 58,7 %	31 41,3 %	75 100,0 %	53 68,8 %	24 31,2 %	77 100,0 %	f delež
Suha dolina	17 22,7 %	58 77,3 %	75 100,0 %	12 15,6 %	65 84,4 %	77 100,0 %	f delež

Vir: preizkus znanja, 2007

Priloga 7: Preglednice - naravnogeografske pokrajine v Sloveniji.

Preglednica 1: Poznavanje imen naravnogeografskih pokrajin (enot) v Sloveniji, med odraslimi in šolarji.

	Odrasli			Šolarji			
	DA	NE	SKUPAJ	DA	NE	SKUPAJ	
Primorske pokrajine	33 44 %	42 56 %	75 100,0 %	33 42,9 %	44 57,1 %	77 100,0 %	f delež
Alpske pokrajine	33 44 %	42 56 %	75 100,0 %	33 42,9 %	44 57,1 %	77 100,0 %	f delež
Predalpske pokrajine	16 21,3 %	59 78,7 %	75 100,0 %	32 41,6 %	45 58,4 %	77 100,0 %	f delež
Dinarsko-kraške pokrajine	7 9,3 %	68 90,7 %	75 100,0 %	28 36,4 %	63,6 63,6 %	77 100,0 %	f delež
Panonske pokrajine	27 36 %	48 64 %	75 100,0 %	30 39 %	47 61 %	77 100,0 %	f delež

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 2: Število pravilno navedenih pokrajin med odraslimi in šolarji.

ŠTEVILO PRAVILNO NAVEDENIH POKRAJIN	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
0	29	38,7	35	45,5
1	16	21,3	6	7,8
2	9	12,0	3	3,9
3	3	4,0	2	2,6
4	17	22,7	8	10,4
5	1	1,3	23	29,9
Skupaj	75	100,0	77	100,0

Vir: preizkus znanja, 2007

Priloga 8: Preglednice - Evropa.

Preglednica 1: Katero morje leži južno od večjega dela Evrope?

Katero morje leži južno od večjega dela Evrope?	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
pravilen odgovor (Sredozemsko)	51	68	44	57,1
nepravilen odgovor	9	12	12	15,6
Brez odgovora	15	20	21	27,3
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 2: Kateri dve evropski državi se razprostirata v Azijo proti vzhodu?

Rusija	Odrasli		Šolarji		Turčija	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %		f	f %	f	f %
pravilen odgovor	34	45,3	37	48,1	pravilen odgovor	31	41,3	32	41,6
nepravilen odgovor	8	10,7	10	13	nepravilen odgovor	11	14,7	9	11,7
Brez odgovora	33	44	30	39	Brez odgovora	33	44	36	46,8
Skupaj	75	100	77	100	Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 3: Kateri državi ležita na Pirenejskem polotoku?

Španija	Odrasli		Šolarji		Portugalska	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %		f	f %	f	f %
pravilen odgovor	47	62,7	41	53,2	pravilen odgovor	47	62,7	37	48,1
nepravilen odgovor	11	14,7	5	6,5	nepravilen odgovor	9	12	9	11,7
Brez odgovora	17	22,7	31	40,3	Brez odgovora	19	25,3	31	40,3
Skupaj	75	100	77	100	Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 4: Za katero Evropsko državo so značilni polderji?

Pravilnih odgovorov	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
Francija	10	13,3	1	1,3
Nizozemska	46	61,3	53	68,8
Danska	6	8	0	0
Brez odgovora	13	17,3	23	29,9
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007

Preglednica 5: Poznavanje mladonagubanih gorovij v Evropi med odraslimi in šolarji.

ODGOVOR	Odrasli		Šolarji	
	f	f %	f	f %
nepravilen odgovor	3	4	0	0
pravilen odgovor	34	45,3	49	63,6
brez odgovora	38	50,7	28	36,4
Skupaj	75	100	77	100

Vir: preizkus znanja, 2007